

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ: «Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΙΜΟΤΥΠΙΚΗ
ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΑΣΗ»

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝ : ΓΙΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: ΤΖΑΛΩΝΙΚΟΥ ΜΑΡΙΑΝΑ

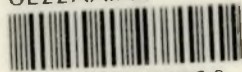
ΤΡΙΚΛΩΝΑ 2004

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΑΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 4334/1
Ημερ. Εισ.: 09-03-2005
Δορεά: _____
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΤΕΦΛΛ
2004
ΤΖΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000077906

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
2. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ – ΧΩΡΟΣ.....	6
3. ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ.....	8
4. ΙΣΤΟΡΙΑ.....	10
5. «ΒΛΑΧΟΙ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ».....	26
6. ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ.....	26
7. ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΔΥΚΤΙΑ.....	27
8. ΕΜΠΟΡΙΟ – ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ.....	29
γυναίκα και εργασία – εργαλείος.....	30
9. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	31
10. ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	32
11. «ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ «ΟΙ ΑΛΛΟΙ».....	33
12. ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ.....	38
13. ΧΟΡΟΣ.....	43
πως μαθαίνουν οι άνθρωποι χορό;.....	44
χαρακτηριστικά χορού.....	44
πρωτοχορευτές.....	47
επικοινωνία πρωτοχορευτή με τα «όργανα».....	48
Μέτσοβο και γύρω περιοχές	49
Α) Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ	
Χριστούγεννα.....	50
Απόκριες.....	50
Ζωοδόχου πηγής.....	51

Αγίων Αποστόλων.....	51
Προφύτης Ηλίας.....	51
Αγία Παρασκευή.....	52
Ονομαστικέ ζυγορτές.....	52
Σχολικοί χοροί.....	52
«νυφοπάζαρο».....	55
Β)«Ο ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΚΟΡΑΣΙΩΝ».....	56
Γ) Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ	
«ΒΑΦΤΙΣΙΑ».....	84
ΦΑΝΤΑΡΟΙ.....	84
ΓΑΜΟΣ.....	85
Προξενιά.....	85
Το ιδανικό πρότυπο της γυναίκας για το διάλεγμα της νύφης.....	86
Αρραβώνας – γάμος.....	86
Δ) ΧΟΡΕΥΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ.....	103
«Βασιλιάς».....	104
14. ΧΟΡΟΙ ΜΕΤΣΟΒΟΥ.....	107
15. «ΟΡΓΑΝΑ».....	118
16. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ.....	122
αστικοποιημένα.....	128
λαϊκά.....	129
μοιρολόγια.....	130
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	132
Ευχαριστήρια.....	133

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι να συμβάλει στη καταγραφή των χορών του Μετσόβου μέσα από τα ήθη, τα έθιμα και της συνήθειες των ανθρώπων. Ο αναγνώστης θα δει μέσα από την «περιγραφή» την αλλαγή του χορού την οποία επέβαλλε η κοινωνία με την αστικοποίησή της φτάνοντας στη σημερινή του μορφή.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν η ποιοτική επιτόπια έρευνα με τα παρακάτω στάδια σύμφωνα με την Ρ. Λουτζάκη:

1. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

2. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

α. άμεση παρατήρηση του χορού και των κινήσεων που τον αποτελούν

β. συνέντευξη για το χορό

γ. συνέντευξη για το χώρο και το περιβάλλον.

3. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

α. ενεργός συμμετοχή

β. Καταγραφή των κινήσεων

γ. καταγραφή των εθίμων που περιέχουν χορό (λεκτική, φιλμ, βίντεο)

δ. Χρησιμοποίηση οδηγιών έρευνας και ερωτηματολογίων

ε. σημειώσεις.

4. ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

(σημειώσεις «ειδικότητας παραδοσιακού χορού»)

Το γεγονός ότι το Μέτσοβο είναι ο τόπος καταγωγής μου απρόσμενα αποτέλεσε πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα.

Ως πλεονέκτημα θεωρώ ότι οι κάτοικοι και οι άνθρωποι ήταν οικείοι προς εμένα και δεν χρειάστηκε να προσπαθήσουν να με εμπιστευθούν και να ανοίξουν τις καρδιές τους.

Απ' την άλλη η εντοπιότητά μου, σε πολλές φάσεις της έρευνας αποτέλεσε φραγμό για την κατανόηση και την ανάλυση δεδομένων. Η βιωματική μου εμπειρία με το συγκεκριμένο χορευτικό φαινόμενο δεν με άφηνε να δω στοιχεία που μπορεί να αντιληφθεί κάποιος που δεν είναι μέλος της κοινότητας.

2. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ - ΧΩΡΟΣ

Από το βιβλίο του Γεώργιου Πλατάρη « το ημερολόγιο ενός Μετσοβίτη» παίρνουμε τα παρακάτω γεωγραφικά στοιχεία:

Εκεί που σμίγουν τα σύνορα Ηπείρου, Θεσσαλίας και Μακεδονίας και στο επίκεντρο της Πίνδου όπου τινάζονται στους αιθέρες πέντε μεγάλες οροσειρές και πηγάζουν άλλα τόσα μεγάλα ποτάμια, ο Αχελώος, ο Άραχθος, ο Αώος, ο Αλιάκμονας και ο Πηνειός, ξεπροβάλλει το Μέτσοβο.

Σε σχέση με τα Γιάννινα, βρίσκεται στα ΒΑ τους, και απέχει 53 χιλιόμετρα, χτισμένο στη μεσημβρινή όχθη του Αράχθου, που η κορφή της ονομάζεται Αλούνι βλαχιστί, απ' τα υπάρχοντα αυτοφυή δέντρα λεπτοκαρυών.

Το υψόμετρό του από 1100 μέχρι 1300 μ. το καθιστά περιβλεπτο καθώς κυκλώνεται από γιγάντιες ορεινές και λοφώδεις διακλαδώσεις της Πίνδου, που το οχυρώνουν και το προστατεύουν απ' τους ανέμους και τις απότομες καιρικές αλλαγές.

Η θερμοκρασία το καλοκαίρι παλαιά έφτανε στους 25° , σήμερα στους 35° και το χειμώνα κατεβαίνει μέχρι τους -15°. Η τελεία όμως έλλειψη της υγρασίας, η μεγάλη ξηρότητα της ατμόσφαιρας, και οι τεράστιες δασωμένες εκτάσεις δημιουργούν κλίμα άκρως υγιεινό και ευχάριστο για όλες τις εποχές.

Ιδιαίτερα το καλοκαίρι με τα κρύα και υγιεινά πόσιμα νερά του, αλλά και το χειμώνα που τα χιόνια φτάνουν το 1 μ. και πολύ σπάνια τα 2 μ. και τότε η διαμονή είναι θελκτική, γιατί το κλίμα παραμένει υγιεινό.

Επιπλέον υπάρχουν δυνατότητες να χαρείς τα χειμωνιάτικα σπορ, που με μεγάλο ενθουσιασμό επιδίδονται σ' αυτά οι ντόπιοι κάτοικοι.

Παλαιότερα το Μέτσοβο το αποτελούσαν οι συνοικίες Ανήλιο και Προσήλιο που χωρίζονται μεταξύ τους απ' την ποταμιά του Αράχθου.

Το Ανήλιο είχε μια ενορία της Αγίας Παρασκευής, και το Προσήλιο δύο του Αγίου Δημητρίου και του Αγίου Χαραλάμπους, φτάνοντας στην τοποθεσία 'ν Καμπουρε – βλαχιστί μικρός κάμπος, πλατεία –το μεγαλύτερο και ευρύτερο κέντρο της πόλης σήμερα. Στο μέρος αυτό υψώνεται μια φυσική έξαρση πάνω

απ' το φαράγγι του Αράχθου. Είναι ο λόφος του Φλόκα, οχυρωμένο Κάστρο στην εποχή της Τουρκοκρατίας, ίσως και κατά την Ρωμαϊκή περίοδο.

Απ' το σημείο αυτό η θέα του Πινδαϊκού ορόκυκλου που στεφανώνει το Μέτσοβο είναι μεγαλοπρεπής. Αργότερα, τρεις ακόμη ενορίες των Αγίων Αποστόλων, Αγ. Τριάδας και Αγίου Γεωργίου ή Ντράι προστέθηκαν κι έλαβε τη σημερινή έκταση η πόλη.

Τα σπίτια του Μετσόβου και των γύρω χωριών, Ανηλίου, Βουτονοσίου, Μηλιάς, Κουτσούφλιανης (Παναγίας) και Μαλακασίου είναι λιθόχτιστα και πλακόστεγα, ιδιόρρυθμης αρχιτεκτονικής, και περικοσμούνται από δέντρα και κήπους. Η εσωτερική επίπλωση των σπιτιών, γίνεται με εγχώρια είδη, και ολόκληρος ο εσωτερικός τους διάκοσμος είναι εντελώς ιδιότυπος.

Το Μέτσοβο ο Leake το θέλει απ' το Μεσοβούνιον, όπως και ο λογιολατρισμός απ' το Μέσω - βουνών. Ευχαρίστως θα το δεχόμασταν αν μας έπειθαν, πως είναι το μόνο χωριό, που βρίσκεται ανάμεσα σε βουνά.

3. ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Από το ίδιο βιβλίο παίρνουμε σημαντικές πληροφορίες για την ονοματολογία:

Ο Ιω. Λαμπρίδης λέγει, πως «καθ' ημάς, όνομα Βλαχικόν παρεφθαρμένον και προελθόν η εκ της προθέσεως α κίνησιν εις τόπον δηλούσης και του ονόματος Μούντζη, όρη καθ' όλου και βουνά σημαίνοντος η έκ της προθέσεως α και του κυρίου ονόματος Μίντζιου, Μήτσου, Δημητρίου, όπερ και πιθανώτερον, διότι παρά των περιοίκων Αμίντζιου η πόλις αυτή αποκαλείται δια της προσθήκης δ' ακολούθως της Σλαβοβουλγαρικής καταλήξεως οβον, την πατριάν, την φυλήν δηλούσης, εγένετο Αμίντζιοβον και επί το ευφωνότερον Μέτσοβον»

Μέτσοβον και Αμίντσιου είναι δύο ξεχωριστές λέξεις, που διατηρούν την αυτοτέλειά τους και δεν παράγεται η μία από την άλλη.

Η λέξη Αμίντσιου είναι πράγματι Βλάχικη, κι' έτσι ονομάζεται και σήμερα από τους ντόπιους Βλάχους. Ελληνικά ονομάζεται και γράφεται Μέτσοβο, σποραδικά το συναντάμε Μέσσοβον, και στα παλαιότερα γραφτά μνημεία Μέτζοβον, αλλά κατά τον κ. Β. Σκαφιδάν «το όνομα Μέτσοβο προέρχεται από τας Σλαβικές λέξεις μέτς =αρκούδα και όβο = χωρίον, ήτοι Μέτσοβο = αρκουδοχώρι. Το όνομα Μέτσοβο εδόθη προφανώς υπό των Βουλγάρων, όταν κατά τον 6^ο αιώνα μ.Χ. εγκατεστάθησαν εις την Πίνδον και εδημιούργησαν εκεί πολλούς συνοικισμούς. Οι Βλάχοι ήσαν εγκατεστημένοι εκεί κατά πολλά έτη ενωρίτερον και είχαν δώσει εις τον συνοικισμόν το όνομα Μίντσιου ή Αμίντσιου επί το ευηχότερον και το οποίον χρησιμοποιείται μέχρι σήμερον υπό των κατοίκων του Μετσόβου και των πέριξ βλαχοφώνων χωρίων. Ενώ όμως υπό του Βλαχικού στοιχείου διετηρήθη το όνομα Μίντσιου ή Αμίντσιου, υπό των ελληνοφώνων κατοίκων επροτιμήθη η Σλαβική λέξις Μέτσοβο.

Κατά τον Μετσοβίτην Τρ. Μπάρταν, το όνομα Μίντσιου προέρχεται από το Ιταλικόν Μίντσο, όνομα ενός παραποτάμου του ποταμού Πάδου της Λομβαρδίας εις την άνω Ιταλίαν, δοθέν από τους Ρωμαίους αποίκους»².

Στο δάσος της Ρόνας, κοντά στο Ανήλιο, υπάρχει ένα ρέμα που πάντα κρατάει αρκούδες και λέμε: «Ούρσα ντί λά Φάλε» ή «Ούρσα ντί Βάλια Κάλντα».

Προσκομίζουμε ένα ακόμη στοιχείο, που ή το αγνοούσαν ή πέρασε απαρατήρητο απ' όλους όσους μέχρι σήμερα ασχολήθηκαν με την ονομασία του Μετσόβου. Το στοιχείο αυτό οριστικοποιεί την προέλευση και τη σημασία του ονόματος Μέτσοβο.

Είναι το ιστορικό Πατριαρχικό Συγγίλιο του 1818 στο οποίο υπάρχει η εξής αξιοπρόσεχτη παράγραφος: «Επειδή τοιγαρούν και το κατ' Ήπειρον κείμενον υπερύψηλον όρος του Πίνδου, όπερ κοινότερον Μέτσοβον εκλήθη μετά των παρακειμένων χωρίων Ανηλίου, Προσηλίου, Μηλιών, Μαλακασίου, Κουτσουφλιανής και Δερβεντίστης και των εν αυτοίς ιερών εκκλησιών και τριών σεβασμίων μοναστηρίων, Πατριαρχική ανέκαθεν Εξαρχία τελέσαν κ.τ.λ.»

4. ΙΣΤΟΡΙΑ

Ο Γεώργιος Πλατάρης « στο ίδιο βιβλίο ασχολήθηκε και με την ιστορία:

Στην αρχαιότητα ολόκληρη η περιοχή υπαγόταν στη χώρα των Τυμφαιών με κυριώτερες πόλεις τη Τύμφη, Παρωραία², Τράμπυα³ και Κίτιον, δίχως να μπορούμε ακόμη με βεβαιότητα και ακρίβεια να επισημάνουμε τις θέσεις τους, γιατί λείπουν τα αρχαιολογικά ευρήματα και ανασκαφικές εργασίες δεν έγιναν ποτέ.

Το Μέτσοβο είναι συγκοινωνιακός κόμβος μεγάλης σπουδαιότητας, γι' αυτό οι Ρωμαίοι, μετά την κατάληψη της Ηπείρου απ' τον Αιμίλιο Παύλο το 168 π. Χ. εγκατέστησαν στρατιωτική φρουρά και αποίκους, για να εξασφαλίσουν τον έλεγχο των στρατηγικών αυτών διαβάσεων⁴.

Ανατολικά του Μετσόβου υψώνεται ο αυχένος του Ζυγού η αρχαιότερη και φυσική πύλη επικοινωνίας της Ηπείρου με τη Θεσσαλία, που αποτελούσε διακλάδωση της Εγνατίας οδού και ξεκλάδωνε απ' την κυρία οδική αρτηρία στη θέση Τρία Χάνια, ακολουθώντας την κοιλάδα που ξανοίγει ο μεγαλύτερος βραχίονας του Αράχθου, ο λεγόμενος Μετσοβίτικος ποταμός, δεχόμενος στην κοίτη του κι' άλλα ορμητικά ρυάκια.

Στα βορεινά και σε απόσταση μόλις 3 χιλιομ. απ' το Μέτσοβο υπάρχει μαγευτικό Οροπέδιο, από απέραντα λιβάδια, όπου βόσκουν τα 40.000 πρόβατα των κτηνοτρόφων μας και πολλές χιλιάδες άλογα και βοοειδή. Εδώ συναντάμε τα τοπωνύμια Πολίτσα και Πολιτισιούαρε, που κατά τη γνώμη μας προέρχονται απ' τη λατινική λέξη Policia και σημαίνουν Διοίκηση και Υποδιοίκηση στρατιωτική¹ εγκατεστημένη εκεί για τη φρούρηση του στρατηγικώτατου αυτού οροπεδίου, καταμεσής του οποίου περνούσε η κυρία αρτηρία της Εγνατίας οδού από Ήπειρο, Τρία Χάνια, Κάλε ντί λά Πλοάτσια, Τράμπουν, Σαράτου, Καμπου Νιάτζιτου, Ουάρμπα Κάλε, Πούντε ντί Ρουτζέλου, Τζιάν Κουρταράν, Μακεδονία².

Ο Στράβων, βιβλ. Θ' λέγει: *«Εκ της Απολλωνίας εις Μακεδονίαν η Εγνατία εστίν οδός προς Έω βεβηματισμένη κατά μίλιον και καταστηλωμένη μέχρι Κυψέλου και Έβρου ποταμού».*

Ακόμα διασώζεται στην περιοχή, και είναι εύχρηστο απ' τους κατοίκους της Ρωμαϊκό τοπωνύμιο *Fagus scriptus*, δηλαδή Γραμμένη – σημειωμένη και

καταστηλωμένη οξυά, ενώ ακριβώς απέναντι υπάρχει άλλο τοπωνύμιο, επίσης Ρωμαϊκό, Imperitore, θέση ρωμαϊκών φυλακίων, όπου ο Leake τοποθετεί τη δεύτερη στην περιοχή μας ρωμαϊκή αποικία μετά το Μέτσοβο.

Κατά τον κ. Β. Σκαφιδάν στη θέση Imperitore υπήρχε αυτοκρατορικό ανάκτορο όπου παραθέριζε η Οκτάβια αδερφή του αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγούστου και σύζυγος του Μάρκου Αντωνίου, την εποχή που ο ίδιος είχε εμπλακεί στα ερωτικά δίχτυα της πανέμορφης βασίλισσας της Αιγύπτου Κλεοπάτρας³.

Το «Χρονικόν της Ηπείρου», που γράψανε οι αυτάδελφοί Φιλανθρωπινοί Πρόκλος και Κομνηνός, είναι μια ακόμη μαρτυρία που σημαδεύει την ιστορική του παρουσία το Μέτσοβο στα 1380 με τις ακόλουθες συνθήκες: *«αλλά και ο τιμωτάτος εν ιερομονάχοις κυρ Ησαΐας, καθηγούμενος του Μετζόβου ουκ εξέφυγε την πλεονεξίαν του τυράννου, δεσμεύσας γάρ αυτόν ως κακούργον έθηκεν εις κλωβίον, δια φυλαργυρίαν, και εξηγοράσθησαν οι οφθαλμοί αυτού παρά θεοφιλών ανδρών εις άσπρα 200, και πάλιν ο τύραννος αυτούς εξορύσσει και αυτόν πιπράσκει»*².

Ο φιλάργυρος εδώ τύραννος, που πήρε για αμοιβή τα 200 άσπρα και στο τέλος τύφλωσε τον καθηγούμενο «του Μετζόβου» και τον πούλησε σαν ανδράποδο ήταν ο Σερβός Δεσπότης της Ηπείρου Θωμάς Πρελιούμπ.

Το 1430 με την κατάληψη της Θεσσαλονίκης απ' τον σουλτάνο Μουράτ τον Β' κινείται ο στρατηγός του Σινάν πασάς δια της Θεσσαλίας προς την Ήπειρο. Κατά την διέλευσή του απ' το Ζυγό συνάντησε ένοπλους Μετσοβίτες φύλακες, οι οποίοι πολύ διευκόλυναν τα στρατεύματά του στις δύσκολες κι επικίνδυνες εκείνες διαβάσεις.

Στην αναφορά του ο στρατηγός προς τον πατισιάχ, αναφέρει την προθυμία των Μετσοβιτών και ο σουλτάνος με απεσταλμένο τους ευχαριστεί για τις υπηρεσίες και τους αναγνωρίζει το αρματολίκι του Ζυγού – το πρώτο αρματολίκι, που επίσημα αναγνώρισαν οι Τούρκοι – παραχωρώντας και ουσιαστικά προνόμια στους κατοίκους της οχυρωμένης και απρόσιτης χώρας του Μετσόβου.

Λίγο αργότερα τα προνόμια αυτά επεκτάθηκαν στο Συρράκο και στους Καλαρρύτες και διατηρήθηκαν μέχρι το 1480, δηλαδή μισόν αιώνα μετά την παράδοση των Γιαννίνων στους Τούρκους.

Στο διάστημα των 50 χρόνων της αυτονομίας σημειώθηκε στους παραπάνω συνοικισμούς σημαντική αύξηση ανθρώπων και πλούτου, ο οποίος ελκύει πάντοτε γύρω του και κακοποιά στοιχεία, με αποτέλεσμα να συμβούν πολλοί φόννοι μεταξύ των κατοίκων, οι οποίοι προτάσσανε τα στήθια τους για να διασώσουν περιουσίες και οικογενειακή τιμή απ' τις λεηλασίες των στρατευμάτων κατοχής και τις διάφορες συμμορίες. Την πίεση αυτή των πραγμάτων την αντιμετώπισαν με σώφρονα ευστροφία, και δέχτηκαν υποταγή, αλλά όχι και τούρκικη διοίκηση.

Προτείνανε να διοικούνται απ' ευθείας απ' την Βαλιντέ Σουλτάνα (Βασιλομήτορα) και πέτυχαν να συγκροτήσουν στη χώρα τους ένα είδος δημοκρατικού πολιτεύματος, που με ελεύθερες εκλογές ανάδειχνε τον πρόεδρο ή γέροντα και για μέλη, τον φροντιστή των υδάτων, τον εισπράκτορα των φόρων, τον αγορανόμο, και τον επίτροπο των εκκλησιών.

Καθήκοντά τους η φροντίδα για τα κοινά ζητήματα της χώρας, την δημοτική ασφάλεια και την είσπραξη της αναλογούσης φορολογίας, την οποία πλήρωναν κάθε 1^η Μαρτίου σε χριστιανόν εισπράκτορα της Βαλιντέ Σουλτάνας. Βοεβόδαν ονομαζόμενον, που είχε την έδρα του στο χωριό Πογδόριανη της Θεσσαλίας. Και ενώ η ευημερία των κατοίκων της περιοχής Μαλακασίου εδραιώθηκε με τη συνδρομή της Βασιλομήτορας, νέα σύννεφα εμφανίστηκαν στον ορίζοντα των υποτελών λαών της Οθωμανικής

επικράτειας, που ξέσπασαν με την επιμονή και την τρομοκρατία των σουλτανικών απεσταλμένων στο παιδομάζωμα.

Πολλές τότε κοινότητες του Μαλακασίου διαλύθηκαν και εγκατέλειψαν παντοτινά τις εστίες τους, για να τραπούν και πάλι στη νομαδική ζωή, απ' όπου προέρχονται οι νομάδες της Ηπείρου, οι λεγόμενοι Σαρακατσάνοι.

Με την αποτυχία των επαναστατικών κινήματων του Διονυσίου του γνωστού στην ιστορία ως Σκυλοσόφου¹ το 1600 στα Τρίκαλα και το 1611 στα Γιάννινα², οι πιέσεις των Οθωμανών κατά των χριστιανών δεν είχαν προηγούμενο.

Τότε μαρτύρησε και ο Μετσοβίτης Νεομάρτυρας Νικόλαος με τον δια πυράς θάνατο στην πλατεία των Τρικάλων στις 17 Μαΐου 1617.

Από το 1645 άρχισαν οι σουλτάνοι λίγο - λίγο ν' αφαιρούν τον φόρο της δεκάτης απ' την Βαλιντέ Σουλτάνα και να τον διαθέτουν σαν αμοιβή σε διακεκριμένους πολεμιστές τους Σπαχήδες.

Έτσι το 1648 έσβησε η εξουσία της Βαλιντέ Σουλτάνας, και χάσανε την υψηλή της προστασία μαζί με την αυτονομία τους οι συνοικισμοί του Μαλακασίου.

Μουσουλμάνοι πια εισπράκτορες με πρωτοφανείς καταπιέσεις συγκέντρωναν, εκτός απ' τους γνωστούς και καθιερωμένους φόρους κι άλλους, δικής τους επινόησης, όπως για γάμους, θέρετρα, μελίτσια, κρασιά, υδρόμυλους, πριόνια, και νεροτριβές. Οι συνεχιζόμενες αυθαιρεσίες αναγκάζουν και πάλι τους υπερήφανους αυτούς ορεινούς πληθυσμούς σε νέες μεταναστεύσεις, με τις οποίες διαλύθηκαν πολλές κοινότητες. Όσοι παραμείνανε αναγκάστηκαν με ετήσια αμοιβή να επικαλεστούν την προστασία ισχυρού Οθωμανού του Σιούμπαση, ο οποίος απαιτούσε πάντοτε μεγαλύτερες αμοιβές απ' τις συμφωνημένες.

Οι λίγοι κάτοικοι που απόμειναν στο Μέτσοβο, κτηνοτρόφοι συσπειρωμένοι γύρω απ' την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, και υλοτόμοι στην ενορία του Αγίου Δημητρίου, δοκιμάστηκαν απίστευτα απ' τις αυθαιρεσίες των Σπαχήδων στην περίοδο της νέας αναρχίας που κλυδώνισε το διαμέρισμα του Μαλακασίου.

Το 1656 έγινε ένα στρατιωτικό κίνημα στην σουλτανική αυλή και από συκοφαντίες παράπεσε στη δυσμένεια και στην οργή του σουλτάνου Μεχμέτ του Δ' ο μεγάλος Βεζύρης Ατζέμ Φαζήλ Αχμέτ Κιοπρουλού, ο οποίος καταδικάστηκε σε θάνατο.

Για ν' αποφύγει τη σκληρή ποινή κατέφυγε στο αρχοντικό του αρχιγουνάρá της αυλής Μανωλάκη, ο οποίος τον έκρυψε για λίγο διάστημα, και αργότερα για μεγαλύτερη ασφάλεια τον φυγάδεψε στην ιδιαίτερή του πατρίδα την Καστοριά, την οποία πάλι ο Βεζύρης εγκατέλειψε για λόγους ασφαλείας και μεταμφιεσμένος σε φτωχό «ρογιάρη» (εργάτη) περνάει απ' τη Λάρισα και κατευθύνεται πεζός προς τα Τρίκαλα.

Περιπλανώμενος, κουρασμένος κι' απηυδισμένος συναντήθηκε στο δρόμο με τον Μετσοβίτη αρχισέλνιγκα Κυριάκο Φλόκα, που γύριζε στο Γριζάνο των Τρικάλων, όπου είχε τα μαντριά του.

Κατά την συζήτηση που είχαν στο δρόμο οι δύο άντρες, κατάλαβε ο Φλόκας, πως ο συνοδοιπόρος του δεν ήταν ένας τυχαίος ρογιάρης, αλλά κάτι άλλο και προπαντός μορφωμένος Οθωμανός.

Ο Φλόκας τον οδήγησε στα χειμαδιά, κι ο μεγάλος Βεζίρης μπροστά στην εγκάρδια φιλοξενία και στην καλοσύνη του Βλάχου, αποκαλύπτει την ταυτότητά του και ζητάει την προστασία του.

Ο αρχισέλνιγκας Φλόκας με ευχαρίστηση δέχτηκε την παράκλησή του κι αφού τον εμπύχωσε για μεγαλύτερη ασφάλεια τον έντυσε με δίμτες βλάχικες για να μην ξεχωρίζει απ' τους άλλους.

Τρία ολόκληρα χρόνια κράτησε τον Βεζίρη κοντά του. Τα καλοκαίρια στα οροπέδια του Μετσόβου με την πολυσήμαντη σιωπή τους, που την κεντούν οι τρίλιες των αηδονιών, και τον χειμώνα στους ευλογημένους κάμπους του Γριζάνου πίσω απ' τα πρόβατα, μαζί με τους τσιομπαναρέους μαθαίνοντας και τη βλάχικη γλώσσα.

Στο διάστημα της τριετίας (1656 – 1659) κατέρρευσαν οι συκοφαντίες και βεβαιώθηκε ο σουλτάνος για την αθωότητα του Βεζίρη.

Τυχαία κάποια μέρα τραβάει την προσοχή του μεγάλου Βεζίρη – που βρίσκεται πάνω στην άμαξα κι επιστρέφει στη Βεζυρεία – μια άσπρη βλάχικη σιλουέτα. Σταματάει, κατεβαίνει απ' την άμαξα κι αντικρίζει τον Φλόκα. Τον αγκαλιάζει και του φιλάει τα χέρια μπροστά στους κατάπληχτους υπουργούς και πασάδες της συνοδείας του, προς τους οποίους και τον παρουσιάζει. Η ανταπόδοση της φιλοξενίας εκ μέρους του μεγάλου Βεζύρη προς τον σωτήρα του συνοδεύονταν από προτάσεις για πλούτη, τσιφλίκια, περιόδους θέσεις και τιμές, αλλά όλα αυτά τα παράβλεψε ο Φλόκας. Η αγάπη του για την πατρίδα ήταν μεγαλύτερη. Μετά από δίμηνη παραμονή γύρισε στο Μέτσοβο

κατάφορος από πλούσια δώρα για όλα τα μέλη της πατριαρχικής του οικογένειας και επί πλέον εφοδιασμένος μ' ένα Σουλτανικό φερμάνι, με το οποίο ολόκληρη η περιοχή του Μετσόβου με τους μαχαλάδες εκηρύσσεται αυτόνομη, αυτοδιοίκητη και παρείχε ασυλία στους καταδιωκόμενους για οποιασδήποτε αιτία. Ορίζονταν άρχοντας ο λεγόμενος Μποσταντζής¹ ή Βοεβόδας, δηλαδή Οθωμανός υπάλληλος που φρόντιζε και μεριμνούσε να διατηρηθούν τα προνόμια της περιοχής και ιδιαίτερα πρόσεχε τους διερχόμενους από κει μωαμεθανούς μη τυχόν και προξενήσουν στους κατοίκους την ελάχιστη ζημιά ή βλάβη. Ο ίδιος δεσμευόταν με αυστηρές διαταγές να μην επεμβαίνει στη διοίκηση και στην εκτέλεση του νόμου στην περιοχή αυτή.

Με το αυτόγραφο αυτό φερμάνι (= Χάτ) ο σουλτάνος Μεχμέτ ο Δ' προς τον Εφκάρ Ναζίρην (= υπουργό των Εκκλησιαστικών), τον γενικό διοικητή Ρούμελης, τους διοικητές Τρικάλων και Γιαννίνων και τους ιεροδικαστές τους αποτεινόμενος, καταργεί τα τιμάρια των Σπαχήδων στην περιφέρεια Μετσόβου, αποζημιώνοντάς τους με άλλα αλλού, και κηρύττει το έδαφος της περιοχής αυτής ιερό, απαραβίαστο και τιμάριο στις ιερές πόλεις των μουσουλμάνων Μέκκα και Μεδίνα.

Καταγράφει μόνος του τα σύνορα της περιοχής, αρχίζοντας από Σαράντα Εκκλησιές, Μεγάλη Πέτρα, Βούργιανη, Μάντρα Χότζια, Μοκόσι, Αγία Παρασκευή (σύνορα Κουτσούφλιανης Θεσσαλίας) και Βάλεια ντί Κόρνου (= κοιλάδα Κρανιάς). Στην περιοχή αυτή περιλαμβάνονται το Μέτσοβο, Ανήλιο, Μαλακάσι, Βουτονόσι, Δερβεντίστα, Μηλιά και Κουτσούφλιανη.

Ορίζει ακόμη, η δημοκρατία αυτή εκτός απ' τον κεφαλικό φόρο και το προβατονόμι, να πληρώνει - σαν αντιστήκωμα για κάθε άλλον φόρο - κάθε 1^η Μαρτίου στο ιερό ταμείο (Χάς) Λαγκαζά και Ματαράγκα της Θεσσαλίας 108.000 άσπρα αργυρά, στον Μποσταντζή ή Βοεβόδαν 800 άσπρα, και στον Γενισάραγα (αρχηγό Γενισάρων) 585 τόπια αστάρι μαύρο ντόπιας παραγωγής.

Διατάζει ακόμη το γενικό εισπράκτορα Μετσόβου, όταν θα εισπράττει τον κεφαλικό φόρο, να περιορίζεται στους μόνιμους κατοίκους. Για την πληρωμή του κεφαλικού φόρου των απόντων Μετσοβιτών, ήταν υποχρεωμένοι οι χαρατζήδες να ψάξουν και να βρουν τους ίδιους και να μην ενοχλούν τις οικογένειές τους ή τις κοινότητες για την είσπραξη των οφειλομένων. Το

προϊόν της φορολογίας να κατατίθεται στο σουλτανικό ταμείο Τρικάλων, το οποίο έπρεπε να εκδίδει δωρεάν τις αποδείξεις, καθώς και για το προβατονόμι.

Τέλος ανακηρύσσοντας ο Σουλτάνος την περιοχή αυτόνομη κι αυτοδιοίκητη και προφυλάγοντάς την από δεινοπαθήματα και διαβάσεις στρατού, από επισκέψεις επισήμων Οθωμανών και καταλυμάτων, από έκτακτες και καταθλιπτικές φορολογίες, και αγγαρείες, δικαιολογεί τα εξαιρετικά αυτά προνόμια του Μετσόβου ως εξής:

«Επειδή οι Μετσοβίται οικοῦσι χώραν, δι' ης πολλοί διέρχονται κατά πάσαν ὥραν του έτους, και τον μεν χειμῶνα διαπερῶσιν αυτούς κατακλεισμένους υπό πολλῶν χιόνων και κινδυνεύοντας ν' απολεσθῶσιν εκ του ψύχους, στρώνοντες επιβλήματα εις τους πόδας των ίππων και μεταφέροντες τους ανθρώπους επί των ὤμων αυτών, το δε θέρος εκτιθεμένους, εις την διάκριση των ληστών προφυλάττουσι και εξασφαλίζουσιν αυτούς, δια ταῦτα ου μόνον τάς προνομίας και τα δικαιώματα ταῦτα υπέρ αυτών καθιεροί, αλλά και διατάττει, ίνα η περιοχή αυτή πολιτικῶς μεν εις τον νομόν Ευβοίας υπάγῃται, δικαστικῶς δε εις τον Μεχκεμέν Λεβαδείας, και εκκλησιαστικῶς υπό ιδίου Πατριαρχικοῦ εξάρχου κυβερνάται, και ταῦτα ίνα τάς διαδικασίας και διαφοράς αυτών ένεκα της μεγάλης αποστάσεως φροντίζωσι να εξομαλύνωσιν εν Μετσόβω»

Στο πρώτο σουλτανικό φερμάνι υπήρχε και η ακόλουθη αυστηρή παράγραφος: *«Πάς οθωμανός διερχόμενος την περιοχήν ταύτην και την ιεράν ταύτην γήν πατών, ὠφειλεν εξερχόμενος να εξαγάγη τα πέταλα του ίππου αυτού και αποτινάσση αυτά, ίνα μη τυχόν συνεπαγάγη έστω και μόριά τινα χώματος»²*. Ακόμη, αν κατέφευγε στην περιοχή του Μετσόβου Οθωμανός ή χριστιανός δεν συνελαμβάνετο, κι ούτε ετιμωρείτο. Η στοματική παράδοση του Μετσόβου διασώζει ακόμη το δημοτικό τραγούδι, που αναφέρεται στον πλούσιο και ισχυρό Δημάκη απ' το Χαλίκι, που παράπεσε κι αυτός στη δυσμένεια του Σατράπη των Τρικάλων και σώθηκε ζητώντας άσυλο στο Μέτσοβο:

*«Ένας πασιάς διαβαίνει, κι άλλος έρχεται,
στα Τρίκαλα πηγαίνουν μεσ' στον κασαπά
γυρεύουν τούς γερόντους τους Τρικαλινούς
γυρεύουν τους παπάδες απ' την Καστανιά
γυρεύουν τον Δημάκη απ' τ' Ασπροπόταμο.*

*Αυτός τρέχει και πιάνει τα ψηλά βουνά
του Κρίκη τα σαράγια μεσ' στο Μέτσοβο
Ψητά 'χε στο τραπέζι και γλυκά κρασιά,
κι ολίγο τρώει και πίνει και δεν χαίρεται.
Κι ο Νικολός ο γιός του τον παρηγορεί.
Γιατί δεν τρως αφέντη και δεν χαίρεσαι;
Τα σπίτια κι αν μας κάψουν άλλα φκιάνουμε.
Τα πρόβατ' αν μας πάρουν άλλα παίρνουμε.
Ας είναι καλά οι Βλάχοι στ' Ασπροπόταμο»¹.*

Από το περιεχόμενο του παραπάνω σουλτανικού φερμανιού, φαίνεται καθαρά η σύνεση, η οξυδέρκεια, η ευφυΐα και ο πατριωτισμός του αείμνηστου εκείνου Κυριάκου Φλόκα, που ασφαλώς με την εισήγησή του συντάχθηκε αυτό το διάταγμα και άρχισε η περιοχή να διοικείται πάλι δημοκρατικά, για ν' ανθρωθεί πνευματικά και υλικά ο μικρός συνοικισμός των τσομπαναρέων και των ξυλάδων του Μετσόβου σε σημείο επίζηλο.

Σε κάθε «αλλαγή καταστάσεως» η διαδοχή σουλτάνου, στεκόταν άγρυπνοι και μοχθούσαν κυριολεκτικά οι ισχυροί στην Κωνσταντινούπολη Μετσοβίτες για την ανανέωση, αναγνώριση κι επικύρωση των προνομίων, περιφρουρώντας έτσι την δημοκρατία τους απ' τις αυθαιρεσίες των Βαλήδων, Κατήδων, και Ντερεμπέηδων «Ρούμελης, Τρικάλου, Γιαννίνου και Γρεβενού».

---

¹ Η απάντηση που έδωσε σε πολύ μεταγενέστερα χρόνια στον Ιμπραήμ όταν απειλούσε να δηλώσει το Μοριά ο Κολοκοτρώνης, είναι με άλλα λόγια εκείνη του παραπάνω τραγουδιού: «Όχι τα δέντρα να μας ξεριζώσεις, όχι τα σπίτια να μας κάψεις, όχι τα κεφάλια να μας κόψεις, δεν προσκυνάμε εμείς. Τούτη η γης θα μείνει και θαν τα ματακάνει ούλα».

Την ιδιόρρυθμη αυτή δημοκρατία την αποτελούσε επταμελές συμβούλιο με πρόεδρο τον Γέροντα και μέλη τον έφορο των Σχολείων, τον φροντιστή των υδάτων, τον εισπράκτορα των φόρων, τον αγορανόμο, τον επίτροπο των εκκλησιών και τον οπλαρχηγό, που διατηρούσε ένοπλη φρουρά.

Ιδιαίτερο συμβούλιο, αποτελούμενο απ' τους συνετώτερους γέροντες με πρόεδρο τον «Γέροντα του Βοεβοδαλικίου» δίκασε τις υποθέσεις των υπηκόων με βάση τα ήθη και έθιμα του τόπου.

Μεγάλη αύξηση πληθυσμού σημειώθηκε τότε, γιατί από παντού έσπευσαν να εγκατασταθούν καταδιωγμένοι ραγιάδες με τα ποίμνιά τους και με τις περιουσίες τους. Άποικοι και από την Ιταλία ακόμη ήλθαν στο Μέτσοβο, που εξελίσσεται σε σπουδαίο βιοτεχνικό, εμπορικό και πνευματικό κέντρο.

Από τα πρώτα καλλιεργήθηκε το θρησκευτικό συναίσθημα καθώς μαρτυρεί ο αριθμός των 14 εκκλησιών μεγάλων και μικρών με σπάνιο όμως καλλιτεχνικό διάκοσμο και με ακριβό προικιό από ιερά άμφια, χρυσόδετα βαγγέλια, πλατινένιους πολυκάντηλους, διαμαντοστόλιστους σταυρούς κι άλλα πολύτιμα ιερά σκεύη και λειτουργικά σύμβολα, μα προ παντός με αφοσιωμένους κληρικούς, στα ιερά και στα θέσμια της αγιασμένης μας Ορθοδοξίας.

Με την ίδρυση των σχολείων (β^ο μισό του 17^{ου} αιώνα) και τη διάδοση των γραμμάτων οι ηθικές και πνευματικές τους δυνάμεις μαζί με τα αγνά τους φρονήματα, μορφοποιούνται και προσανατολίζονται σταθερά προς το αρχαίο και αιώνιο Ελληνοχριστιανικό ιδεώδες.

Στα λίγα μαθητάρια, τα οποία περιώσαμε, με συγκίνηση αντικρίζουμε αρχαία ελληνικά κείμενα, αναλύσεις και ερμηνείες κλασικών κειμένων και μύθων του Αισώπου, γνωμικά φιλοσόφων και Πατέρων της εκκλησίας όπως *«Γρηγορίου του θεολόγου περί των του βίου οδών»*, *του αυτού στίχοι κατά αλφάβητον παραινετικοί προς φιλόπονον*, *«του σοφοτάτου κυρίου μηχαήλου Ψελλού ίαμβοι εις αρετάς και κακίας»*, *«Γεναδίου πατριάρχου Κωνσταντίνου Πόλεως αλφάβητον»*, *«μαθητάριον περί των οκτώ μερών του λόγου»*, *«μαθητάριον περί αριθμητικής»*, *«κοσμολογία περί νόμων κινήσεως»*, *«σημειώσεις λογικής και φιλοσοφίας»*, και άλλα προϊόντα μαθητικής αυτενέργειας, που μας πείθουν για τη σοβαρότατη και ευσυνείδητη εργασία των αοιδίμων εκείνων ανωνύμων εργατών της Παιδείας στο φυτώριο του Μετσόβου απ' όπου βλάστησαν, οι μεγάλοι δάσκαλοι του Γένους, Νικόλαος

Τζαρτζούλης, Τρύφων, Δημ. Βαρδάκας, Αδάμ Τσαπέκος, Ιω. Στασάκος, Δοσίθεος επίσκοπος στη Δρυϊνούπολη (1810-1828), Κωνστάντιος ο αδερφός του δάσκαλος στο Αργυρόκαστρο από το 1789, Παρθένιος, Κατσιούλης, Νεόφυτος Δούκας και μορφώθηκαν εθνικοί αγωνιστές, φιλικοί, ιεράρχες, και μεγάλοι εθνικοί ευεργέτες στα χρόνια της γενικής αγραμματοσύνης του Γένους.

Από το 1659 μέχρι το 1795 - τότε ο Αλή πασάς κατήργησε τα προνόμια εκτός απ' την Πατριαρχική Εξαρχία - αναπτύχθηκε η αργυροχοϊκή όσο σε καμιά άλλη περιοχή, γιατί τα πολύτιμα υλικά ασήμι και χρυσάφι μόνο στο Μέτσοβο μπορούσαν με ασφάλεια να δουλευτούν.

Τα δεινοπαθήματα που έπαθε από ληστοσυμμορίες το Μέτσοβο μέχρι το 1975, ανάλογα με τον πλούτο και την ευημερία του είναι πολύ λίγα, κι αυτό οφείλεται στην γενναιότητα και στην τόλμη των κατοίκων, αλλά κυρίως στην «καλήν κυβέρνηση του βοεβονταλικίου της χώρας», η οποία φρόντιζε ιδιαίτερα για τον οπλαρχηγό και την καλή οργάνωση της φρουράς του Μετσόβου.

Και για ν' αποδειχτεί αυτό που λέμε, μεταφέρουμε ό,τι σε ένα κώδικα του Μετσόβου αυτολεξεί αναφέρεται:

«Τω 1761 Μπουλούκ Μπάσης διωρίσθη ο Α. Βέρρος προς περιφρούρησιν του Μετσόβου και των ενοριών αυτού (=εννοεί τα γύρω χωριά) υπό τον όρον να τοποθετή ανθρώπους εις τα στενά και να περιφρουρή τα όρια, να παραδίδη τον τυχόν συλλαμβανόμενον ληστήν εις τον Γέροντα και να ανταμείβηται διά γροσίων πενήτηκοντα, έχων και την άδειαν να στρωνύη το πεστιμάλι του εις τας οδούς, ενίοτε δε και εις τας πανηγύρεις, ίνα ρίπτωσιν οι διερχόμενοι, εάν ευχαριστώνται, ό,τι θέλουσιν»

Επί των ημερών του ο Αλή πασάς, καταργεί αρκετά απ' τα προνόμια του Μετσόβου, αλλά την φρουρά του, την ενισχύει με ένα ακόμη Μπουλούκ Μπάσην επικεφαλής Τουρκαλβανών, για την διατήρηση της ησυχίας και την πάταξη της ληστείας στην περιοχή. Το τελευταίο μάλιστα το κατόρθωσε κατά θαυμάσιο τρόπο σε όλο το Βιλαέτι του.

«Λόγω θέσεως» όμως, δεν μπόρεσε το Μέτσοβο ν' αποφύγει τις λεηλασίες απ' τις διαβάσεις και την παραμονή του τακτικού τουρκικού στρατού.

Εδώ πρέπει να προστεθούν και τα δεινοπαθήματα από τους αυτοσχέδιους ξεσηκωμούς και τις μικροεπαναστάσεις, που έσπευδαν να τις περιστείλουν τα

τουρκαλβανικά στίφη, τα οποία δίκαια χαρακτηρίστηκαν σαν πανώλη, όταν έπεφταν ή περνούσαν από ακμάζουσες χριστιανικές κοινότητες.

Ο 19^{ος} αιώνας, ο αιώνας των εθνικιστικών τάσεων, στην περιοχή μας σημαδεύεται από την επανάσταση του μαρτυρικού παπά – Ευθύμη Βλαχάβα το 1808, κι ακολουθεί μετά από λίγα χρόνια η αποστασία του Αλή πασά κατά της Υψ. Πύλης, που επίσπευσε και την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης το 1821.

Στιγμές πρωτοφανούς αγωνίας πέρασε το Μέτσοβο κατά την κίνηση των σουλτανικών στρατευμάτων εναντίον του αποστάτη πασά των Γιαννίνων το 1820 με τον Μαχμούτ πασάν, και το 1821 με τον Χουρσίτ πασάν. Τότε ένεκα της παραμονής και της διάβασης χιλιάδων τουρκικού στρατού ονομάστηκε το Μέτσοβο, Τουρκόσταλο.

Ταυτόχρονα εμφανίζεται κι ο αρματολός Γρηγόρης Λιακατάς με 700 επαναστάτες στη θέση Δοκίμι, απέναντι του Μετσόβου επιφορτισμένος με διαταγή να κάψει ολόκληρο το Μέτσοβο για να εμποδίσει την επικοινωνία των οθωμανικών στρατιών Ηπείρου – Θεσσαλίας.

Αλλά με ποια λογική, θα εμποδιζόταν η επικοινωνία στρατευμάτων, αν καιγόταν ένας ενδιάμεσος συνοικισμός άοπλου πληθυσμού;

Το σχέδιο του ο Λιακατάς το ανακοινώνει στους προύχοντες του Μετσόβου, οι οποίοι για απάντηση του στέλνουν 2.000 γρόσια με τον Νικόλαο Καφετζή και «αφίσταται της διαταγής και του σχεδίου», αλλά καίει 183 σπίτια, για να μείνει «και η πίττα σωστή, και ο σκύλος χορτάτος».

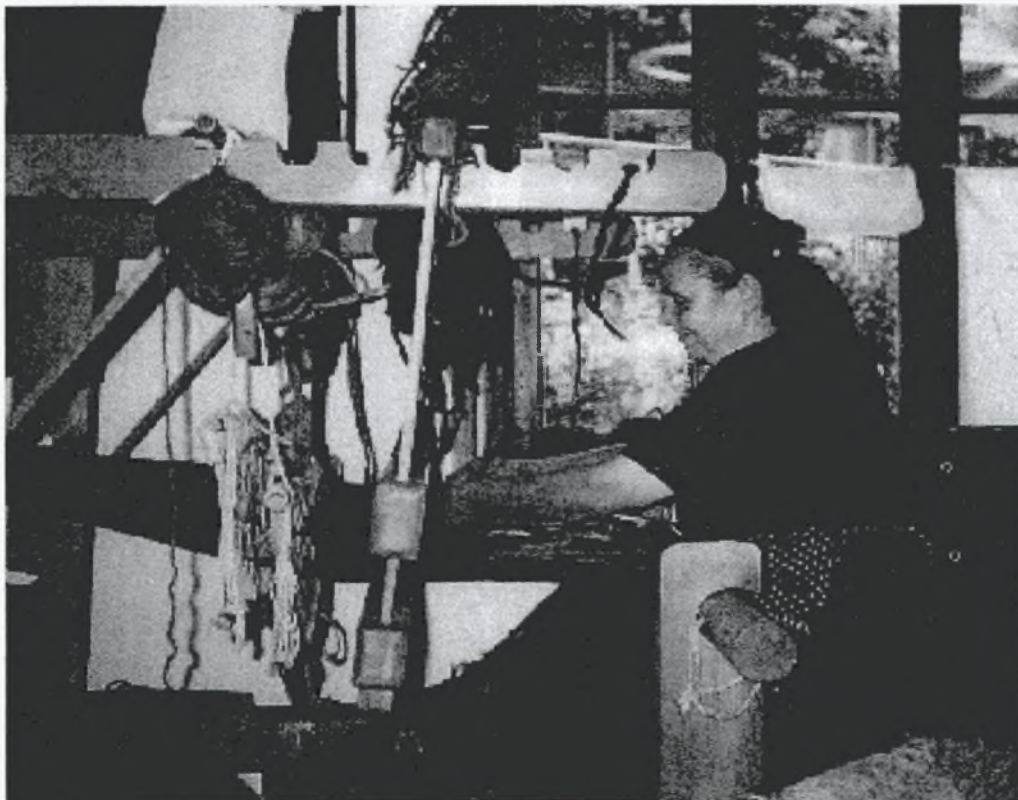
Με την καταστολή της αποστασίας του Αλή πασά το 1822, επιστρέφει από τα Γιάννινα ο Χουρσίτ πασάς και πληροφορείται, πως προύχοντες Μετσοβίτες και άλλοι νέοι μορφωμένοι της Σχολής του Συρρακιώτη Αθαν. Ψαλλίδα είναι μέλη της Φιλικής Εταιρείας, τους συλλαμβάνει και τους οδηγεί στη Λάρσα, όπου τους εκτελεί.

Η πτώση του Αλή πασά, ανεξάρτητα από τις γνωστές ιστορικές συνέπειες που είχε, σήμανε την αύξηση της ληστείας και της αναρχίας σ' ολόκληρο το Βιλαέτι.

Έτσι το 1823 ο Μπράχος Νεπράβιστας οδηγώντας λιποτάχτες αλβανούς, άντρες, γυναίκες, υποζύγια και διάφορα λάφυρα απ' τη Θεσσαλία στάθμευσε στο Μαλακάσι με πρόθεση να λεηλατήσει και το Μέτσοβο.

Μόσχα, Πετρούπολη, Κωνσταντινούπολη, Σέρρες, Σαλονίκη, Σμύρνη, Αλεξάνδρεια, κ.α.»

Γυναίκα και εργασία – αργαλειός

Όλες οι Μετσοβίτισσες είχαν έναν τουλάχιστον αργαλειό στο σπίτι τους. Σήμερα υπάρχουν ακόμα πολλές υφάντριες που φαίνουν για να «στρώσουν» το σπίτι τους, ή και για εμπόριο εντός και εκτός Μετσόβου.

Οι περισσότερες γυναίκες «έβαζαν στον αργαλειό» της κόρες τους πολύ νωρίς. Όταν δεν πήγαιναν σχολείο λόγω διακοπών μάθαιναν την τέχνη σε ένα μικρότερο αργαλειό. Μόλις σταματούσαν το σχολείο στο δημοτικό, εκτός των εξαιρέσεων, δούλευαν κανονικά για το στρώσιμο του σπιτιού, ετοίμαζαν την προίκα τους όπως επίσης όταν νόμιζαν ότι έχουν μάθει καλά την τέχνη δεχόταν και παραγγελίες από γειτονικά σπίτια ή πουλούσαν οι ίδιες στα τουριστικά καταστήματα του Μετσόβου

9. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο τουρισμός που αναπτύχθηκε στο Μέτσοβο μεταπολεμικά έφερε πολλές αλλαγές. Οι κάτοικοι προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν το κύμα των ξένων. Δημιουργήθηκαν καινούρια επαγγέλματα, και αναπτύχθηκε έντονα η λαϊκή τέχνη. Εκμετάλλευση της νοσταλγίας του παλαιού και μετατροπή ενός ψυχικού φαινομένου σε οικονομικό φαινόμενο. Ο wolfram (Μερακλής 1998 : 12) υποστηρίζει ότι η λαϊκή τέχνη, η ενδυμασία, ο χορός, είναι τομείς που βρίσκονται στη «δεύτερη ύπαρξη» στη «δεύτερη ζωή». Ο Μερακλής προσθέτει ότι « αν μια κοινωνία ήταν παραδοσιακή δε θα χρειαζόταν να περάσει σε μια «δεύτερη ζωή» απλώς θα συνέχιζε την ζωή της. το Μέτσοβο δε χρειάζεται να διαλέξει ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη ζωή. Συνδυάζει πολύ καλά και τις δύο αν και πολλοί παραδέχονται ότι «έσπασε η γνησιότητα, πονηρέψαμε» (Πάτερ Σεραφείμ Καχριμάνης, 2004).

10. ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η ζωή των ανθρώπων παλαιά ήταν διαφορετική. «καταλάβαιναν το χορό, το γλέντι, τον γάμο... το ένιωθαν από μέσα τους. (Πέρτσαλη, 2003)

«Οι νέοι τώρα δεν κρατάνε τα εθίματα. Εμείς τα βρήκαμε έτσι από τους πατεράδες μας και έτσι τα κρατήσαμε. Αυτοί τα βρήκαν έτσι...δεν τα κράτησαν» (Μπάος, 2004).

Είναι εμφανής η δυσαρέσκεια των μεγάλων σε ηλικία ανθρώπων που θεωρούν ότι η κοινωνία πάει *«από το κακό στο χειρότερο»*. Βλέπουν μία απομάκρυνση από την θρησκεία, την πατρίδα, την οικογένεια. Άξιες αλληλένδετες και αδιαχώριστες μεταξύ τους που όμως χωρίς αυτές παύεις να λέγεσαι άνθρωπος (Φάφαλης, 2004)

Το γυμνάσιο - λύκειο του χωριού στεγαζόταν στο σημερινό δημαρχείο. Οι κοπέλες σπάνια συνέχιζαν τις σπουδές τους μετά το δημοτικό αφού «τις έβαζαν στον αργαλειό» σε πολύ μικρή ηλικία. «φιάτα λα σκουλιόλου, φιάτα λα γυμνάσιου, στα σιάφλι του σοκάκι» μτφρ: «κορίτσι στο σχολείο, κορίτσι στο γυμνάσιο, για να βρίσκεται στα σοκάκια!»

11. «ΕΜΕΙΣ» ΚΑΙ «ΟΙ ΑΛΛΟΙ»

Σημειώσεις ενός Μετσοβίτη... μας δίνουν μία εικόνα των τάξεων από την περίοδο της Τουρκοκρατίας έως και μετά τον πόλεμο του '40. «Το Μέτσοβο είχε τρεις τάξεις. Η πρώτη των αρχοντάδων και διευκρίνετο από το πλούσιο ντύσιμο ανδρών και γυναικών με ντουλαμάδες, (ριγωτά φορέματα) με τσόχες, με φλουριά με αλυσίδες και πολλά «σαμπράζια» (στολίδια). Η Δευτέρα τάξης ήταν των επαγγελματιών και βιοτεχνών η οποία ακολουθούσε την πρώτη αλλά κατώτερη από απόψεως ενδυμασιών ανδρών και γυναικών με λιγότερο πλούτο στην εμφάνιση. Η Τρίτη τάξη των γεωργών και των κτηνοτρόφων, η λαϊκή. Οι δύο πρώτες τάξεις πριν από την απελευθέρωση φορούσαν το κόκκινο φέσι. ενώ η Τρίτη άσπρο φέσι. Μετά την απελευθέρωση και αλλοτρίωση των κτημάτων από τους κοτζαμπάσηδες ξέπεσε η πρώτη τάξη και οι κοινωνικές τάξεις άλλαξαν θέση. Κατά τους μετέπειτα χρόνους τους αρχοντάδες διαδέχονται οι κτηνοτρόφοι»

Στο βιβλίο «ΚΩΔΙΚΑΣ ΧΩΡΑΣ ΜΕΤΣΟΒΟΥ» του Γεωργίου Πλατάρη, σελίδα 155 με ημερομηνία Κώδικα «2 Ιουνίου 1854» έχουμε αναφορά καμένων σπιτιών. Το χειρόγραφο κατηγοριοποιεί τα σπίτια στους μαχαλάδες: «μαχαλάς Αγίων Αποστόλων», «μαχαλάς Φλόκα» (όπου εννοεί την πλατεία), «μαχαλάς Αγίου Δημητρίου», «μαχαλάς Αγίου Γεωργίου», «μαχαλάς Αγίας Τριάδας».

Οι μαχαλάδες αντικατοπτρίζουν ακόμη και σήμερα της κοινωνικές τάξεις. Σήμερα οι κύριοι μαχαλάδες είναι τέσσερις και σχηματίζουν σταυρό ο οποίος τέμνει την κεντρική πλατεία του χωριού.

Βόρεια του χωριού και πάνω από την πλατεία κατοικούν οι «σούσανιι» που στα Ελληνικά σημαίνει «οι πάνω». Στο «σούσανιι» κατοικούσαν μεγάλες οικογένειες τσελιγκάδων όπως αυτή του Τσομπίκου, του Μπίσα. Όπως επίσης και οι αγωγιάτες – έμποροι (σημειώσεις Νικόλαου Τζαλονίκου, 1950). Ήταν αυτοί που αποτελούσαν και την ανώτερη τάξη στην μεταπολεμική περίοδο. Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας σε κάποιους από αυτούς είχαν δοθεί προνόμια και θεωρούνταν «προστατευόμενοι».

Αριθμ. 4022/2010 (4η επανάληψη) με ημερομηνία έκδοσης 17/12/2010
 Αριθμ. 10000/2010 (3η επανάληψη) των διατάξεων που εκδόθηκαν από
 την Επικρατεία της Παιδείας ημερομηνίας 17/12/2010 και 10/12/2010
 που αφορούν τους εκπαιδευτικούς που καλύπτουν κενά στα σχολεία
 κλειστά λόγω της έλλειψης εκπαιδευτικών οφείλουν να καταθέτουν
 δικαιολογητικά στην Επικρατεία της Παιδείας ή τον αρμόδιο περιφερειακό
 διοικητικό όργανο της Παιδείας σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές. Μετα-
 φέρουμε τα σχετικά άρθρα της Πράξης της Επικρατείας της Παιδείας του
 Αριθμ. 10000/2010 (3η επανάληψη) και της Πράξης της Επικρατείας
 της Παιδείας του Αριθμ. 4022/2010 (4η επανάληψη).

Ενώ σύμφωνα με το άρθρο 10 της Πράξης της Επικρατείας της Παιδείας
 Αριθμ. 10000/2010 (3η επανάληψη) της 10/12/2010, οι εκπαιδευτικοί
 που καλύπτουν κενά στα σχολεία κλειστά λόγω της έλλειψης
 εκπαιδευτικών οφείλουν να καταθέτουν δικαιολογητικά στην Επικρα-
 τεία της Παιδείας ή τον αρμόδιο περιφερειακό διοικητικό όργανο της
 Παιδείας. Μεταφέρουμε τα σχετικά άρθρα της Πράξης της Επικρα-
 τείας της Παιδείας του Αριθμ. 10000/2010 (3η επανάληψη) και της
 Πράξης της Επικρατείας της Παιδείας του Αριθμ. 4022/2010 (4η
 επανάληψη) της 17/12/2010, σύμφωνα με τις διατάξεις των οποίων
 μεταφέρουμε μερικά από τα άρθρα της Πράξης της Επικρατείας
 της Παιδείας Αριθμ. 10000/2010 (3η επανάληψη) της 10/12/2010, όπως
 έχουν τροποποιηθεί με τις διατάξεις της Πράξης της Επικρατείας
 της Παιδείας Αριθμ. 4022/2010 (4η επανάληψη) της 17/12/2010.

Δια παραπομπή μετ'επίσης της Πράξης της Επικρατείας της Παιδείας
 Αριθμ. 4022/2010 (4η επανάληψη) της 17/12/2010, όπως τροποποιήθηκε
 με τις διατάξεις της Πράξης της Επικρατείας της Παιδείας Αριθμ.
 10000/2010 (3η επανάληψη) της 10/12/2010.

Οι εκπαιδευτικοί που καλύπτουν κενά στα σχολεία κλειστά λόγω της
 έλλειψης εκπαιδευτικών οφείλουν να καταθέτουν δικαιολογητικά στην
 Επικρατεία της Παιδείας ή τον αρμόδιο περιφερειακό διοικητικό
 όργανο της Παιδείας. Μεταφέρουμε τα σχετικά άρθρα της Πράξης της
 Επικρατείας της Παιδείας Αριθμ. 10000/2010 (3η επανάληψη) της
 10/12/2010, όπως έχουν τροποποιηθεί με τις διατάξεις της Πράξης
 της Επικρατείας της Παιδείας Αριθμ. 4022/2010 (4η επανάληψη) της
 17/12/2010, σύμφωνα με τις διατάξεις των οποίων μεταφέρουμε μερικά
 από τα άρθρα της Πράξης της Επικρατείας της Παιδείας Αριθμ.
 10000/2010 (3η επανάληψη) της 10/12/2010.

Βασιστικά του Μεταβιβαστικού Διατάξεων της Επικρατείας της Παιδείας
 Αριθμ. 4022/2010 (4η επανάληψη) της 17/12/2010, όπως τροποποιήθηκε
 με τις διατάξεις της Πράξης της Επικρατείας της Παιδείας Αριθμ.
 10000/2010 (3η επανάληψη) της 10/12/2010.

Ανατίθεται στην Αρχιδικαιοσύνη της Παιδείας του Αριθμ. 10000/2010
 (3η επανάληψη) της 10/12/2010, όπως τροποποιήθηκε με τις διατάξεις
 της Πράξης της Επικρατείας της Παιδείας Αριθμ. 4022/2010 (4η
 επανάληψη) της 17/12/2010, σύμφωνα με τις διατάξεις των οποίων
 μεταφέρουμε μερικά από τα άρθρα της Πράξης της Επικρατείας
 της Παιδείας Αριθμ. 10000/2010 (3η επανάληψη) της 10/12/2010.

Λογοκρινόμενο Censored content by creator Περιεχόμενο από το δημιουργό

συνέχεια χτίστηκαν από ανθρώπους καλής οικονομικής κατάστασης. Κεντρική εκκλησία του μαχαλά είναι ο Άγιος Γεώργιος με τον «Αβερύφιο κήπο».

Στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου το «1872 σίκοσαν το νικουρταφίο από αγιγιόργι κε το πήγαν στι Γκούρα κε τον άλο άνου² γκρέμισαν τους ουντάδες από αγιγιόργι ότι το κάνι κίπο ο αβέρουφος» (Πλατάρης, 2004). Στο ίδιο βιβλίο βρίσκουμε την πληροφορία ότι το 1840 ο Γεώργιος Αβέρωφ έφυγε για την Σμύρνη. η μητέρα του Δούκω (βλαχ: Διονυσία) το γένος Φάφαλη τον συνόδεψε μέχρι το εικονοστάσι του Αγίου Γεωργίου. Ο Γεώργιος Αβέρωφ αφού φίλησε την μητέρα του έκανε το σταυρό του και είπε: « βοήθησέ με Αϊ Γιώργη μου τώρα που θα πάω στα ξένα και θα δεις πως θα σε κάνω». Ο Γεώργιος Αβέρωφ έκανε πράγματι μεγάλη περιουσία και αγόρασε το πάρκο. Αποτελεί μια μικρογραφία της Πίνδου, καθώς υπάρχουν όλα τα δέντρα της. Σήμερα οι άνθρωποι του μαχαλά αυτού αναπαύονται στο κοιμητήριο των Αγίων Αποστόλων.

Μπορούμε λοιπόν και από την φωτογραφία να παρατηρήσουμε ότι τα κοιμητήρια βρίσκονται στις τέσσερις άκρες του χωριού.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι μέχρι το ..... λειτουργούσε κάθε Κυριακή και η εκκλησία των Αγίων Αποστόλων ενώ σήμερα λειτουργεί η κεντρική εκκλησία του χωριού η Αγία Παρασκευή και η εκκλησία των «γκόσανιι» ο Άγιος Δημήτριος. Μου είπαν χαρακτηριστικά ότι οι «σιούσανιι», επειδή είναι πάνω από την πλατεία «ακούνε την καμπάνα» της Αγίας Παρασκευής και πηγαίνουν να λειτουργηθούν εκεί, σε αντίθεση με τους «γκόσανιι» οι οποίοι δεν έχουν αυτή τη δυνατότητα και κάνουν δικιά τους λειτουργία στον Άγιο Δημήτριο.

Οι Μετσοβίτες θα έλεγα ανοιχτά ότι δέχονται δύσκολα κάποιον που τον θεωρούν «ξένο». «ξένο» δεν θεωρούνε μόνο ανθρώπους εκτός χώρας, εκτός νομού αλλά και κάποιον από οποιοδήποτε διπλανό χωριό. Θα ακούσουμε πολύ συχνά να λένε « atselou are louat(a) ksiane» (ατσέλου άρε λουάτ(α) ξιάνε) που σημαίνει «αυτός έχει πάρει (παντρευτεί) ξένη».

Είναι πολύ σημαντικό να αναφέρουμε κάτι που παρατήρησα στην κοπή της πίτας του «Συλλόγου Μετσοβιτών Ιωαννίνων» και στην κοπή πίτας του «Συλλόγου Μετσοβιτών Τρικάλων» το Χειμώνα του 2004 . Στα Ιωάννινα οι σχέσεις των ντόπιων με τους εξ Ιωαννίνοις Μετσοβίτες είναι περισσότερο

---

² «άνου» = χρόνος (βλαχ)

Είναι πολύ σημαντικό να αναφέρουμε κάτι που παρατήρησα στην κοπή της πίτας του «Συλλόγου Μετσοβιτών Ιωαννίνων» και στην κοπή πίτας του «Συλλόγου Μετσοβιτών Τρικάλων» το Χειμώνα του 2004 . Στα Ιωάννινα οι σχέσεις των ντόπιων με τους εξ Ιωαννίνοις Μετσοβίτες είναι περισσότερο τυπικές παρά ουσιαστικές θα έλεγα σε αντίθεση με τους Μετσοβίτες Τρικαλινούς όπου εκεί οι σχέσεις είναι πιο ζεστές. Η πόλη των Ιωαννίνων είναι πιο αστικοποιημένη σε σχέση με την πόλη των Τρικάλων και αυτό σίγουρα επηρεάζει και τους ανθρώπους. Επίσης από πολύ παλαιά οι Μετσοβίτες είχαν περισσότερες σχέσεις με τα Τρίκαλα επειδή το Χειμώνα έφερναν τα Χειμαδιά στον κάμπο της Θεσσαλίας όπως γίνεται ακόμα και σήμερα. Είναι φυσικό να υπάρχει αυτή η διαφορά στις σχέσεις των ανθρώπων.

Censored content by creator
Λογοκριμένο περιεχόμενο από το
συγγραφέα

12. ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Ο θεσμός των προνομίων κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας λειτούργησε και στο θέμα της ενδυμασίας και δημιούργησε άνθιση μεταχείριση και τάξεις σαν συνέπεια της προνομιακής θέσης, όπως οικονομική, πολιτική, γεωγραφική που κατείχαν ορισμένες περιοχές ή κοινωνικές τάξεις και επαγγέλματα. (Μερακλής 1992: 98)

Κυρίως οι τσελιγκάδες και οι Κυρατζήδες οι οποίοι βρισκόταν σε καλή οικονομική κατάσταση, ήταν αυτοί που φρόντιζαν περισσότερο από τους υπόλοιπους τη στολή τους. Τα χρώματα και τα υφάσματα κάθε στολής αντικατόπτριζαν και την τάξη της κάθε οικογένειας.

Επίσης το «χρυσό» επάνω στη στολή ήταν δείγμα αριστοκρατίας π.χ. Αβέρωφ, Στουρνάρας, Τσοτίσας, Φλόκας (Μέτσιος, 2004). Σήμερα βλέπουμε σε όλες τις στολές το τη χρυσή κλωστή.

Οι στολές είναι επηρεασμένες από τους ξένους λαούς που κατά καιρούς κατακτούσαν το Μέτσοβο αλλά και από τις χώρες των Βαλκανίων που ταξίδευαν οι κάτοικοι. Ο Γεώργιος Αβέρωφ ήταν έμπορος υφασμάτων και ασφαλώς έφερνε και στην πατρίδα του υφάσματα (Πλατάρης 1972: 42). Τα χρώματα είναι επηρεασμένα από την περίοδο της Τουρκοκρατίας (Μέτσιος, 2004)

Σε μεγάλες γιορτές του χωριού θα δούμε μετά την λειτουργία να ξεχύνονται στο προαύλιο της εκκλησίας γυναίκες μεγάλης ηλικίας αλλά και νεότερες με τα «Μετσοβίτικα» όπως επίσης και άντρες αλλά πολύ λιγότερους σε σχέση με της γυναίκες. Τη μεγαλύτερη δε ανταπόκριση των κατοίκων στο παραδοσιακό ένδυμα θα τη δούμε την ημέρα της Αγίας Παρασκευής. Ένα θέαμα γεμάτο χρώματα και ζωντάνια.

Πολλοί από τους ανθρώπους που ντύνονται συχνά, το κάνουν διότι νιώθουν ευθύνη σε αυτό που βλέπουν να χάνεται. « όταν θέλω μία Κυριακή να ντυθώ,

ντύνομαι, πάω στην εκκλησία και με αυτόν τον τρόπο λέω μπας και μπορέσω να κάνω κάτι για τα παιδιά και για τα κορίτσια» λέει ένας Μετσοβίτης.

Τα ρούχα των Μετσοβιτών ήταν ποικίλα. Υπήρχαν τα καθημερινά ρούχα, τα ρούχα της Κυριακής, ενώ είχαν διαφορετικά ρούχα για τις Μεγάλες γιορτές.

άντρες

τάξη: Οι τσοπαναραίοι που στα βλάχικα λέγονται « βίνιτλιι» φορούσαν λευκές δίμτες ενώ οι αγωγιάτες, οι κτίστες και άλλοι κατώτερων για την εποχή επαγγελματιών « γκιζάρλιι», μαύρες. (πέρτσαλη, 2004)

Στους άντρες – συνήθως όσοι χαρακτηρίζονται αρχοντάδες -- βλέπουμε την χρυσοκέντητη στολή. Είναι μία παραλλαγή της φορεσιάς του Παύλου Μελλά και η στολή της «Ανατολικής Φρουράς» που ράφτηκε στην Αθήνα από τον θείο του Βασίλειου Φάφαλη ο οποίος ήταν βλαχοράφτης.

Μία κλασική αντρική φορεσιά αποτελείται από μαύρες «δίμτες», «καμάσα» (πουκάμισο), τσάριτσι (λάστιχα τα οποία δένονται στη γάμπα), «κούκλου» (σκούφος), «τσουρούσλε» (τσαρούχια)

Γυναίκες

Καθημερινό τους ένδυμα όμως για έξω από το σπίτι είναι η «φούστα». Μάλλινο υφαντό σε πολλά σχέδια και χρώματα.

Η ποδιά είναι μάλλινη. Είναι η ποδιά που θα δούμε της καθημερινές ημέρες να φοράνε οι ηλικιωμένες στους δρόμους του χωριού. Σε γιορτές θα δούμε να τη φοράνε μόνο οι μικρές κοπέλες.

Το μαντίλι είναι κεντημένο με μαύρη ή κόκκινη σκούρα συνήθως κλωστή και δεν είναι τόσο επίσημο.

Γιορτινή – νυφιάτικη:

Την γιορτινή στολή την έφτιαχναν πριν παντρευτούνε για την ημέρα του γάμου.

- ❖ «φούστα».
- ❖ «κλειστό». Το «κλειστό» θα δούμε από παλαιές φωτογραφίες ότι η λαιμόκοψη δεν ήταν στο σημείο που βρίσκεται σήμερα αλλά κάτω από το λαιμό.
- ❖ «φόρεμα»: Υπάρχουν τα φορέματα από Βελούδο τα οποία είναι και τα νυφικά φορέματα και τα πιο επίσημα. Επίσης υπάρχουν τα «φλορινάτα»(βλαχ : «λουλουδάτα») και τα «κου κουτίε» (βλαχ : «με κουτιά»)
- ❖ «ποδιά» : η «ποδιά» είναι σατέν και κεντημένη με λουλούδια ή χρυσή κλωστή.
- ❖ «σάρικα». Η σάρικα είναι είναι το μόνο μάλλινο κομμάτι της νυφιάτικης – γιορτινής στολής. Επί Τουρκοκρατίας τη φορούσαν και οι άντρες. Το πλάτος της Τσόχας φανέρωνε σε ποια τάξη ανήκε κάποιος.
και το μαντήλι το οποίο είναι κι αυτό σατέν κεντημένο με χρυσή κλωστή.

Το Χειμώνα είχαν ως επίσημο πανωφόρι το «ihgami» (ιχράμι) σε κόκκινο, άσπρο και μπλε. Αργότερα υιοθέτησαν ως καθημερινό τους πανωφόρι αυτό που μέχρι τότε φορούσε ο ιερέας, το «sraletto» (σπαλέτο) σε μπλε σκούρο, κόκκινο και καφέ χρώμα.(Πέρτσαλη, 2004)

Κοσμήματα:

Στο λαιμό οι γυναίκες φοράνε συνήθως κάποια λίρα και λιγότερο χρυσό κόσμημα. Τα παραδοσιακά σκουλαρίκια είναι τα «κίγκριλε» τα οποία απεικονίζουν έναν ήλιο και ένα πουλί. Σήμερα τέτοια σκουλαρίκια φοράνε μόνο οι ηλικιωμένες γυναίκες. Οι νέες χρυσά σκουλαρίκια της αρεσκείας τους.

Αξίζει να σχολιάσουμε το στίχο ενός συγκαθιστού ο οποίος αναφέρει ένα είδος αστικής φούστας :

*«καλέ το φουστανάκι σου, το λένε «φαραώ»
Τρελαίνει τα κορίτσια, τρελαίνομαι κι εγώ»*

Μία ηλικιωμένη μου είπε ότι το «φαραώ» είναι το φόρεμα το οποίο έχει «φουρό» (Σταχούλη, 2004)

Επίσης θεωρώ ότι είναι σημαντικό να αναφέρω ότι μία ηλικιωμένη μου έδειξε μία φωτογραφία στην οποία απεικονίζονται κάποιες κοπέλες ντυμένες με παλτά την εποχή που η αστικοποίηση άρχισε να επηρεάζει το Μέτσοβο. Το σχόλιό της για την φωτογραφία ήταν «πήραμε από άλλες τα παλτά και ντυθήκαμε «νταγκό» (Γιαννούκα, 2004). Οι γυναίκες αυτές ποτέ δεν άλλαξαν την παραδοσιακή τους ενδυμασία και θεωρούσαν τα παλτά κάτι σαν «αποκριάτικο» ένδυμα.

13. ΧΟΡΟΣ

Ο χορός είναι λειτουργία έξω από την εκκλησία. (Βαδεβούλη, 2004) ο χορός είναι μία ιεροτελεστία με άγραφους κανόνες και ψυχή. Οι χοροί και τα γλέντια γίνονται σχεδόν πάντα μετά από κάποια λειτουργία: Τα πανηγύρια πραγματοποιούνται στον εορτασμό κάποιου Αγίου. Τα γλέντια γίνονται πριν και μετά από το μυστήριο του γάμου και της Βάπτισης. Ακόμα και στον θάνατο υπάρχει τραγούδι πριν και μετά την λειτουργία του νεκρού.

Έτσι λοιπόν με το «διευχών» της λειτουργίας μέσα στο ναό αρχίζει μία άλλη λειτουργία έξω από αυτόν. Η λειτουργία του χορού. (Πάτερ Σεραφείμ Καχριμάνης 2004)

Στην λειτουργία του χορού αυτός που ήταν πρώτος μπαίνει τελευταίος και αντίθετα. Όλοι σέβονται τον πρώτο ο οποίος βγάζει τον εσωτερικό του κόσμο (Πάτερ Σεραφείμ). Είναι κάτι σαν εξομολόγηση. «Μόνο ο χορευτής έχει τη δική του ύπαρξη. Ο χορός είναι η προσωπική έκφραση του χορευτή, ο οποίος είναι μαζί, ο τεχνίτης και το προϊόν του, ο πηλός και ο αγγειοπλάστης» (Μερακλής 1992: 94) λαϊκή τέχνη.

«Κάθε Κυριακή γινότανε χορός! Τώρα άρχισαν οι καφετέριες»(Μάσιος, 2004).«Εμείς είμαστε κακοί εκτελεστές ιερών πραγμάτων» (Πάτερ Σεραφείμ Καχριμάνης 2004).

Οι άνθρωποι των γραμμάτων οι οποίοι μπορούν και βλέπουν πιο μακριά από τους άλλους, νιώθουν ότι γίνεται πόλεμος στην δημοτική μουσική. Γι' αυτό και ακούγεται πολύ λίγο σε σχέση με τα άλλα είδη.(Πάτερ Σεραφείμ Καχριμάνης). Εγώ θα προσθέσω ότι η δημοτική – παραδοσιακή μουσική προβάλλεται στα μέσα μαζικής ενημέρωσης κυρίως την ημέρα της Χριστιανοσύνης μας, την Κυριακή. Είναι δύο πράγματα τα οποία σωστά έχουν συνδεθεί μεταξύ τους, όμως με λύπη διακρίνουμε ότι προβάλλονται πολύ λιγότερο από τα άλλα. «λες και τη μισούν. Λες την κυνηγάνε. Λες και κάποιος δεν θέλει να επιβιώσει. Επιβιώνει όμως μέσα από το λαό. Στους γάμους, στις βαπτίσεις, στις χαρές τις μεγάλες και τις μικρές, στις λύπες» (Πάτερ Σεραφείμ Καχριμάνης, 2004)

Παλαιά οι άνθρωποι χόρευαν για να ξεφύγουν από την δύσκολη ζωή που περνούσαν. Ο μόνος τρόπος διασκέδασής τους ήταν ο χορός (Μέτσιος,

2004). Ήταν τρόπος διασκέδασης και για τους χορευτές αλλά και για τους θεατές. Άλλωστε υπάρχουν χοροί και για τους νέους και για τους γέρους, και για τις κοπέλες και για τους άντρες.

Πως μαθαίνουν οι άνθρωποι χορό;

Ακόμη και σήμερα οι άνθρωποι μαθαίνουν χορό πιασμένοι από την ουρά του χορού, μιμούμενοι τους μεγαλύτερους. Τα χορευτικά γεγονότα έχουν μειωθεί σε σχέση με το παρελθόν. Τα μικρά παιδιά μαθαίνουν να χορεύουν συνήθως από γάμους συγγενικών προσώπων ή από την γιαγιά που τα κουνάει ρυθμικά στην αγκαλιά της τραγουδώντας ακόμα και στην βλάχικη διάλεκτο. Έτσι τα παιδιά μαθαίνουν βιωματικά και τα βλάχικα σαν μητρική τους γλώσσα τόσο από τραγούδια όσο και σε ιδιωτικές ομιλίες μέσα και έξω από το σπίτι.»πριν ακόμα κάνουμε στο χορευτικό τραγούδι, τα παιδιά ξέρουν τραγούδια βλάχικα από το σπίτι. Είναι πολύ συγκινητικό» (Μέτσιοι, 2004)

Χαρακτηριστικά χορού

«Οι χοροί» γινόταν πάντα το απόγευμα, συνήθως στις τέσσερις (4). Αρχίζανε πιο νωρίς με κούνιες (βλέπε Αγία Παρασκευή). Στα δημόσια γλέντια «έβγαιναν τα νταούλια μόνα τους» (Πέρτσαλη, 2003)

Διάταξη: σήμερα ο χορός είναι *διπλοκάγκελο*, με τους άντρες έξω και τις γυναίκες μέσα, μπροστά από τους άντρες. Κάποιος πληροφοριτής μου είπε ότι την περίοδο της Τουρκοκρατίας είχαν τις γυναίκες όπως και σήμερα μέσα στον χορό για προστασία από τους Τούρκους (Φάφαλης, 2004). Όμως, φωτογραφία του 1978 μας δείχνει την τοπική πραγματικότητα της εποχής. Ο χορός που γίνεται στην Αγία Τριάδα είναι *μονοκάγκελο* με τους άντρες να προηγούνται και τις γυναίκες να ακολουθούν. Εδώ γεννιούνται πολλά ερωτήματα που δυστυχώς δεν μπορούμε να απαντήσουμε γιατί δεν ζει κανένας από τους παρευρισκομένους του χορού αυτού. Επίσης οι παλαιότεροι δεν θυμούνται μαρτυρίες εκείνης της εποχής από τους γονείς τους για την αλλαγή.

Οι Μετσοβίτες χορεύουν σε ανοιχτό κύκλο. οι παλαιότεροι θυμούνται μόνο τον «χορό των κοριτσιών», «κόρου α φιάτιλορ» σε κλειστό κύκλο. «χωρίς αρχή και τέλος» (Πέρτσαλη, 2003)

Λαβή: η κύρια λαβή για τους άντρες είναι «από τα χέρια» (Φάφαλης, 2004) με λυγισμένους αγκώνες. Από την βιωματική μου εμπειρία γνωρίζω ότι οι άντρες αλλάζουν λαβή στα «χασαποσέρβικα» που ακούγονται στην περιοχή και η λαβή είναι «από τους ώμους». Επίσης από τους ώμους πιάνονται και στο 2^ο γύρισμα του χορού «Κώστα αλ Τάση» όπου χορεύουν «χασάπικο».

Η κύρια λαβή για τις γυναίκες είναι η «αγκαζέ» (Φάφαλης, 2004). Όποιες γυναίκες είναι συγγενείς ή φίλες μεταξύ πιάνονται και από τις παλάμες χωρίς να αλλάζει η «αγκαζέ» λαβή. Επίσης, όταν οι γυναίκες «είναι ντυμένες»(έκφραση που σημαίνει ότι είναι ντυμένες με τα παραδοσιακά Μετσοβίτικα ρούχα), βλέπουμε να έχουν το αριστερό τους χέρι κάτω από την ποδιά. Εκεί το έβαζαν τον Χειμώνα για να μένουν ζεστά τα χέρια τους(Σταχούλη, 2004).

Ρυθμός: Οι Μετσοβίτικοι χοροί έχουν μια διαδοχή στους ρυθμούς. Όταν κάποιος παραγγέλνει στα όργανα ένα τραγούδι με αργό ρυθμό, μετά το τέλος του οι οργανοπαίχτες κάνουν «γύρισμα» είτε μετά από παραγγελία είτε με δική τους πρωτοβουλία σε κάποιο άλλο με γρήγορο ρυθμό ενώ το αποκορύφωμα για τον κάθε φορά πρωτοχορευτή είναι τα τελευταία λεπτά του τραγουδιού όπου οι οργανοπαίχτες κάνουν τον ρυθμό πιο γρήγορο. Αντίθετα δεν έχει παρατηρηθεί ποτέ το αντίθετο. Δηλαδή όταν ο πρωτοχορευτής αρχίζει από το πρώτο τραγούδι με γρήγορο ρυθμό δεν παραγγέλνει μετά από αυτό αργό τραγούδι αλλά συνεχίζει μέχρι το τέλος με τραγούδια ίδιου ρυθμού.

Από τη συμμετοχική παρατήρηση που έγινε αλλά και από τις συνεντεύξεις βλέπουμε ότι οι μεγάλοι σε ηλικία άνθρωποι παραγγέλνουν συνήθως αργά τραγούδια όπως το «νιρα βντάρα» και άλλα σε κινητικό μοτίβο του «Μετσοβίτικου» και λιγότερο τσάμικα και καταλήγουν σε συρτό. Αντίθετα οι νέοι αρχίζουν με συρτά και ελάχιστοι με τσάμικα και καταλήγουν σε πιο γρήγορα συρτά που έχουν γύρισμα χασάπικο.

Όταν ο ρυθμός ενός τραγουδιού είναι αργός οι μεγαλύτεροι σε ηλικία άνθρωποι δεν χορεύουν αλλά περπατάνε άρρυθμα. Αυτό το συναντάμε και στην περιοχή της δυτικής Κρήτης. (Κορναράκης, 2003)

Ο κύκλος του χορού στήνεται μπροστά από «τα όργανα» από όπου αρχίζει και ο χορός. Ανάλογα με το χρηματικό ποσό που προσφέρει ο πρωτοχορευτής «τα όργανα» τον αφήνουν να διαγράψει, έναν ή και δύο κύκλους αλλά πάντα ο κύκλος καταλήγει μπροστά τους.

Κάθε οικογένεια είναι υποχρεωμένη να χορέψει δύο ή τρία τραγούδια «μπροστά» (Μέτσιος, 2004) για να μη ξεπεράσει τα όρια και τους κανόνες της «χορευτικής κοινωνίας».

Στο Μέτσοβο εκτός από το «χορό των κοριτσιών» δεν υπάρχει χορός τον οποίο να χορεύουν μόνο οι άντρες ή μόνο οι γυναίκες. Η παρακάτω

φωτογραφία μας δείχνει χορό μόνο από άντρες αλλά υποθέτουμε ότι είναι ένα μεμονωμένο γεγονός όπως και αυτό σε ένα ιδιωτικό γλέντι που παρευρέθηκα τον Φεβρουάριο του 2004. Ένας νέος καλός χορευτής παρακάλεσε τις γυναίκες να βγουν από το χορό και να σηκωθούν μόνο οι άντρες να χορέψουν τσάμικο.

Πρωτοχορευτές

Οι καλοί χορευτές ξεχωρίζουν από τους λιγότερο καλούς από το ύφος τους κατά την διάρκεια του χορού (Μέτσιος, 2004). Δεν χρειάζεται να κάνει επιδείξεις για να θεωρηθεί από τους άλλους καλός. Φτάνει να περάσει την μελωδία πρώτα στη ψυχή και μετά στο σώμα.

Ο άντρας πρωτοχορευτής, «αυτός που χορεύει κεφάλι» (Μέτσιος, 2004) κρατιέται από τον δεύτερο με άσπρο μαντήλι. Κρατάει και στο ελεύθερο χέρι μαντήλι (Φάφαλης, 2004). Στους γάμους δεύτερος σε σειρά είναι πάντα ο πατέρας του γαμπρού ή της νύφης. Στα δημόσια γλέντια κρατάει τον πρωτοχορευτή κάποιος συγγενείς ή φίλος.

Όταν δεν θέλει να χορέψει μια ηλικιωμένη γυναίκα με τον σύζυγό της τότε αυτός χορεύει με την κόρη ή τη νύφη του.

Συνήθως «ρίχνει» στα όργανα ο άντρας πρωτοχορευτής. Δεν έχουμε δει ποτέ να «ρίχνει» γυναίκα. Όταν χορεύουν τα μικρότερα μέλη της οικογένειας είναι υποχρεωμένος ο μεγαλύτερος της οικογένειας να «κεράσει» τα όργανα αν και χορεύει δεύτερος ή και τρίτος στην σειρά. Το ίδιο γίνεται και όταν χορεύουν «μπροστά» δύο γυναίκες. Η μία στη σειρά των αντρών και η άλλη σε αυτή των γυναικών.

Οι γυναίκες, κυρίως οι ηλικιωμένες κοιτάζουν χαμηλά από σεμνότητα. «ο λαός έχει μία "εντροπή". Την ντροπή την δημιουργική. Αυτή που δε σ' αφήνει να εκτροχιαστείς» (Πάτερ Σεραφείμ Καχριμάνης, 2004).

Πολλές φορές θα δούμε τον άντρα πρωτοχορευτή να πετάει τα παπούτσια του κατά την διάρκεια του χορού και να χορεύει ξυπόλητος.

Για να χορέψει μία γυναίκα «πρώτη» έπρεπε να υπάρχει κάποιος αδελφός ή πατέρας ή θεός για να τη συνοδέψει στο χορό (Πέρτσαλη, 2003). Αυτό συμβαίνει και σήμερα στο Μέτσοβο όπως και στα περισσότερα μέρη της Ελλάδας.

Η γυναίκα κρατιέται και αυτή με μαντήλι. Το ίδιο με τα παραπάνω ισχύουν και για την γυναίκα. Στους γάμους κρατάει την πρωτοχορεύτρια η μητέρα του γαμπρού ή της ενώ στα δημόσια γλέντια, η αδελφή, η μάνα, η φίλη.

Σχεδόν πάντα τα νέα ζευγάρια ξεκόβονται έξω από τον κύκλο και χορεύουν στη μέση του χορού ενώ ο υπόλοιπος κύκλος συνεχίζει κανονικά.

Συνήθως όταν χορεύει ένα νέο ζευγάρι «κεφάλι» κάποιος από τους συγγενείς βγαίνει έξω από το χορό και χτυπάει ρυθμικά παλαμάκια στο νέο ζευγάρι για να τους δώσει θάρρος και να τους τιμήσει.

Επικοινωνία πρωτοχορευτή με τα όργανα

Τα όργανα παλαιά ακολουθούσαν τον πρωτοχορευτή στον κύκλο. Αυτό γινόταν κυρίως για να ακούγονται περισσότερο στο χορό και να έχουν «προσωπική επαφή με τον πρωτοχορευτή αφού η «συνομιλία» τους είναι άμεση και ουσιαστική. Ο χορευτής «πατάει» στο κλαρίνο και το κλαρίνο στο χορευτή. Πάντα όμως τον πρώτο λόγο τον έχει ο χορευτής(Αυγέρας, 2004).

Εδώ ο πρωτοχορευτής βιώνει το προσωπικό αποκορύφωμα. Βλέπουμε να βγάζει τον εσωτερικό του κόσμο μπροστά σε όλους «γιατί ο χορός δεν είναι γυμναστικές επιδείξεις. Είναι έκφραση, είναι τρόπος ζωής, είναι βιωματικό πράγμα...ιερό πράγμα» (Πάτερ Σεραφείμ Καχριμάνης, 2004)

Αν θέλει να χορέψει σε πιο αργό ρυθμό ή και σε πιο γρήγορο συνήθως κάνει νόημα με το χέρι του στον «κλαριτζή» (Αυγέρας, Μάσιος, Μέτσιος 2004). Σήμερα γίνεται το ίδιο παρόλο που η απόσταση πρωτοχορευτή με κλαριτζή είναι μεγάλη.

Πολλές φορές ο κλαριτζής ξέρει τι τραγούδι «παίρνουν» ορισμένοι χορευτές κυρίως αν αυτοί είναι παλιοί. «εδώ ξέρω, καταλαβαίνω πολύ. Ξέρω και τους χορευτές τι θέλουν» (Αυγέρας, 2004)

Όταν υπάρχει κάποιο τραγούδι με το όνομα του πρωτοχορευτή οι οργανοπαίχτες το «παίρνουν» με δική τους πρωτοβουλία. Τέτοια τραγούδια είναι το «Βούλω μωρ' Τσιβούλω», «Μαρία λεν' την Παναγιά» κ. α.

Ο έπαινος του κόσμου για κάποιον καλό χορευτή είναι το χειροκρότημα (Μέτσιος, 2004), ενώ σαν έπαινος για τους οργανοπαίχτες ο άντρας πρωτοχορευτής κάνει υπόκλιση στραμμένος στους οργανοπαίχτες σαν ένδειξη ευγνωμοσύνης(παραδοσιακός γάμος, 2002)

Μέτσοβο και γύρω περιοχές

Τα τραγούδια του Μετσόβου θεωρούνται από τους κατοίκους «δικά τους» ενώ δεν μπορούν να τα χορέψουν άλλα χωριά όπως το Ανθοχώρι ή η Χρυσοβίτσα. Αντίθετα το Μαλακάσι το οποίο είναι Βλαχόφωνο , το Ανήλιο και η Μηλιά τα χορεύουν.(Φάφαλης 2004)

Οι Μετσοβίτες πήγαιναν και πηγαίνουν ακόμη σε πανηγύρια εκτός του χωριού όπως στην Χρυσοβίτσα και το βοτονόσι. Βλέπουν διαφορές στον χορό χωρίς να τις προσδιορίζουν (Πέρτσαλη, 2003)

Α) Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Χριστούγεννα

(Πέρταλη, 2003)

Απόκριες

Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία άνθρωποι θυμούνται τα αποκριάτικα δημόσια γλέντια. Προσωπικά θυμάμαι μέχρι και πριν μία πενταετία περίπου τα γλέντια που διοργάνωνε ο δήμος Μετσόβου. Σήμερα δεν υπάρχουν. Θα δούμε μόνο παιδιά ντυμένα ατημέλητα με παραδοσιακά ρούχα και κουδούνια να περιφέρονται στους δρόμους. Την τσικνοπέμπτη η τάξη της τρίτης λυκείου διοργανώνει χοροεσπερίδα σε κάποιο εστιατόριο. το σημαντικότερο είναι ότι οι νέοι προτιμούν να έχουν ζωντανή μουσική τις τοπικές κομπανίες.

Ζωοδόχου πηγής

Λαϊκοί χοροί γινόταν την πρώτη Παρασκευή μετά το Πάσχα, την ημέρα της Ζωοδόχου πηγής στην «kiatra rosa» (κιάτρα ρόσα) που σημαίνει «κόκκινη πέτρα» όμως οι κάτοικοι το μεταφράζουν «κόκκινο λιθάρι». Η λειτουργία γινόταν εκεί και οι κάτοικοι από τα γύρω χωριά ξεκινούσαν με τα πόδια για να λειτουργηθούν. Μετά το τέλος της λειτουργίας κάθε χωριό «έπιανε» και ένα μέρος δικό του. Έτρωγαν και άρχιζε το γλέντι. «εκείνο το μέρος ήταν του Μετσόβου. Εκείνο του Ανθοχωρίου, εκεί του Περιστερίου, εκεί του Βουτονοσίου. Και κάθε χρόνο είχαν το στέκι τους» (Πέρτσαλη, 2003). Χόρευαν συγχρόνως όλα μαζί τα χωριά(Μάσιος, Μπάος 2004). Οι κύκλοι ήταν μεικτοί, και «ο χορός των κοριτσιών» δεν γινόταν εκείνη την ημέρα.(Πέρτσαλη, 2003).

Αγίων Αποστόλων

(Πέρτσαλη, 2003)

Προφήτη Ηλία

Στις 21 Ιουλίου στο Μέτσοβο γίνεται πανηγύρι προς τιμή του Προφήτη Ηλία. Η εκκλησία είναι 1 χιλιόμετρο πριν το χωριό. Μετά τη θεία λειτουργία σχηματίζονται μεγάλες παρέες. και ψήνουν και τρώνε μέχρι το μεσημέρι. Έμποροι από το Μέτσοβο και από άλλα χωριά στήνουν τηνπραμάτεια τους δεξιά και αριστερά επάνω στον δρόμο.

Παλαιά οι οργανοπαίχτες πήγαιναν σε κάθε παρέα και δεχόταν παραγγελίες... «και άναβε το γλέντι» (Μπάος, 2004)

Αγία Παρασκευή

(βλέπε «ο χορός των κορασιών»)

Ονομαστικές γιορτές:

Στις ονομαστικές γιορτές όλες οι κομπανίες συνήθως το απόγευμα επισκεπτόταν τα σπίτια που γιόρταζαν. Δεν τους καλούσε ο εορταζόμενος. Πήγαιναν μόνοι τους. « όπως έρχεται ο παπάς να κάνει αγιασμό, πηγαίναμε κι εμείς...μας περιμένανε!» (Μπάος, 2004) .

Οι οργανοπαίχτες παραδέχονται ότι διάλεγαν τα σπίτια τα οποία θα επισκεπτόταν. Πήγαιναν σε αυτά που βρισκόταν άνθρωποι «γλεντζέδες» και θα έβγαζαν χρήματα. Επισκεπτόταν κυρίως τους «τσελιγκάδες». «οι τσελιγκάδες ήταν γλετζέδες» (Μάσιος, 2004).

Ο εορταζόμενος τους κερνούσε γλυκό, τσίπουρο και του «έπαιρναν» δυο τρία τραγούδια. Μπορούσαν να παραγγείλουν και οι καλεσμένοι, όμως έπρεπε να τους πληρώσουν αυτοί.(Μάσιος 2004, Μπάος 2004)

Σχολικοί χοροί

Εκτός από τα νηπιαγωγεία, στο Μέτσοβο υπήρχαν τρία δημοτικά σχολεία. Ένα για τα παιδιά του «σούσανι», ένα για του «γκιόσανι» τα οποία ήταν διαθέσιμα, και ένα πολυθέσιο στο κέντρο του χωριού. Επίσης υπήρχε το γυμνάσιο το οποίο στεγαζόταν στο σημερινό Δημαρχείο.

πολεμικά: πολεμικά πολλές φορές μεταφερόταν το σχολείο σε διαφορετικά κτίρια. Σχολικές εκδηλώσεις γινόταν 28^η Οκτωβρίου, 25^η Μαρτίου και στο τέλος της σχολικής χρονιάς. Σύμφωνα με πληροφορίες οι τρεις πρώτες τάξεις του δημοτικού δεν έπαιρναν μέρος σε χορευτικές και άλλες εκδηλώσεις (Πέρτσαλη,2004). Στις δύο μεγάλες επετείους πραγματοποιούσαν μικρές θεατρικές παραστάσεις με ιστορικά θέματα. *«κάναμε την σκηνή μόνοι μας με σεντόνια, και χορεύαμε και τον χορό του Ζαλόγγου»* μου είπαν.

Χορευτικές εκδηλώσεις γινότανε μόνο στο τέλος της χρονιάς. Η εκδήλωση άρχιζε με γυμναστικές επιδείξεις. χωριζότανε πάντα σε δύο ομάδες. Μία των κοριτσιών και μία των αγοριών. Άρχιζαν με εμβατήρια ενώ κάνανε γυμναστική. *« τραγουδούσαμε “όλη δόξα, όλη χάρη”. Το λέγαμε όταν περνούσαμε παρέλαση. Δεν είχαμε τύμπανα...»* επίσης ακουγόταν και το τραγούδι «μαύρη είν' η νύχτα στα βουνά...» Οι παρελάσεις γινόταν στις δύο μεγάλες επετείους μετά την εκκλησία και την κατάθεση στεφάνων.

Οι ενδυμασίες ήταν ανάλογες τις εποχές.

Την 25^η Μαρτίου φορούσαν «σουλιώτικα» συμβολίζοντας έτσι της Σουλιώτισσες του 180..ενώ τα αγόρια σουλιώτες.

Τις εκδηλώσεις αναλάμβανε ο δάσκαλος, όπως και όλα τα μαθήματα. Οι περισσότεροι θυμούνται έντονα τον Μιχάλη Πλατάρη ο οποίος έπαιζε και βιολί. Ο ίδιος είχε φτιάξει σχολική χορωδία η οποία έλεγε τραγούδια όπως «το δειλινό ξαπλώνεται» (Πέρτσαλη, 2004)

Μετά τα εμβατήρια απάγγελναν τα ποιήματα και τα σκετς και άρχιζαν τις γυμναστικές επιδείξεις. τα αθλήματα στα οποία και αγωνιζόταν ήταν «το άλμα εις μήκος», « το σκοινάκι», «οι δρόμοι» και «δρόμοι με σακιά»(Πέρτσαλη, 2004)

Στο τέλος μόνο τα κορίτσια χόρευαν χόρευαν τραγούδια που τους είχε διδάξει η δασκάλα όπως το « σ' αυτή τη γειτονιά την πάνω πάνω ρούγα», «βγαίνει η βαρκούλα του ψαρά». Στο τελευταίο η λαβή ήταν η «αλυσίδα» όπως την χαρακτήρισε η πληροφορίτριά μας (Πέρτσαλη, 2003)

Το βράδυ γινόταν οι «λαμπαδοφορίες». *«φτιάχναμε μόνοι μας ένα ξύλο, βάζαμε έναν τενεκέ, το γεμίζαμε στάχτη και ρίχναμε πετρέλαιο»*. Η συγκέντρωση ήταν στην κεντρική πλατεία. Έπαιρναν μέρος τα παιδιά των μεγάλων τάξεων ενώ υπήρχε και ένας δάσκαλος – συνοδός από κάθε σχολείο. Περπατούσαν στα σοκάκια του Μετσόβου και τραγουδούσαν εμβατήρια. Όταν έφταναν στο «γκρίζο» αδειάζανε τους τενεκέδες και επέστρεφαν στα σπίτια τους.

Μεταπολεμικά :

Μετά τον πόλεμο του '40 η κυβέρνηση προσπάθησε να διατηρήσει ψηλά τον πατριωτισμό των Ελλήνων και στα σχολεία. Οι δάσκαλοι άρχισαν να διδάσκουν στα παιδιά τραγούδια και χορούς από πολλές περιοχές της Ελλάδας (Μέτσιοι, 2004). Τα σχολεία παρουσιάζουν τους χορούς αυτούς την 28^η Οκτωβρίου και 25^η Μαρτίου.

Μέχρι και σήμερα θα δούμε τις κοπέλες των σχολείων να χορεύουν το «έχε γεια, «πέρδικα» («ρούγα»), «κάτω στο γιαλό», «κάτω στο βάλτο», «Μενούσης», «ρόβας», «κεντημένη», «λεμονιά», «καραγκούνα», «σαν τα μάρμαρα». Στο τέλος παίζεται από τα όργανα η σουίτα συγκαθιστών.

Το 2000, όταν τα όργανα έπαιξαν τη μελωδία στην οποία ο κύκλος κάνει παλαμάκια (βλέπε «χοροί Μετσόβου», οι μαθήτριες της τρίτης λυκείου αυθόρμητα χόρεψαν με αυτόν τον τρόπο. Από τότε πάντα οι κοπέλες κλείνουν το χορό έτσι. Πολλές φορές θα δούμε σε μια κοινότητα, να γίνεται «συνήθεια» και «παράδοση» ένα μεμονωμένο χορευτικό γεγονός.

Νυφοπάζαρο

«Νυφοπάζαρο» γινόταν την Μεγάλη Παρασκευή όταν πήγαιναν οι κοπέλες στον επιτάφιο όπως και την Κυριακή των Βαΐων όπου η λειτουργία πραγματοποιούνταν όπως και σήμερα στο μοναστήρι του Αγίου Νικολάου.

«Στην «Δραγασιά» ήταν δύο πολύ μεγάλες πέτρες και εκεί παραμόνευαν τα αγόρια. Το μονοπάτι πήγαινε στον Άγιο Νικόλαο ...και βγάζανε την καλύτερη».οι ανύπαντρες κοπέλες δεν έβγαιναν από το σπίτι και σπάνια εκκλησιαζόταν . έτσι τα αγόρια έβρισκαν ευκαιρία τις δύο αυτές ημέρες όπου τα κορίτσια ξεπροβοδούσαν να τις δουν. Οι κοπέλες έβγαιναν πιο συχνά από το σπίτι μεταπολεμικά και έκαναν μόνο περίπατο στο «κάστρο» και τη «Γκούρα». Έχω ακούσει πολλές φορές την μητέρα μου να λέει «πηγαίναμε

βόλτα στο «κάστρο» και γυρνούσαμε σπίτι πριν νυχτώσει! Και δεν έπρεπε να μιλήσουμε σε κανένα αγόρι!»(Τζαλονίκου, Σταχούλη 2004) .

B) « Ο ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΚΟΡΑΣΙΩΝ»

Το παρακάτω κείμενο συντάχθηκε και πραγματοποιήθηκε με την βοήθεια και την καθοδήγηση του Κ. Παπακώστα Χρήστου με σκοπό την παρουσίασή του στα πλαίσια του 12^{ου} Διεθνές Συνεδρίου φυσικής αγωγής και αθλητισμού που πραγματοποιήθηκε στις 21 – 23 Μαΐου 2004 στη Κομοτηνή.

Ο Νικόλαος Πίχτος γεννήθηκε στο Μέτσοβο το 1860. Σπούδασε νομικά στο πανεπιστήμιο Αθηνών και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στις Πολιτικές επιστήμες στο Βερολίνο και μάλλον Φιλοσοφία και Ιστορία στο Παρίσι. Φέρεται ως ο συγγραφέας του έργου «*Αισθητική της Πίνδου*», ήτοι « *η Ευφροσύνη των Όρεων*» και υπογράφει με το ψευδώνυμο Αίαςκος Πυρρίδης. Το έργο του, το οποίο εκδόθηκε στην Αθήνα το 1923, χαρακτηρίζεται από όσους το μελέτησαν ως ένας ύμνος προς την φύση και την Πίνδο. Το 1920 επέστρεψε στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε μόνιμα στο Μέτσοβο. Δεν δημιούργησε οικογένεια. Στην διαθήκη του που περιέχει και τον Κωδίκηλο για

την εκτέλεση κοινοφελών έργων στο Μέτσοβο, την οποία δημοσίευσε ο Νίκος Τέντας στην «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» το 1978, τεύχος 313 – 314, σελίδα 323 – 335, μας δίνει έμμεσα να καταλάβουμε ότι ο ίδιος «δεν πίστευε στα ευχολόγια», όπως λέει χαρακτηριστικά ο Τέντας, αφού στο 32^ο αίτημά του παρακαλεί τους κληρονόμους του να « μη γίνωσι ούτε κηδεΐα, ούτε ενταφίσις επιδεικτικά, ούτε στέφανοι να κατατεθώσιν». Πέθανε το 1939 σε ηλικία 79 ετών.

Ο Νικόλαος Πίχτος στο βιβλίο του χαρακτηρίζεται ως μεγάλος εραστής της Μετσοβίτικης φύσης και της Πινδικής πανδαισίας. Στο κείμενό του, κάνοντας χρήση καθαρεύουσας, σκιαγραφεί τον τόπο και τους ανθρώπους σύμφωνα με το αρχαιοελληνικό πνεύμα και τους ταυτίζει με αυτό. Αν αναλογιστούμε τα αντικείμενα των σπουδών του και τις πόλεις που τα καλλιέργησε θα καταλάβουμε αμέσως τις ομοιότητες με τους εκφραστές του κινήματος του ρομαντισμού που εκδηλωνόταν έντονα την εποχή εκείνη στην Ευρώπη και που σίγουρα δεν τον άφησαν ανεπηρέαστο. Στο κίνημα αυτό βλέπουμε μία αλλαγή στάσης στη ζωή, με επιπτώσεις στη σκέψη και στον πολιτισμό της Δύσης. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα όλων αυτών που υπηρετούν τον ρομαντισμό είναι ότι βλέπουν τον κόσμο ο καθένας με τα δικά του μάτια χωρίς περιορισμούς και συγκεκριμένα “πιστεύω”. Παρατηρούμε μία τάση για στροφή στην φυσιολατρεία και την αρχαιολατρεία .

Αυτό το βλέπουμε όχι μόνο στον τρόπο γραφής του αλλά και στον τρόπο σκέψης και σίγουρα στον τρόπο ζωής του. Εκφράζεται με ρομαντισμό, σχεδόν “έρωτισμό” στην περιγραφή των «δημόσιων χορών», όπως τους χαρακτηρίζει ο ίδιος, και πολύ περισσότερο του «χορού των κορασιών». Στην διαθήκη του, στο 20^ο αίτημα ζητάει από το *κοινοτικό συμβούλιο της Κοινότητας Μετσόβου* που ορίζει ο ίδιος, με πρόεδρο τον Ευάγγελο Αβέρωφ, « να διανέμονται δραχμαί είκοσι χιλιάδες, καθ’ έκαστον έτος εις δύο άγαμα κορίτσια, τα οποία, ήθελον θεωρηθή ως αι καλύτεραι χορεύτριαι και τραγουδίστριαι. Ενώ στο 12^ο του Κωδίκελλου «Το δε δεύτερον έτος θα διανέμονται αι ειρημέναι δραχμαί είκοσι χιλιάδες μεταξύ δύο αγάμων κοριτσιών... ήθελων θεωρηθή ως αι φέρουσαι και ενδεδυμέναι την καλύτεραν, ωραιώτεραν και κομψότεραν αλλά και γνήσιαν εγχώριον τοπικήν Μετσοβίτικην ενδυμασίαν και στολήν ...»

Σε ένα από τα κεφάλαια της «Αισθητικής της Πίνδου» με τίτλο «ο Πινδαικός Μεσσόβειος χορός» περιγράφει τους " δημόσιους χορούς " και τον «θελτικότετον και γοητευτικότετον» «χορό των κορασίων» όπου θα ψάξουμε να βρούμε ομοιότητες και διαφορές του «χορού των κοριτσιών». Της περιγραφής μιας άλλης εποχής, αυτής του Νικολάου Πίχτου με την σημερινή.

Θα πρέπει να εξετάσουμε και να συγκρίνουμε τα στοιχεία και τις πληροφορίες που μας δίνει ο ίδιος για τον χορό και έπειτα κάτι που έχει μεγάλο ενδιαφέρον, τους χαρακτηρισμούς του.

Από τα χαρακτηριστικά του χορού που παίρνουμε από την δεύτερη έκδοση του Δήμου Μετσόβου (Δημητρίου Τόπη) στα Γιάννινα το 1988, σελίδα 77 – 81, 13^η παράγραφο κεφαλαίου, βλέπουμε ότι:

* « είναι ολοκυκλικός ... και συγκλείεται ολοτελώς»

* «... ούτος χορός χορεύεται υπό αγάμων κορασίων κατά το πλείστων και ελαχίστων εγγάμων γυναικών»

* « Αι χορεύουσαι άδουσι και χορεύουσι ταυτοχρόνως...ύμνουσαι τας Πινδαικάς θεάς»

* « εις το μέσον του ολοκυκλικού τούτου χορού των κορασίων σχηματίζεται και δεύτερος χορός ολοκυκλικός εκ μικρών παιδων και κορασίων»

* «πéριξ δε των δύο τούτων ολοκυκλικών χορών γίνεται και τρίτος ομοίως ολοκυκλικός χορός αλλ' ούτως είνε ουχί χορός εκ χορευόντων, χορευτών, αλλά απλώς χορός εξ ισταμένων θεατών»

* «οι θεαταί ούτοι εισί κατά το πλείστων σφιγώντες άγαμοι νεανίαί θεώμενοι μετά παλλούσης καρδιάς και συγκινήσεως ερωτικής...»

Ο σκοπός του Νικολάου Πίχτου βέβαια δεν ήταν να περιγράψει τον χορό για να καθοδηγήσει συνειδητά τους νεότερούς του, αλλά ήταν γι' αυτόν μία ρομαντική περιγραφή, κάτι σαν ημερολόγιο.

Για αυτόν τον λόγο υπάρχουν πολλά ελλιπή στοιχεία του χορού στην περιγραφή του αυτή. Κι αν την διάβαζε κάποιος χωρίς να έχει δει ή να έχει ακούσει για το έθιμο ποτέ, θα καταλάβαινε ότι κάπου – που δεν θα ξέρει που – κάποια στιγμή – που δεν θα ξέρει πότε – γίνεται ένας χορός – που ίσως δεν θα καταλάβαινε ότι είναι μια σειρά χορών – με γυναίκες ανύπαντρες οι περισσότερες και λίγες παντρεμένες που τραγουδούν και χορεύουν συγχρόνως και που τα τραγούδια τους υμνούν τις Πινδαικές θεές. Τέλος ότι υπάρχουν άλλοι δύο κύκλοι. Ένας εσωτερικός με μικρές κοπέλες και αγόρια και ένας εξωτερικός με άντρες οι οποίοι είναι ερωτευμένοι με τις κοπέλες που χορεύουν.

Συνεντεύξεις με παλαιές χορεύτριες που ακόμα και σήμερα οι περισσότερες από αυτές παίρνουν μέρος στο έθιμο την ημέρα της Αγίας Παρασκευής μας συμπληρώνουν την εικόνα.

Καταρχάς πρέπει να πούμε ότι « ο χορός των κοριτσιών» που στα βλάχικα λέγεται «κόρου α φιάτιλορ» χρονολογείται από την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Αυτό μπορούμε να το αποδείξουμε με τα λόγια μερικών τραγουδιών του χορού που αναφέρουν Τούρκους όπως το τραγούδι «*που ήσουν περιστερούλα μου*» όπου αναφέρονται κλέφτες, Τούρκοι και Αρβανίτες. Επίσης στο τραγούδι «*τώρα τον Μάη με την δροσιά*» οι τρεις κοπέλες του

τραγουδιού χαρακτηρίζονται « Ρωμιοφόρες» χαρακτηρισμός του Έλληνα της εποχής εκείνης. (όμοιο: «Τούρκα είσαι για Ρωμιά»).

Ο σκοπός του χορού ήταν να αναδειχτούν οι χάρες και τα κάλλη κάθε κοπέλας – χορεύτριας για να επιλεγούν από τους νεαρούς θεατές ως σύντροφοι. «Ήταν κάτι σαν νυφοπάζαρο» μας είπε μια πληροφορίτρια !

Πρέπει να πούμε ότι «ο χορός των κοριτσιών» παλαιά ήταν τρόπος ζωής, ενώ σήμερα πραγματοποιείται ως το πιο ζωντανό έθιμο στο Μέτσοβο.

Όσοι πρόλαβαν την πραγματική μεγαλοπρέπεια του χορού θυμούνται ότι «ο χορός έπιανε όλη την πλατεία και τραγουδούσαν όλες οι γυναίκες, ήταν κάτι μοναδικό, υπέροχο» (Πάτερ Σεραφείμ Καχριμάνης 2004, Βαδεβούλη 2004)

Ο χορός σταματάει να γίνεται τρόπος ζωής με την εισαγωγή της τηλεόρασης στο χωριό και την αργή επιρροή αστικών στοιχείων. Οι νέοι φεύγουν για να σπουδάσουν ή για εύρεση εργασίας. Όσοι από αυτούς γυρίζουν φέρνουν στο Μέτσοβο αστικούς τρόπους ζωής και αστικό, ή «ευρωπαϊκό – όπως το ονομάζουν οι κάτοικοι – ένδυμα καθιστώντας το μάλλινο σαν «φορεσιά». Σταματάνε τα προξενιά και ο λόγος του χορού παύει να είναι ο ίδιος.

Οι κοπέλες τις δεκαετίες του '60 και '70 απέχουν στην πλειοψηφία τους από τον χορό. Είναι η γενιά που έκανε το μάλλινο «Μετσοβίτικη φορεσιά», είναι η γενιά που άλλαξε το είδος μουσικής, είναι η γενιά που έκανε τη ζωή των γονιών της παρελθόν και παράδοση.

Το 1988 ερχόμενος ένας νέος ιερέας Μετσοβίτης στην Αγία Παρασκευή μου είπε ότι « τότε είχαν σταματήσει σχεδόν τα πάντα» (Πάτερ Σεραφείμ Καχριμάνης, 2004). Αναλαμβάνοντας την ευθύνη η εκκλησία να διασώσει ότι είχε απομείνει ξεκίνησε μία εκστρατεία με εκφραστή τον Πάτερ Σεραφείμ Καχριμάνη. Σαν κίνητρο σκέφτηκε να πραγματοποιεί κάθε χρόνο μία κλήρωση με δώρο μία ζώνη, στοιχείο της στολής που σήμερα είναι σπάνιο. Αφού γίνεται η κλήρωση μετά την Θεία Λειτουργία ο ιερέας ανοίγει τον χορό με την κοπέλα που κερδίζει κάθε φορά την ζώνη και χορεύει δυο τρεις χορούς με την συνοδεία οργάνων ως έναρξη του πανηγυριού προς τιμή της Αγίας. Το πανηγύρι συνεχίζεται με τον «χορό των κοριτσιών».

Η εκκλησία κατάφερε να ξεπεράσει την κρίση του χορού και τον κράτησε με επιτυχία έως και σήμερα. Τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε μεγάλη συμμετοχή και από νέες κοπέλες.

Το 1995 χάρη σε ένα δυσάρεστο θάνατο ενός νέου ανθρώπου κάποιες μέρες πριν την γιορτή του Αγίου Πνεύματος ο χορός την ημέρα εκείνη δεν πραγματοποιήθηκε και από τότε σταμάτησε να χορεύεται εκείνη την ημέρα. Την τελευταία πενταετία ο χορευτικός σύλλογος Μετσόβου πραγματοποιεί τον «χορό των κοριτσιών» και σε άλλες γιορτές όπως του Αγίου Δημητρίου και σε παραστάσεις εντός και εκτός του χωριού.

«Ο χορός των κοριτσιών» μέχρι και πριν 50 χρόνια γινόταν κάθε Κυριακή απόγευμα στην « Γκούρα». Περιοχή όπου σήμερα είναι χτισμένο το Γυμνάσιο – Λύκειο Μετσόβου, στην περιοχή του Αγίου Γεωργίου. Στις μεγάλες για το χωριό γιορτές, ο χορός γινόταν έξω από τις εκκλησίες που γιόρταζαν κάθε φορά. Του Αγίου Πνεύματος, των Αγίων Αποστόλων, της Αγίας Παρασκευής. Τον Δεκαπενταύγουστο και του Αγίου Νικολάου που η λειτουργία πραγματοποιείται στα μοναστήρια του χωριού ο χορός γινόταν στην κεντρική πλατεία.! «Ο χορός γινόταν και τον Χειμώνα πάνω στο χιόνι!» μου είπαν χαρακτηριστικά (Πέρτσαλη).

«Της Αγίας Παρασκευής και του Αγίου Δημητρίου αρχίζαμε με “κούνιες”» θυμούνται οι παλιές (Σταχούλη 2004, Πέρτσαλη 2003) Έδεναν από τον πλάτανο έξω από την εκκλησία, της Αγίας Παρασκευής – στο κουτούκι - ένα μακρύ σκοινί και έφτιαχναν την κούνια. Με ένα σκοινί που κρεμόταν από αυτήν κάποια αγόρια "πρωτοπόροι σε αυτές τις δουλειές " αλλά και κορίτσια έσπρωχναν την κούνια ρυθμικά. Αν κάποια από τις κοπέλες κατά την διάρκεια της κούνιας έκανε το «χουχουτίρε» μια κραυγή ενθουσιασμού που ακούγεται

και σήμερα στο Μέτσοβο κυρίως κατά την διάρκεια του χορού, σήμαινε ότι ήταν έτοιμη να δεχτεί προξενιά (Πέρτσαλη, 2004)

Ο « χορός των κοριτσιών» χορευόταν κυρίως από ανύπαντρες κοπέλες και ελάχιστες παντρεμένες ή αρραβωνιασμένες. Σήμερα χορεύουν γυναίκες όλων των ηλικιών. Η σειρά στον χορό είναι ιεραρχική, ενώ παλαιά καθοριζόταν από τα χρόνια γάμου που είχαν οι παντρεμένες ενώ ακολουθούσαν οι ανύπαντρες.

Οι παντρεμένες γυναίκες ξεχώριζαν από τις ανύπαντρες από την ενδυμασία. Οι παντρεμένες φορούσαν ολοκληρωμένη φορεσιά: μάλλινη «φούστα», «κλειστό», «φόρεμα», «ποδιά», «σάρικα» και μαντίλι η «περούκλε» οι αρχοντοπούλες. Αντίθετα οι ανύπαντρες δεν φορούσαν το «φόρεμα» και την «σάρικα» και η ποδιά ήταν μάλλινη. Δεν ήταν τυχαία η διαφορά της στολής αν σκεφτούμε ότι οι κοπέλες έφτιαχναν το «φόρεμα» όταν παντρευόταν μια που το νυφικό ένδυμα ήταν αυτό. Σήμερα στον χορό όλες οι κοπέλες φοράνε το «φόρεμα». Μόνο οι μικρές κοπέλες που ακολουθούν τον χορό φοράνε «φούστα».

Ενώ παλαιά όπως μας πληροφορεί πολύ σωστά ο Νικόλαος Πίχτος ο χορός ήταν «ολοκυκλικός», σήμερα βλέπουμε ότι ο χορός έχει αρχή και τέλος. Λόγω μεγάλης συμμετοχής τα τελευταία χρόνια, ο χορός γίνεται συνήθως διπλοκάγκελο χωρίς να ξεχωρίζουν οι ουρές.

Στα τραγούδια δεν υπάρχει συνοδεία οργάνων. Η «κομπανία», ή «τα όργανα» ή «οι γύφτοι» περιμένουν υπομονετικά να τελειώσει ο χορός και να έρθει η σειρά τους. Τα τραγούδια τα ερμηνεύουν οι ίδιες οι κοπέλες. Είναι αντιφωνικά στοιχείο αρχαίου δωρικού ύφους.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στα τραγούδια που ακούγονται υπάρχουν και τραγούδια που ερμηνεύονται στην βλάχικη διάλεκτο. Τα τραγούδια είναι 17 αλλά ποτέ δεν ακούγονται όλα. Ακούγονται μόνο 7 – 8 κάθε φορά.

Οι συνεντεύξεις που έγιναν θέλουν το πρώτο τραγούδι να είναι το «μια πούλια μες τον ουρανό» που όμως έρχεται σε αντίθεση με την επιτόπια έρευνα του 2003. Οι γυναίκες άρχισαν με το τραγούδι « βολιούμαι μια, βολιούμαι δυο» ενώ πάντα τελειώνει με το «μη χαλάτε τον χορό» όπου κατά την διάρκεια του τραγουδιού οι άντρες θεατές σφυρίζουν ακόμη και σήμερα δυνατά για να σταματήσουν οι κοπέλες το τραγούδι. Στις 26 Ιουλίου 2003 στα δύο τελευταία τραγούδια μπήκαν στον χορό και άντρες. Οι χορεύτριες σε συνεντεύξεις μου είπαν ότι τους δέχτηκαν με ευχαρίστηση γιατί τους

βοηθούσαν και στο τραγούδι! Μόλις ο χορός φτάνει στο αποκορύφωμά του με τα σφυρίγματα των αντρών η κομπανία παίζει την παραδοσιακή σουίτα συγκαθιστών και συνεχίζουν με κυκλικούς χορούς μέχρι το μεσημέρι.

Η λαβή του χορού είναι «αγκαζέ» και είναι για όλους τους χορούς η ίδια όπως και τα βήματα. Οι χοροί είναι όλοι *στα τρία*. Οι χορεύτριες δεν έχουν κάποια ονομασία για το κινητικό μοτίβο. Οι περισσότερες από τις γυναίκες και κυρίως οι μεγαλύτερες αντί για άρση πατάνε μπροστά με το ελεύθερο πόδι και έχουμε αλλαγή κέντρου βάρους.

Όσο αναφορά τη θεματολογία των τραγουδιών, αναφέρονται στη ξενιτιά, την σκλαβιά, τον θάνατο, την αγάπη, τον έρωτα. Συγκρίνοντας τα παραπάνω με την περιγραφή του Πίχτου εντοπίζουμε την ρομαντική οπτική του συγγραφέα η οποία υιοθετεί μια ερμηνευτική ξένη στην τοπική πραγματικότητα.

Πρέπει να αναφέρουμε τα μικρά κορίτσια και αγόρια όπως επίσης και το κοινό. Τι γίνεται λοιπόν σήμερα με τους άλλους δύο κύκλους που μας περιγράφει ο Νικόλαος Πίχτος; Ο «εσωτερικός» κύκλος που μας περιγράφει υπάρχει ακόμη αλλά μόνο από κορίτσια τα οποία είτε κάνουν δικό τους κύκλο στο κέντρο του χορού είτε πιάνονται από το τέλος χωρίς βέβαια να κάνουν σωστά βήματα (Μέτσιος, 2004). Αγόρια βλέπουμε πολύ λίγα ντυμένα με την παραδοσιακή αντρική φορεσιά να περιφέρονται μέσα ή έξω από τον κύκλο κρατώντας συνήθως μία «γκλίτσα» που την έδωσε ο παππούς.

Έχει μεγάλο ενδιαφέρον να παρατηρήσουμε τον «εξωτερικό» κύκλο. Ο «εξωτερικός» κύκλος είναι πολύ μεγαλύτερος από αυτόν των χορευτών. Κοινό στο δρώμενο αυτό είναι κάτοικοι του Μετσόβου, ανάμεσά τους γιαγιάδες μεγάλης ηλικίας ντυμένες παραδοσιακά για μας, αλλά για αυτές είναι το καθημερινό τους ένδυμα, κοιτώντας με νοσταλγία τον χορό αφού έπαιρναν μέρος στα νιάτα τους σε αυτόν για πολλά χρόνια. Παππούδες μεγάλης ηλικίας που κοιτώντας τον χορό ίσως θυμούνται ότι ερωτεύτηκαν την καλή τους μέσα από αυτόν.

Αυτό που κάνει τον χορό ένα είδος τουριστικού θεάματος είναι οι «ξένοι» με τις κάμερες μέσα και έξω από τον κύκλο. Ο Πάτερ Σεραφεΐμ που έχει αναλάβει την ευθύνη, αφού τους επιτρέψει να είναι μέσα στον κύκλο την ώρα του χορού για λίγο, σύντομα τους παρακαλεί να συνεχίσουν έξω από τον κύκλο. Είναι σαν να δίνει ο χορός λίγο από την μαγεία του. Τόσο που να τον

κρατήσει καθαρό. Στο πέρασμα της αστικοποίησης και του τουρισμού που τον πονήρεψε, να τον κρατήσει «αμόλυντο».

Τέλος αν εξετάσουμε τους χαρακτηρισμούς που δίνει ο Πίχτος βλέπουμε ότι «ο χορός των κορασίων» είναι:

* «θελτικώτατος και γοητευτικώτατος»

* «ολοφλογερός»

* ότι οι κοπέλες « απεικονίζουν ούτω την παρθενικήν εστίαν και κεντρική και αγνή καρδιά της Πίνδου»

* «πάλλων και σφιγών»

* «ούτως αναπαρίσταται εις ζώσαν και πλήρη εικόνα η Αγία Τριάς των Πινδαικών χωρών. Αι μεν νεανίδες απεικονίζουν τας ερωτοπαθείς νύμφας θεάς, οι δε θεώμενοι νεανίαί τους ερωτολήπτους νυμφαίους θεούς και οι εν τω μέσω πηδώντες και σκιρτώντες παίδες και παιδίσκοι απεικονίζουν τους μέλλοντας γόνους, τους νέους θεούς και τας νέας θεάς της μυθικής χώρας της Πίνδου.

Στους χαρακτηρισμούς λοιπόν του «χορού των κορασίων» φαίνεται καθαρά η επιρροή του ρομαντισμού. Φαίνεται η τάση του Νικολάου Πίχτου για ταύτιση του χορού με την φύση και γίνεται έντονο το συναίσθημα και η φαντασία. Στις ελληνικές λαϊκές παραδόσεις η εξωτική ομορφιά συνδέεται με μια λατρευτική, «μεταφυσική» αντίληψη (Μερακλής, 1992: 89) Λαϊκή τέχνη

Πλησιάζει πολύ μόνο η έκφρασή του «θελτικώτατος και γοητευτικώτατος» αφού ο «χορός των κοριτσιών» αποτελούνταν από γυναίκες και οι περισσότερες από αυτές ανύπαντρες που σημαίνει νέες και όμορφες.

Μια πούλια μέσ' τον ουρανό

Ρυθμός :4/4

Μια πού-, μωρέ μια πούλια μέσ' τον ουρανό (δισ)
Μια πούλια μέσ' τον ουρανό, μια λυγερή στον κόσμο,
μια λυγερή στον κόσμο.

Ν' είχε α-, μωρέ ν' είχε ασημένιον αργαλειό (δισ)
Ν' είχε ασημένιον αργαλειό και σφυντισένιο χτένι,
και σφυντισένιο χτένι.

Και τη, μωρέ και τη σαΐτα³ πό' 'παιζε (δισ)
Και τη σαΐτα πό' 'παιζε κι αυτή μαλαματένια,
κι αυτή μαλαματένια.

Κι από, μωρέ κι από το βρόντο τ' αργαλειού (δισ)
Κι από το βρόντο τ' αργαλειού, κι απ' τον ηχώ της κόρης,
κι απ' τον ηχώ της κόρης ...

Ν' ο ή-, μωρέ ν' ο ήλιος αντραλίστηκε (δισ)
Ν' ο ήλιος αντραλίστηκε, κι αργεί να βασιλέψει!
κι αργεί να βασιλέψει !

---

³ βοηθητικό εργαλείο για την ύφανση

Αυτά τα μάτια Δήμο μ' τα 'μορφα

Το τραγούδι αυτό χρησιμοποιείται και σαν μοιρολόι.

Ρυθμός : 6/8

Ν' αυτά τα μάτια, Δήμο μ' τα 'μορφα (2)
τα φρύδια τα γραμμένα, μωρ' γεια σου αγάπη μ' γεια σου,
τα φρύδια τα γραμμένα, σε κλαιν' τα μάτια μου.

Ν' αυτά με κάνουν, Δήμο κι άρρωστο (2)
με κάνουν και πεθαίνω, μωρ' γεια σου αγάπη μ' γεια σου,
με κάνουν και πεθαίνω, σε κλαιν τα μάτια μου.

Για πάρε Δήμο, το σπαθάκι σου (2)
και κόψε το λαιμό μου, μωρ' γεια σου αγάπη μ' γεια σου,
και κόψε τον λαιμό μου, σε κλαιν τα μάτια μου.

Για μάσε Δήμο, και το αίμα μου (2)
σε 'να χρυσό μαντύλι, μωρ' γεια σου αγάπη μ' γεια σου,
σε 'να χρυσό μαντύλι, σε κλαιν τα μάτια μου.

Για σύρτο Δήμο, στα εννιά χωριά (2)
στα δέκα Βιλαέτια, μωρ' γεια σου αγάπη μ' γεια σου
στα δέκα Βιλαέτια, σε κλαιν τα μάτια μου.

Κι αν σε ρωτήσουν « – Δήμο τι έχεις αυτού ;» (2)
« – το αίμα της αγάπης », μωρ' γεια σου αγάπη μ' γεια σου,
« το αίμα της αγάπης», σε κλαιν τα μάτια μου.

Όλες οι νιες παντρεύονται

Ρυθμός:6/8

Όλες οι νιες παντρεύονται, Γιαννούλα , Γιαννούλα, (2)
Και παίρνουν παλικάρια, μωρέ κοντή Γιαννούλα.(2)
Κι εγώ Γιαννούλα έμορφη , Γιαννούλα , Γιαννούλα, (2)
Πήρα τον μαραζιάρη, μωρέ κοντή Γιαννούλα. (2)
Κι εσείς κορίτσια ανύπαντρα, Γιαννούλα, Γιαννούλα, (2)
Και αρραβωνιασμένες, μωρέ κοντή Γιαννούλα, (2)
Φλουριά να μην ζηλέψετε, Γιαννούλα, Γιαννούλα, (2)
Μπροστά στα παλικάρια, μωρέ κοντή Γιαννούλα.(2)
Ν' Έτσι τα ζήλεψα κι εγώ Γιαννούλα, Γιαννούλα (2)
Και πήρα γέρον άντρα, μωρέ κοντή Γιαννούλα.(2)
Τα νιάτα αξίζουν μάλαμα, Γιαννούλα , Γιαννούλα (2)
Τα νιάτα αξίζουν γρόσια, μωρέ κοντή Γιαννούλα. (2)

Όλες οι βέργες στον χορό

Ρυθμός: 4/4

Όλες οι, περδικούλα μου,
Τα οι βέργες στον χορό, (2)
Δική μου βέργα δεν 'ναι δω (2)
Πάει στη βρύση για νερό (2)
Πάω κι εγώ κοντά να ιδώ. (2)
να τις θολώσω το νερό (2)
να τις τσακίσω το σταμνί.(2)

Να πάει στην μάνα της αδειανή,
Κι αν σε ρωτήσει η μάνα σου,

- «μωρή που είναι η στάμνα σου ; »

- «μάνα μου παραπάτησα, και το σταμνί μου τσάκισα»

- «δεν είναι παραπάτημα, μόν' είναι αντρός αγκάλιασμα.

Πέντε μήνες περπατούσα

Ρυθμός: 4/4

Πέντε μήνες περπατούσα (2)
Σε γιαλό, γιαλό, το Λενάκι μ', σε γιαλό, γιαλό.
Κι άλλες τόσες γκιζερούσα⁴ (2)
Στα μαύρα ἴβουνά, το Λενάκι μ', στα μαύρα βουνά.
Την αγάπη μου γυρεύω (2)
Για να την εδώ, το Λενάκι μου, για να την εβρώ.
Μέσ' το γιουλ μπαξές την είδα (2)
Που σεριάναι, το Λενάκι μ', που σεριάναι.
Μαστραπάκρα⁵ της τα χέρια (2)
Με κρύο νερό, το Λενάκι μ', με κρυο νερό.
Τα βασιλικά ποτούσε (2)
Τα τραντάφυλλα, το Λενάκι μ', τα τραντάφυλλα.
Μήλο, αγρόμηλο της ρίχνω (2)
Και μ' αγροκοιτάει το Λενάκι μ', και μ' αγροκοιτάει.
Ρίχνω μάλαμα κι ασήμι (2)
Και μου γέλασε το Λενάκι μ', και μου γέλασε.
Ρίχνω και μαργαριτάρι (2)
Και μου μίλησε το Λενάκι μ' και μου μίλησε.

---

⁴ Τοπική λέξη. Χαζεύω

⁵ Βλάχικη λέξη. Βάζο, βαθουλό σκεύος.

Θέλω να 'βγω να παίένω

Ρυθμός :6/8

Θέλω να 'βγω να παίένω , κι η αγάπη δεν μ' αφήνει .
Κι αγάπη δεν μ' αφήνει , κίνησα τον δρόμο, δρόμο.
Κίνησα τον δρόμο, δρόμο , το στενό το μονοπάτι.
Το στενό το μονοπάτι, βρίσκω μια μηλιά στον δρόμο.
Βρίσκω μια μηλιά στον δρόμο, που 'ταν φορτωμένη μήλα .
Που 'ταν φορτωμένη μήλα, κι άπλωσα να πάρω ένα.
Κι άπλωσα να πάρω ένα, μην το παίρνεις μην τ' αφήνεις.
Μη το παίρνεις μη τ' αφήνεις ,μη το αγρομαραγκιάζεις.
Μη το αγρομαραγκιάζεις, κι έχω την αγάπη μέσα.
Κι έχω την αγάπη μέσα, που κοιμάται κύκλους-κύκλους,
Που κοιμάται κύκλους-κύκλους, σαν το νιόπαντρο στο ρούχο.
Σαν το νιόπαντρο στο ρούχο, σαν σπυρί μαργαριτάρι.

Τώρα το Μάη με τη δροσιά

Ρυθμός :6/8

Τώρα το Μάη με τη δροσιά, τώρα το καλοκαίρι,
τώρα το καλοκαίρι (δισ)

Τώρα κι ο ξένος δούλευε, να πάει στη καλή του,
Να πάει στη καλή του (δισ)

Νύχτα σιλώνει τ' άλογο, νύχτα το καλιγώνει,
Νύχτα το καλιγώνει (δισ)

βάζει ασημένια πέταλα, καρδιά μαλαματένια.
Καρδιά μαλαματένια (δισ)

Στον δρόμο που επήγαινε, στον δρόμο που πηγαίνει.
Στον δρόμο που πηγαίνει (δισ)

Τρεις ρωμιοφόρες κάθονταν, τα τρία αράδα, αράδα .
Τα τρία αράδα, αράδα (δισ)

Η μια κεντάει τον ουρανό, κι άλλη το φεγγάρι.
Κι άλλη το φεγγάρι (δισ)

Κι η τρίτη η μικρότερη, κεντάει τον Άγιο Γιάννη
Κεντάει τον Άγιο Γιάννη (δισ)

Που ήσουν περισσότερούλα μου⁶

Ρυθμός :4/4

- « Που ήσον, μωρέ που ήσον περισσότερούλα μου... ; » (δισ)
«που ήσον περισσότερούλα μου,
τόσο καιρό χαμένη ;» (δισ)
- « Στους κα- , μωρέ στους κάμπους ήμουν κι έβοσκα... » (δισ)
« στους κάμπους ήμουν κι έβοσκα,
στα πλάγια γκιζερούσα ». (δισ)
« Και τώ-, μωρέ και τώρα το φθινόπωρο... (δισ)
και τώρα το φθινόπωρο,
σιμά στ' Άγιο Δημήτρη (δισ)
Πήγα, μωρέ πήγα να μάσω κάστανα... (δισ)
πήγα να μάσω κάστανα,
μαζί με την Βασίλω .(δισ)
- Κι ο κλε- , μωρέ κι ο κλέφτης μας αγνάντευε... (δισ)
κι ο κλέφτης μας αγνάντευε
ν' από ψηλή ραχούλα ». (δισ)
- «ορί- , μωρέ κορίτσια Καστανιώτικα...» (δισ)
«κορίτσια Καστανιώτικα
ελάτε παραπάνω. (δισ)
κάτι, μωρέ κάτι να σας ρωτήσουμε... (δισ)
κάτι να σας ρωτήσουμε,
κάτι να σας αϊπούμε. (δισ)
- Μην εί- , μωρέ μην είναι Τούρκοι στο χωριό... ; (δισ)
Μην είναι Τούρκοι στο χωριό,
Μην είναι κι Αρβανίτες ;» (δισ)
- «εμείς, μωρέ ν' εμείς καλά δεν ξέρουμε... (δισ)
εμείς καλά δεν ξέρουμε,
αν είναι κι αν δεν είναι » (δισ)

⁶ το συγκεκριμένο τραγούδι αναφέρεται στην περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Βολιούμαι μια, βολιούμαι δυο

Ρυθμός :4/4

Βολιούμαι μια, βολιούμαι δυο, τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
Βολιούμαι τρεις και πέντε, τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)
Βολιούμαι να ξενιτευτώ , τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
Στα ξένα για να πάω, τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)
Όσα βουνά και να διαβώ, τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
Ν' όλα τα παραγγέλλω, τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)
- βουνά να μην χιονίσετε , τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
κάμποι μην παχνιαστήτε , τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι (δισ)
βρυσούλες με τα κρύα νερά, τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
να μην κρουσταλιαστήτε, τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)
ώσπου να πάω και να 'ρθω, τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)
και πίσω να γυρίσω , , τ' αϊδώνι μ'τ' αϊδωνάκι . (δισ)
η ξενιτιά με πλάνεψε, , τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
κι απόμεινα στα ξένα, τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)
και κάνω χρόνους δώδεκα, τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
και μήνες δεκαπέντε, , τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)
και πιάνω ξένους αδελφούς , τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
και ξένες παραμάνες , τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)
για να μου πλέν' τα ρούχα μου, τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
τα έρημα σκουφιά μου, , τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)
τα πλένουν μια τα πλένουν δυο, τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
τα πλένουν τρεις και πέντε , τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)
και από τους πέντε και μπροστά, τ' αϊδόν' μωρ' αηδόνι (δισ)
τα ρίχνουν στα σοκάκια, τ' αϊδώνι μ' τ' αϊδωνάκι . (δισ)

Φουντωμένο μου κλαρί

Ρυθμός :4/4

Φουντωμέ- μωρ' μάτια μου, φουντωμένο μου κλαρί (δισ),
Κάθεται γεννάει πουλί.

Κάθεται μωρ' μάτια μου, κάθεται και 'να πουλί (δισ),
και φωνάζει αρματωλή.

Και φωνά- μωρ' μάτια μου, και φωνάζει αρματωλή (δισ),
αρματωλή και Γρεβενή .

αρματωλή μωρ' μάτια μου, αρματωλή και Γρεβενή (δισ),
φάτε πιείτε βρε παιδιά.

Φάτε πιεί- μωρ' μάτια μου, φάτε πιείτε βρε παιδιά (δισ),
Στου Βλαχάβα τα χωριά.

Στου Βλαχά- μωρ' μάτια μου, στου Βλαχάβα τα χωριά (δισ)
Πέθανε μια καλογριά.

Πέθανε μωρ' μάτια μου, πέθανε μια καλογριά (δισ)
Και την πάν' στην εκκλησιά.

Και την πάν' μωρ' μάτια μου και την πάν' στην εκκλησιά (δισ)
Με λαμπάδες , με κεριά.

Μηλίτσα που 'σαι στο γκρεμό

Ρυθμός :4/4

Μηλίτσα που 'σαι στον γκρεμό με μη- μωρέ,
Με μήλα φορτωμένη.
Τα μήλα σου, αχ Μελίτσα μου, τα μήλα σου μ' αρέσουνε.
Τα μήλα σου μ' αρέσουνε και στο... μωρέ,
Και στο γκρεμό φοβούμαι.
Σαν το φοβα- αχ Μελίτσα μου, σαν το φοβάσαι τον γκρεμό.
Σαν τον φοβάσαι τον γκρεμό, έλα... μωρέ,
Έλα στο μονοπάτι.
Το μονοπά- αχ Μελίτσα μου, το μονοπάτι μ' έβγαλε,
Το μονοπάτι μ' έβγαλε σε μια... μωρέ,
Σε μια παλιοβρυσούλα.
Εκεί ήταν τρί- αχ Μελίτσα μου, εκεί 'ταν τρία μνήματα.
Εκεί 'ταν τρία μνήματα, τα τρί-... μωρέ,
τα τρία αράδα αράδα.
Δεν τα 'ίδα αχ Μελίτσα μου, δεν τα 'ίδα και τα πάτησα.
Δεν τα 'ίδα και τα πάτησα, στα μά-... μωρέ,
Στα μάτια και στα φρύδια.
Κι ακούω το μνή- αχ Μελίτσα μου, κι ακούω το μνήμα που βογκά.
Κι ακούω το μνήμα που βογκά, βαριά... μωρέ,
Βαριά κι αναστενάζει.
-«τι έχεις μνή- αχ Μελίτσα μου; τι έχεις μνήμα και βογκάς;»
«τι έχεις μνήμα και βογκάς βαριά μωρέ,
βαριά κι αναστενάζεις;»
-«γιατί ήρθες και αχ Μελίτσα μου; γιατί ήρθες και με πάτησες;»
«γιατι ήρθες και με πάτησες στα μά-... μωρέ,
στα μάτια και στα φρύδια;»
«αν είσαι νιος αχ Μελίτσα μου, αν είσαι νιος και πάτησες,
αν είσαι νιος και πάτησες, αν ει-... μωρέ,
αν είσαι παλικάρι»

«αν είσαι κα- αχ Μελίτσα μου, αν είσαι κάνας γέροντας...»

«αν είσαι κάνας γέροντας, αν βρόντος μωρέ,
βρόντος να μη σε έβρει»

«αν είσαι και αχ μηλίτσα μου, αν είσαι κι η αγάπη μου...»

αν είσαι κι η αγάπη μου, σκύψε... μωρέ,
σκύψε να με φιλήσεις»

Φιάτα μωρ' μουσιάτα

Ρυθμός :6/8

Φιάτα μωρ' μουσιάτα (δισ)

- «Φιάτα μωρ' μουσιάτα, τσι τι γκάτσε μότα ; »

Τσι τι γκάτσε μότα (δισ)

Τσι τι γκάτσε μότα, μούμα νου ἴμι γκάτσε

Μούμα νου ἴμι γκάτσε (δισ)

-« μούμα νου ἴμι γκάτσε, νε τσιβά ἴνου τζούτσε

νε τσιβά ἴνου τζούτσε (δισ)

νε τσιβά ἴνου τζούτσε, μούμα ἴμι πιτριάτσε

μούμα ἴμι πιτριάτσε (δισ)

μούμα ἴμι πιτριάτσε, σι λιάου άπα αράτσε.

Σι λιάου άπα αράτσε (δισ)

Σι λιάου άπα αράτσε , τι ντίντε λα λιβάτζου

Τι ντίντε λα λιβάτζου (δισ)

Τι ντίντε λα λιβάτζου, μα σι άστε φρίκα μάρε

μα σι άστε φρίκα μάρε (δισ)

Μα σι άστε φρίκα μάρε, μα σόντου σι τρέϊ λα τζόνι

Μα σόντου σι τρέϊ λα τζόνι (δισ)

Μα σόντου σι τρέϊ λα τζόνι , σάμι τρεϊλι σπιτζουράτς

Σ άμι τρεϊλι σπιτζουράτς (δισ)

Σ άμι τρεϊλι σπιτζουράτς, σπίτζουράτς ντι κλάπε⁷.

Σ ατσέλου μα μάρε(δισ)

⁷ ξύλινα χιονοπέδιλα ενσωματωμένα στα υποδήματα για να μην βουλιάζουν στο χιόνι.

Σ ασέλου μα μάρε, τζούτσε λέλε μούμα
Τζούτσε λέλε μούμα (δισ)
Τζούτσε λέλε μούμα, μούμα χουλισίτα
Μούμα χούλισίτα (δισ)
- «Μούμα χούλισίτα, κάρ' βα τι χαρνιάσκ»
Σ ασέλου ντι μέσε (δισ)
Σ ασέλου ντι μέσε, τζούτσε λέλε μβιάστα
Τζούτσε λέλε μβιάστα (δισ)
-«Τζούτσε λέλε μβάστα, κάρ' βα ιτι μαρίτου»
Σ ασέλου μα νίικλου(δισ)
Σ ασέλου μα νίικλου, τζούτσε λέλε σόρα
Τζούτσε λέλε σόρα (δισ)
Τζούτσε λέλε σόρα σόρα αρβουνισίτα
Σόρα αρβουνισίτα (δισ)
-«Σόρα αρβουνισίτα, κάρ' βα ιτι μαρίτου»
Κάρ' βα ιτι μαρίτου (δισ)
κάρ' βου σι ντά παρτσία

μετάφραση τραγουδιού

μωρέ κοπέλα όμορφη

- μωρέ κοπέλα όμορφη, γιατί σε μαλώνει η μάνα σου ;
- δεν με μαλώνει η μάνα μου, και ούτε μου λει τίποτα.

Η μάνα μου με στέλνει να πάρω κρύο νερό
Πίσω από τα λιβάδια, μα, μου είναι φόβος μεγάλος,
γιατί είναι και τρία παλικάρια, και οι τρεις κρεμασμένοι.

Κρεμασμένοι από τα παπούτσια.

Κι ο μεγαλύτερος λει:

«- καημένη μάνα, μάνα στεναχωρημένη... ποιος θα σε φροντίσει;»

κι ο μεσαίος λει :

-«καημένη νύφη, ποιος θα σε παντρέψει;»
κι ο μικρότερος λειει :
- «καημένη αδελφή...αδελφή αρραβωνιασμένη
ποιος θα σε παντρέψει, ποιος θα σου δώσει προίκα ;»

Μα ντι κου νίκα τι αστιπτά μου

Ρυθμός :6/8

Μα ντι κουνίκα ντι αστιπτά μ', σνί γκρέστι σιν τι λιάου,
σνί γκρέστι σιν τι λιάου (δισ)
μα τζου κρισκούσου, μα τσούλουντσου, σ' άλτου μπουρμπάτσου λιάσου
σ' άλτου μπουρμπάτσου λιάσου, σ'μίνε μ'αλουσιάσου.
Μα τι αλινάς πρι κάγκελε , πάραθυρε σίντιάϊ,
Παράθυρε σίντιάϊ, σεριάνι νί φατσάϊ
Μα νου άμου ούν' μέρου σι στου τράγγου, μπράτσου στι λοβουέσκου,
μπράτσου στι λοβουέσκου ,στι κρέπου, στι χιβρέσκου.
Μα σι τι ντούκ' λα γιάτρουλου, , γιατρία σι νού ιτσουάφλι,
γιατρία σι νού ιτσουάφλι ,τι ατσά τσι νιαντράσιου.

Μετάφραση τραγουδιού

Από μικρή σε περίμενα

Από μικρή σε περίμενα,
Να με φωνάξεις, να σε πάρω (γυναίκα μου).
Μα, παρακολουθώντας σε, εσύ μεγάλωσες
και άλλον άντρα πήρες, κι εμένα με άφησες.
αλλά ανέβηκες από τα κάγκελα, καθόσουν στο παράθυρο,

και μου έκανες σεργιάνι.
Αλλά δεν έχω ένα μήλο να σου ρίξω, να σε πετύχω αγκαλιά
Να σε «σκάσω», να σε αρρωστήσω.
Να σε πάω στον γιατρό, γιατριά να μην σου βρει,
Από αυτό που μου έκανες

Μωρ' αρμούνα, μωρ' μουσιάτια

Ρυθμός :4/4

Μωρ' αρμούνα, φιάτα μωρ' μουσιάτια.
Μωρ' αρμούνα, μωρ' μουσιάτια, τσι τσου στάϊ μορουνάτα
Τσι τσου στάϊ, φιάτα μορουνάτα.
Τσι τσου στάϊ μορουνάτα, τάτσι νάντο νου ιμι κράπα.
Τάτσι νάντο, φιάτα νου ιμι κράπα.
Τάτσι νάντο νου ιμι κράπα, κου λιαμ' τζόνε λε λα ξιάνε,
Κου λιαμ' τζόνε, φιάτα λε λα ξιάνε.
κου λιαμ' τζόνε λε λα ξιάνε, ντόσπρατσ' ντι άνιι σ' άρε λα ξιάνε
Ντόσπρατσ' ντι άνιι, σ' άρε φιάτα λα ξιάνε
Ντόσπρατσ' ντι άνιι σ' άρε λα ξιάνε, σ' νίγκα τρέϊ βου λ' αστέπτου
Σ' νίγκα τρέϊ, φιατα βου λ' αστέπτου.
Σ' νίγκα τρέϊ βου λ' αστέπτου, σ' απά ιέου βου ιμι μουρίτου.
σ' άπα ιέου, φιάτα βου ιμι μουρίτου,
σ' απά ιέου βου ιμι μουρίτου, σι νιι λιάου ούνουπραματεύτου.
Σι νιι λιάου, φιάτα ούνουπραματεύτου .
Σι νιι λιάου, ούνουπραματεύτου, κου σαμούρα πον ντι πάντε.
κου σαμούρα, φιάτα πον ντι πάντε.
κου σαμούρα πον ντι πάντε, σ' κου μπινίζια σάπτε πάλμε

μετάφραση τραγουδιού

Μωρέ βλάχα όμορφη

- «Μωρέ βλάχα όμορφη, γιατί κάθεται θυμωμένη;»
-«γιατί έχω παλικάρι στα ξένα, δώδεκα χρόνια έχει στα ξένα,
κι άλλα τρία θα τον περιμένω»
«και μετά θα παντρευτώ, και θα πάρω ένανπραματευτή
με σαμάρι μέχρι κάτω και ράσο επτά πιθαμές».

Φράτζα βιάρντε ντι σικάρε

Ρυθμός :4/4

Φράτζα βιά-, λέλε φράτζα βιάρντε ντι σικάρε
Νιάρνιουζά-, λέλε νιαρνιουζάστε πριμουβιάρα
Νιάρνιουζάστε πριμουβιάρα, σιάσε φιάτιλε ναφουάρα
Σιάσε φιάτιλε, λέλε ναφουάρα
λάϊλιε τζόνε ζ' ντού-, λα ζ'ντούκου σ' γίνου
λάϊλιε τζόνε σ' ντούκου σ' γίνου, σ' φουρτουνάτλου αμιέου νου σ' βιάντε
σ'φουρτουνάτλου αμιέου, αμιέου νου σ' βιάντε,
βριάμ' σι γίνε νι-, λα νιπουτούτου
βριάμ σι γίνε νιπουτούτου, σι λα ρούκου του αστερνούτου
σι λα ρούκου τ' ά-, λα τ' αστερνούτου
σ' έου σι μάγκου, σ' έου, λα σ' έου σι μπιάου.
Σ' έου σι μάγκου, σ' έου σι μπιάου, σ' αλούϊ σι ντάου γιτρία μάρε
Σ' αλούϊ σι ντάου γιτρί-, γιτρία μάρε
Σι έου κινιν' τι βέ-, τι βεργινάτου.

]

Μετάφραση τραγουδιού

Φύλο χλωρό από σίκαλη

Φύλο χλωρό από σίκαλη, μου μυρίζει άνοιξη.
Να βγουν οι κοπέλες έξω, και τα καημένα τα παιδιά πηγαίνουν κι έρχονται.
Και ο «σκασμένος» ο δικός μου δεν φαίνεται.
Έθελα να έρθει άρρωστος, να τον ρίξω στο στρωσίδι.
Και εγώ να φάω, και εγώ να πιω, και να του δώσω γιατρεία μεγάλη
Κι εγώ (να πάρω) από το μεγαλύτερο φάρμακο.

Ν' αγιάσμος και ο βασιλικός

Ρυθμός :4/4

Ν' αγιά-, κούκλα μ' ν' αγιά-, ν' αγιάσμος κι ο βασιλικός,
ν' αγιάσμος κι ο βασιλικός, και το μακεδονήσι,
παν' τα ματάκια, βρύση.
Μ' αυτά, κούκλα μ', μ' αυτά, μ' αυτά μ' αποκοιμίσανε,
ν' αυτά μ' αποκοιμίσανε και μου 'μεινε η αγάπη,
κοντούλα και γιομάτη.
Παίρνω, κούκλα μ' παίρνω, παίρνω τα όρη, σκούζοντας,
παίρνω τα όρη σκούζοντας και τα ἴβουνά ρωτώντας,
Θεό παρακαλώντας.
- «Μην εί-, κούκλα μ' μην εί-, μην είδες την αγάπη μου;»
«μην είδες την αγάπη μου, την αγαπητικιά μου,
τον πόνο της καρδιάς μου;»
-«Ν' εψές, κούκλα μ' ν' εψές , προψές την είδαμαν,
ν' εψές προψές την είδαμαν , στον αργαλειό που υφαίνει,
της κρένω, δεν μου κρένει».
«Που υφαί-, κούκλα μ' που υφαί-, που υφαίνει τα μεταξωτά,
που υφαίνει τα μεταξωτά, μεταξωτά λαχούρια,

γεια σου αγάπη μου καινούρια.

Κρένε-, κούκλα μ' κρένε-, κρένε μ' αγάπη κρένε με,
κρένε μ' αγάπη, κρένε με το τι 'σαι κακιωμένη,

βαριά βαλαντωμένη ;»

Πάψε, κούκλα μ' παψέ, παψέ κόρη μ' τον αργαλειό,
πάψε κόρη μ' τον αργαλειό, πάψε και τον ηχώ σου
πάψε και τον ηχώ σου.

- Κι αν πα-, κουκλά μ' κι αν πά- , κι αν πάψω εγώ τον αργαλειό,
κι αν πάψω εγώ τον αργαλειό ποιος θα τα μου εφάινει

ποιος θα τα μου εφάινει;

- Ν' εγώ, κούκλα μ' εγώ, εγώ εφάντρα θα σου βάλω,

εγώ εφάντρα θα σου βάλω

γυναίκα να σε πάρω.

Ν' εγώ, κούκλα μ' εγώ, εγώ προξενητή θα βάλω

εγώ προξενητή θα βάλω

γυναίκα να σε πάρω.⁸

---

⁸ Οι τελευταίοι δώδεκα στίχοι δεν υπάρχουν στη κασέτα.

Μη χαλάτε το χορό

Ρυθμός :4/4

Μη χαλα- μωρέ μικρή, μη χαλάτε το χορό,
Μη χαλάτε το χορό,
είμαι ξένος και θα ἴδω.
Είμαι ξέ- μωρέ μικρή, είμαι ξένος και θα ἴδω
Είμαι ξένος και θα ἴδω ,
Και θα πάω να μολογώ.
Και θα Πα- μωρέ μικρή, και θα πάω να μολογώ,
Και θα πάω να μολογώ,
στον Ταξιάρχο μαχαλά.
Στον ταξιά- μωρέ μικρή, στον Ταξιάρχο⁹ μαχαλά,
Στον Ταξιάρχο μαχαλά,
αγαπώ κι εγώ μια νια .
Αγαπώ μωρέ μικρή, αγαπώ κι εγώ μια νια ,
Αγαπώ κι εγώ μια νια ,
που τη λένε Λεμονιά,
Λεμονιά, πορτοκαλιά, κοκαλάκι στα μαλλιά.

---

⁹ Ταξιάρχης :ο Αρχάγγελος Μιχαήλ στη βλάχικη διάλεκτο.

Γ. Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

«ΒΑΦΤΙΣΙΑ»

Στη βάπτισή του παιδιού παρόν ήταν μόνο ο νονός. Παλαιά νονός στο πρώτο παιδί της οικογένειας γινόταν το πρόσωπο που είχε παντρέψει το ζευγάρι, ο κουμπάρος. Και πάντα ήταν άντρας. Οι γονείς του παιδιού περίμεναν στο σπίτι ενώ δεν ήξεραν το όνομα που θα δινόταν στο παιδί. Οι υποχρεώσεις του νονού ήταν να παρέχει για την βάπτισή το λαδόπανο, και ένα απλό φορεματάκι είτε το παιδί ήταν αγόρι ή κορίτσι. Μόλις ο νονός έλεγε το όνομα κατά την διάρκεια της βάπτισής ένα παιδί έτρεχε στο σπίτι των γονιών να τους το αναγγείλει. Ο πατέρας έδινε χρήματα στο παιδί και το ευχαριστούσε. Μετά το τέλος της βάπτισής η νονά με το βαπτισμένο μωρό στην αγκαλιά της έβγαινε στην είσοδο της εκκλησίας και έριχνε κέρματα τα οποία μάζευαν μικρά παιδιά. Ο νονός γύριζε το παιδί στο σπίτι και τον κερνούσαν γλυκά και τηγανητές. (Πέρτσαλη, 2003)

Σήμερα η βάπτισή έχει πάρει αστικό χαρακτήρα και δεν διαφέρει από αυτόν της πόλης. Υπάρχει ωστόσο ακόμη το έθιμο με το πατέρα του παιδιού, με την παραλλαγή ότι περιμένει να του αναγγείλουν το όνομα έξω από την εκκλησία ενώ στη συνέχεια παρακολουθεί το μυστήριο.

Σήμερα ως χορευτικό γεγονός μπορούμε να αναφέρουμε την βάπτισή διότι μετά το μυστήριο οδηγούνται όλοι οι καλεσμένοι σε κάποιο κέντρο εκδηλώσεων που ακολουθεί «τραπέζι» και γλέντι. Συνήθως δεν υπάρχει ζωντανή μουσική. Το κατάστημα φροντίζει για την διασκέδασή τους και πολλές φορές ακούγονται και σύγχρονα τραγούδια.

Η σειρά είναι η ίδια με αυτή του γάμου. Ανοίγει τον χορό ο νονός, ενώ ακολουθούν οι γονείς του παιδιού και οι λοιποί συγγενείς. (βλέπε διάταξη)

«ΦΑΝΤΑΡΟΙ»

❖ Οι παλαιότεροι θυμούνται έντονα τα γλέντια των νεοσύλλεκτων. Την προηγούμενη ημέρα μαζευόταν στην πλατεία οι μελλοντικοί φαντάροι και γλεντούσαν με τα «όργανα» ενώ έπιναν (Μάσιος 2004, Μέτσιος 2004). Αν κάποιος από αυτούς άφηνε πίσω κάποια αγαπημένη τραγουδούσε και παράγγελλε ερωτικά τραγούδια όπως το «αφήνω γεια στις όμορφες» (Πέρτσαλη, 2003)

«ΓΑΜΟΣ»

Προξενιά

Ο πατέρας της μέλλουσας νύφης «κοιτούσε να δώσει» την κόρη του σε οικογένεια ίδιας ή ανώτερης τάξης. Ποτέ κατώτερης. Συχνά υπήρχαν γάμοι μεταξύ συγγενών και 3^{ου} βαθμού «για να μη φύγει η περιουσία έξω από το σόι» (Σταχούλη, 2004)

Πάντα έπρεπε να στείλει προξενητή – προξενήτρα ο πατέρας της νύφης στο σπίτι του γαμπρού και ποτέ αντίθετα. Ο προξενητής ήταν συνήθως έμπιστο συγγενικό πρόσωπό ή και επαγγελματίας. Τα προξενιά γινόταν κρυφά από τον υπόλοιπο κόσμο. Ο προξενητής πήγαινε στο σπίτι του μέλλοντα γαμπρού αφού είχε νυχτώσει για να μην τον δούνε. του έλεγε από ποιος τον έστελνε και τη προίκα που διέθετε. Ποτέ δεν έκλεινε η συμφωνία από την πρώτη φορά. Οι γονείς του γαμπρού προσπαθούσαν να καθυστερήσουν την απάντηση για να αναγκάσει τον πατέρα της νύφης να μεγαλώσει την προίκα.

Αν ο νέος ήταν «στα ξένα» αποφάσιζαν για αυτόν ερήμην του και η νύφη ήταν υποχρεωμένη να συγκατοικήσει με τους μελλοντικούς πεθερούς – γονείς της οι οποίοι και την διάλεξαν (Πέρτσαλη, 2003)

Το ιδανικό πρότυπο της γυναίκας για το διάλεγμα της νύφης

η νύφη που θα διάλεγαν έπρεπε να είναι μικρή σε ηλικία για να μην μπορεί να έχει άποψη και γνώμη και να υπακούει τόσο τον σύζυγο της όσο και τα πεθερικά της. η γυναίκα έπρεπε να είναι μεγαλόσωμη για να αντέχει στις δύσκολες δουλειές. Άκουσα την γιαγιά μου να λέει : «με αγαπούσε η πεθερά μου γιατί ήμουν γερή και δούλευα» . ήταν δευτερεύον προσόν να είναι η γυναίκα όμορφη. Παρόλα αυτά όμορφες θεωρούνταν οι γυναίκες με «άσπρο» δέρμα.

Σήμερα συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Όμορφες θεωρούνται οι γυναίκες οι οποίες είναι αδύνατες και μελαχρινές.

Αρραβώνας

Πέμπτη: Ο επίσημος αρραβώνας γινόταν το βράδυ της Πέμπτης πριν την Κυριακή του γάμου. Αρχίζαν τις διαδικασίες του γάμου από το πρωί με τα «προζύμια». Γυναίκες, συγγενείς και γειτόνισσες βοηθούσαν για τις προετοιμασίες.

Δεν υπήρχαν προσκλητήρια όπως σήμερα. Κοπέλες, “μοίραζαν” της γειτονιές και πήγαιναν σε όσους «είχαν κάλεσμα» να τους ειδοποιήσουν για τον γάμο. Το προσκλητήριο ήταν «ο φωτάς» που έδιναν στους καλεσμένους. Τον φορούσαν και αυτές. Είναι μία κόκκινη, συνήθως καρό ποδιά που σημαίνει ότι «είμαστε απ’ τον γάμο». Αυτό απαντάνε σε όσους τις συναντούν στο δρόμο.

Σήμερα δεν έχει αλλάξει η διαδικασία της πρόσκλησης όμως υπάρχει προσκλητήριο τυπωμένο και δίνεται στους καλεσμένους με τον «φωτά» δεμένο με μία κόκκινη κορδέλα.

Ήταν και είναι ένας τρόπος αναγγελίας του γάμου σε όλο το χωριό. Από στόμα σε στόμα. (Πέρτσαλη, 2003)

Την ίδια ημέρα κάποιο ανύπαντρο κορίτσι από το σόι της υποψήφιας έφερε την «πιχίτσα ντι αρραβουάνα», «το μαντήλι του αρραβώνα» στο σπίτι της νύφης για τον αρραβώνα που θα ακολουθούσε το ίδιο βράδυ. Είναι ένα βαρύ μαντήλι με κρόσσια, συνήθως λευκό.

Έπρεπε να πάει η οικογένεια της νύφης στο σπίτι του γαμπρού και ποτέ αντίθετα. Για να “επικυρωθεί” η συμφωνία του αρραβώνα, έπρεπε να μιλήσουν «οι συμπέθεροι» για την προίκα της νύφης. Το προικοσύμφωνο το συνέταζε ο ιερέας και έγραφε σε αυτό κινητά και ακίνητα περιουσιακά στοιχεία. Παράδειγμα, λιβάδια, αμπέλια, ζώα και άλλα (Τζαλονίκος, ...) Αν συμφωνούσαν μεταξύ τους έπρεπε να συντάξουν το προικοσύμφωνο. Η νύφη δεν ήταν παρούσα σε αυτή τη διαδικασία. Παρόντες ήταν μόνο άντρες. Ο πατέρας του γαμπρού και της νύφης, κάποιοι «μάρτυροι» συγγενείς και ο παπάς. Ο πατέρας της νύφης προσπαθούσε να βρει ότι του ζητούσε ο πατέρας του γαμπρού διότι ήταν μεγάλη προσβολή να χαλάσει ο αρραβώνας για τα προικιά. Ο αρραβώνας επικυρωνόταν με αυτόν τον τρόπο και αμέσως έφερναν «τον μεζέ» και γλυκά για τους παρευρισκομένους. Έβαζαν τη «πιχίτσα ντι αρραβουάνα» στους ώμους της μέλλουσας νύφης, ενώ επάνω σε αυτό καρφίτσωναν λίρα ή πεντόλιρο όλοι οι συγγενείς(Πέρτσαλη, 2003)

Αμέσως άρχιζε το γλέντι με τραγούδια της τάβλας. το πρώτο τραγούδι ήταν του Μετσοβίτη σπλαρχηγού Δεληγιάννη και ακολουθούσε το «μαύρα ματάκια που είδα εγώ» (σημειώσεις Νικόλαου Τζαλονίκου))

*«Με πήρε το παράπονο, κι η φλόγα της καρδιάς μου
Και προς την κόρη ζύγωνε, και προς τα μαύρα μάτια...»*

Τραγούδι που σήμερα δεν ακούγεται.

Νεότερα ο αρραβώνας γινόταν αρκετές μέρες ή μήνες πριν από τον γάμο. Όταν ο γαμπρός πήγαινε να επισκεφτεί την νύφη στο πατρικό της, πότε μόνος του αλλά με την μητέρα του ή την αδελφή του, η νύφη ήταν κρυμμένη στο διπλανό δωμάτιο. Το ζευγάρι θα συναντιότανε στην εκκλησία. Πάντα η αδελφή της νύφης κερνούσε τον γαμπρό. Σε αυτές τις επισκέψεις έφερε για την νύφη διάφορα δώρα. Κοσμήματα, αλυσίδες, δαχτυλίδια, βραχιόλια. Η νύφη ήταν υποχρεωμένη να ανταποδώσει τα δώρα.

Επίσης τραγουδούσαν στην βλάχικη διάλεκτο

«μα ντι κου νικα τι αστιπτάμου»

Το γλέντι του αρραβώνα κρατούσε μέχρι τις βραδινές μέχρι οι συγγενείς του γαμπρού να χαιρετίσουν τους γονείς της νύφης και να επιστρέψουν στις κατοικίες τους. πριν την αποχώρηση «κερνάν» την νύφη λίρες και φλουριά.

Η αρραβωνιασμένη «κρύβεται από τους γονείς του γαμπρού αν συναντιόταν στον δρόμο.

Σήμερα ο αρραβώνας γίνεται σε στενό οικογενειακό κύκλο και πολλές φορές σε κάποιο κέντρο ή εστιατόριο. Πολλές φορές δεν «παίρνουν τα όργανα» και δεν γίνεται μεγάλο γλέντι.

Παρασκευή: κύριο μέλημα της Παρασκευής ήταν να ψήσουν τα ψωμιά της προηγούμενης ημέρας, παλαιότερα στην γάστρα ή στο φούρνο του σπιτιού.

Σήμερα τα ψωμιά τα “παραγγέλνουν” στον φούρνο της γειτονιάς. Το ζύμωμα ακολουθούν διάφορα τραγούδια όπως «τώρα πρωτοζυμώνω, ζυμώνω για το γάμο» ή και βλάχικα τραγούδια. Έπειτα όλοι οι παριστάμενοι ρίχνουν στο προζύμι ένα νόμισμα. Συνήθως φλουρί. Όταν τελειώσει το ζύμωμα επακολουθεί «τραπέζι» και αρχίζει το τραγούδι μέχρι το πρωί της επομένης.

Σάββατο : την ημέρα του Σαββάτου γινόταν «το τραπέζι» για τον γάμο ξεχωριστά, στα σπίτια των μελλοντικών συζύγων (Πέρτσαλη, 2003). Τα εδέσματα που ετοίμαζαν οι δύο μαγειρίσσες ήταν αρχικά σούπια και στην συνέχεια σερβιριζόταν κρέας με πατάτες και σιφάδο. «Αυτά γινόταν σε καζάνια» μου είπαν χαρακτηριστικά.

Κυριακή: το μεσημέρι της Κυριακής συνήθως στις 1 στρωνόταν ξανά τραπέζι για τους καλεσμένους που είχαν πάει στο σπίτι της νύφης από το πρωί κυρίως οι γυναίκες με τους «φωτάδες» για να βοηθήσουν. Την ημέρα αυτή σερβιριζόταν κεφτέδες, αρνιά και άλλα και στα δύο σπίτια των μελλονυμφων. Σήμερα δεν γίνεται αυτό.

Το δώρο των καλεσμένων ήταν για όλους το ίδιο. Έφερναν όλοι μία κεντημένη κουλούρα από μαγιά, ένα αρνί και μία νταμιτζάνα με κρασί. Τα δώρα άρχισαν το '60 θυμάται μια πληροφορίτρια.

Στο σπίτι της νύφης : πριν η νύφη αποσυρθεί στο δωμάτιό της για να ντυθεί οι φίλες της και κυρίως ανύπαντρες κοπέλες τραγουδούσαν στην νύφη

ενώ συγχρόνως έφτιαχναν και την καθιερωμένη Μετσοβίτικη «κασάτα» (τυρόπιτα).

Μετά το μεσημεριανό τραπέζι η νύφη έτρωγε και κατευθυνόταν στο δωμάτιό της να ντυθεί με την μητέρα της ή θείες της. Αφού έβαζε τα βασικά ρούχα έμπαιναν στο δωμάτιο και οι φίλες της κυρίως ανύπαντρες. Δεν επιτρεπόταν να μπει κάποιος άντρας στο δωμάτιο της νύφης

Πριν το '36 η νύφη φορούσε πέπλο το οποίο ήταν ριγμένο μπροστά στο πρόσωπό της. Το έβγαζε τη Δευτέρα το βράδυ. « κάποιος που είχε ερωτευτεί τη κοπέλα πριν το προξενιό ζήτησε να μη ρίξει το πέπλο μπροστά από το πρόσωπό της. Από τότε δεν το ξαναέβαλε κανείς» (Πέρτσαλη, 2003). Είναι οι εξαιρέσεις στον κανόνα του τυπικού και του "πρέπει" ικανές παρόλα αυτά να αλλάξουν το καθιερωμένο, και να καταστήσουν το έθιμο παρελθόν.

Έξω από το δωμάτιο υπάρχει έντονη κινητικότητα. Στην αυλή του σπιτιού βρίσκονται οι οργανοπαίχτες που παίζουν τραγούδια κυρίως της τάβλας μετά από παραγγελίες από τους άντρες που κάθονται υπομονετικά και γεύονται τους μεζέδες που τους προσφέρουν οι γυναίκες.

Αφού ολοκληρωθεί το νυφικό ντύσιμο η νύφη κάθεται σε μία καρέκλα επάνω στην «αγκώνα»(μεγάλο τετράγωνο ντιβάνι.), στην «κόχη», στη γωνία. Όλοι οι καλεσμένοι μαζεύονται γύρω της. Οι γυναίκες αρχίζουν το τραγούδι χωρίς ή και με την συνοδεία οργάνων για τον αποχαιρετισμό της νύφης από το πατρικό. Είναι μία ιδιαίτερα συγκινητική στιγμή για την νύφη ,τους γονείς της και τους κοντινούς συγγενείς, αφού είναι οι τελευταίες ώρες που η νύφη βρίσκεται στο σπίτι που μεγάλωσε και ανήκει για λίγο ακόμη στην οικογένειά της. Πολλές φορές θα δούμε κατά την διάρκεια των τραγουδιών να υπάρχουν δάκρυα.

Σχεδόν σε όλα τα περιστατικά της ζωής ενός ανθρώπου όπου υπάρχουν τραγούδια, υπάρχουν και δάκρυα όπως στη γέννηση, τον γάμο, την ξενιτιά, τον θάνατο και θα συμπληρώσω ότι « δεν υπάρχει γάμος χωρίς κλάματα και κηδεία χωρίς γέλια».

«- μα τσι τσου φιάκ'(2)
μα τσι του φακ', μωρ'μούμα νη, σι μι αντουράς ντι ακάσα νη,
- νου ιμι φατς'τσιβά μωρ'χίλιε, βόι σι ντούτς λα ακάσα τς
- μα τσι τσου φακ'(2),
μα τσι τσου φακ' μωρ'φράτε νη, σι μι αντουράς ντι ακάσα νη
- τσιβά νου φάτς'μωρ'σόρα νη, βόι σι ντούτς λα τύχη τς »

μετάφραση τραγουδιού

- «- τι σου έκανα μητέρα μου και με διώχνεις από το σπίτι μου;
- δεν μου έκανες τίποτα κορίτσι μου, θέλω να πας στο σπίτι σου.
- τι σου έκανα αδελφέ και με διώχνεις από το σπίτι μου ;
- δεν μου έκανες τίποτα αδελφή μου, θέλω να πας στην τύχη σου»

«Μάνα μου τα λουλούδια μου»

«έβγα μάνα πεθερά

Στο σπίτι του γαμπρού: το πρωί της Κυριακής μόλις τελειώνει η λειτουργία κάποιοι από το σόι του γαμπρού πηγαίνουν «να πάρουν τα όργανα» που τους περιμένουν συνήθως στην πλατεία και γυρνάνε στο σπίτι του γαμπρού.

Μαζί με τον γαμπρό αυτή τη φορά «πάνε να πάρουν τον κουμπάρο». Στην είσοδο τους υποδέχεται ο κουμπάρος και πίνουν όλοι κρασί από την ίδια κανάτα. Εκεί χορεύει ο κουμπάρος και γυρνάνε ξανά στο σπίτι του γαμπρού.

Στην πατινάδα μπαίνει πρώτα η πλόσκα του γαμπρού, μετά του κουμπάρου, ο ταμπουράς με τα στέφανα, το αρνί και οι λαμπάδες. Πρώτος στη σειρά ο κουμπάρος γυρνάνε στο σπίτι του γαμπρού.

Στο δρόμο «παίρνουν» πατινάδες ή και τραγούδια μετά από παραγγελία. Όταν φτάσουν στο σπίτι του γαμπρού ξεκουράζονται ενώ οι γυναίκες τους προσφέρουν μεζέδες.

Χορεύουν συγκαθιστά και ξεκινάνε να πάρουν τη νύφη.

Όταν συγκεντρωθούν όλοι οι «καλεσμένοι» στο σπίτι του γαμπρού παρουσιάζεται επαγγελματίας κουρέας ο οποίος ξυρίζει πρώτα τον πατέρα του γαμπρού ενώ του τραγουδάνε

«τι σου πρέπει αφέντη στο σκαμνί να κάτσεις».

Στη συνέχεια ξυρίζεται ο «μπράντιμος» ο οποίος είναι ο αδελφός του γαμπρού. Σε περίπτωση όπου ο γαμπρός δεν έχει αδελφό «μπράντιμος» γίνεται ο κοντινότερος ανύπαντρος άντρας συγγενής 3^{ου} βαθμού. Τελευταίος ξυρίζεται ο γαμπρός (παροιμία : «τελευταίο ξυρίζουν τον γαμπρό») ενώ του τραγουδούν «με αργυρό ξυράφι σέρνουν αγάλι αγάλι, τρίχα να μην αφήσεις, να τον ασχημίσεις»(Πέρτσαλη, 2004).

Αφού έτρωγαν το μεσημεριανό φαγητό ξεκινούσαν «να πάρουν την νύφη» να την οδηγήσουν στην εκκλησία. Πρέπει να σημειωθεί ότι παλαιά ο γάμος γινόταν στο σπίτι του γαμπρού.

Από την επιτόπια έρευνα που έκανα την 1^η Σεπτεμβρίου σε έναν παραδοσιακό γάμο είδα ότι αρχικά στη πατινάδα μπαίνει η πλόσκα η οποία

είναι ένα ξύλινο παγούρι στο οποίο βάζουν κρασί και ακολουθεί το «ταμπάκι». Είναι ένας ασημένιος δίσκος με τα «στέφανα» μέσα σε ρύζι και πέταλα από τριαντάφυλλα και τέλος οι λαμπάδες. ο κουμπάρος με το σόι του, οι γονείς του γαμπρού, οι γονείς της νύφης, και η νύφη. Πίσω της ακολουθεί το σόι της νύφης και το σόι του γαμπρού. Στο τέλος είναι ο αδελφός του γαμπρού και ο γαμπρός. Δεξιά και αριστερά του υπάρχουν δύο ανύπαντρες κοπέλες εκ των οποίων η μία κρατάει την ανθοδέσμη που θα προσφέρει ο γαμπρός στη νύφη όταν φτάσει στην εκκλησία. Τελευταία τα όργανα.

Όταν φτάσουν στο σπίτι της νύφης μπαίνουν όλοι οι καλεσμένοι μέσα και χαιρετούν τους γονείς της οι οποίοι τους υποδέχονται. Τότε βγαίνει η νύφη από το δωμάτιο. Τα όργανα παίζουν το «Μετσοβίτικο ή Νάϊ- Νάϊ» ενώ η μητέρα της νύφης δένει στον γαμπρό και τον αδελφό του ένα μαντήλι.

Μετά από αυτό θα δούμε σε ένα γάμο το παρακάτω έθιμο: ο αδελφός του γαμπρού προσπαθεί να βάλει το ένα παπούτσι στη νύφη. Η νύφη προσποιείται ότι δεν της χωράει και ο πρώτος βάζει χρήματα μέσα σε αυτό. οι γύρω υποστηρίζουν την νύφη και φωνάζουν «δεν χωράει», «δεν μπαίνει». Αυτό επαναλαμβάνεται αρκετές φορές μέχρι που η νύφη να πει ότι της χωράει το παπούτσι.

Στη συνέχεια ακούγονται τραγούδια του γάμου με τη συνοδεία οργάνων :

«αφήνω γεια στη γειτονιά»

κάποιος από το σόι της νύφης σηκώνει ψηλά μία μεγάλη κουλούρα και όσοι βρίσκονται εκεί προσπαθούν να κόψουν ένα κομμάτι.

Η νύφη βγαίνει από το σπίτι και οδηγείται στην εκκλησία με πατινάδα στην οποία πρώτα τα όργανα της νύφης, ο κουμπάρος, οι γονείς της νύφης, οι γονείς του γαμπρού και μετά η νύφη. Πίσω της οι καλεσμένοι και στο τέλος ο γαμπρός με τα δικά του όργανα.

Η νύφη έχει τα χέρια της στο ύψος της κοιλιάς της και πιασμένα μεταξύ τους ενώ κοιτάζει χαμηλά. Τη συνοδεύουν δύο ανύπαντρα αγόρια.

Στο δρόμο είναι μαζεμένος κόσμος ο οποίος ρίχνει ρύζι. Είναι χαρακτηριστική η έκφραση στο Μέτσοβο «πάμε να δούμε τη νύφη!» ο γάμος είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο με χαρακτηριστικά θεάματος, και ως τέτοιο αντιμετωπίζεται από τους θεατές. Προσφέρει χαρά, αναπόληση, γέλιο, σαρκασμό, κουτσομπολιό!

Φτάνοντας στο προαύλιο της εκκλησίας η νύφη στέκεται σε μία άκρη. Αφού μπουν στο προαύλιο όλοι οι καλεσμένοι και ο γαμπρός πάει στην είσοδο της εκκλησίας, ο πατέρας της νύφης τη συνοδεύει και την παραδίδει στον

γαμπρό. Ο γαμπρός φιλάει το χέρι και σταυρωτά τον πατέρα της και μετά σταυρωτά την νύφη.

Παλαιά ο ιερέας έμπαινε ανάμεσα από το ζευγάρι το οποίο συμβόλιζε το μέσο ένωσής του και τους οδηγούσε στον τόπο του μυστηρίου ψάλλοντας το «άξιον εστί». Από την επιτόπια έρευνα που έκανα στις 1 Σεπτεμβρίου 2002 σε παραδοσιακό γάμο στο Μέτσοβο είδα την αναβίωση του εκκλησιαστικού αυτού εθίμου. Ήταν μία από τις πιο συγκινητικές στιγμές του γάμου.

Κάτι που δεν το βλέπουμε σήμερα στους γάμους είναι ότι ο ιερέας παλαιά διάβαζε το ευαγγέλιο πάνω από τα κεφάλια του ζευγαριού. Επίσης τα ευχολόγια στο τέλος του μυστηρίου τα διάβαζε βάζοντας το χέρι του επάνω στο κεφάλι αυτού που απευθυνόταν η ευχή.

Στο τέλος όλοι οι καλεσμένοι χαιρετάνε τους νεόνυμφους και τους συγγενείς τους και τους δίνουν ευχές.

Όταν στο χωριό γίνονται δύο ή και περισσότεροι γάμοι δεν πρέπει να συναντηθούν οι νύφες στον δρόμο και να δει η μία την άλλη.

Μετά τα «στέφανα» το ζευγάρι και όλοι οι καλεσμένοι κατευθυνόταν συνήθως στα σκαλιά που βρίσκονται απέναντι από την κεντρική πλατεία για να βγάλουν την καθιερωμένη φωτογραφία. Όλα τα σπίτια έχουν φωτογραφία από παλαιό γάμο στο συγκεκριμένο σημείο.

Στη συνέχεια κατευθυνόταν στην πλατεία και άρχιζαν τον χορό. Ο κύκλος του χορού τοποθετούνταν στην πάνω μεριά της πλατείας από όπου άρχιζε και

τον χορό. Η νύφη δεν έμπαινε από την αρχή στον χορό. Καθόταν απέναντι μέχρι να έρθει η σειρά της.

Σήμερα «το τραπέζι» γίνεται σε κάποιο κέντρο μετά την λειτουργία του γάμου σε κάποιο κέντρο εκδηλώσεων. Οι γάμοι, εκτός των εξαιρέσεων πραγματοποιούνται στον χώρο γαμήλιων εκδηλώσεων του ξενοδοχείου «Γαλαξίας». Είναι στο κέντρο του χωριού πάνω από την κεντρική πλατεία. Εδώ μπορούμε να δούμε την μεταφορά του γλεντιού από την πλατεία στο εστιατόριο παρόλο που τα δύο αυτά σημεία βρίσκονται στον ίδιο χώρο. Διαπιστώνουμε ότι η αλλαγή του τόπου αλλάζει και τα συμφραζόμενα του γάμου, όπως και τα έθιμα. Πολύ περισσότερο αλλάζει το ύφος των ανθρώπων που με τη σειρά τους αλλάζουν το ύφος του γάμου.. *«τότε “παίρναν” τα όργανα και γλεντάγανε στο σπίτι. Έκοβες και 5-10 αρνιά, τα έβαζες στη σούβλα, τα έψηνες...και το σπιτάδο με τα κρεμμύδια...!»* θυμούνται οι παλιοί.(Φάφαλης, 2004). Μόνο τα αρνιά είναι υποχρεωμένοι οι συγγενείς να φέρουν στο «κέντρο», τα οποία σερβίρονται μετά την μερίδα του εστιατορίου και όχι ατομικά. Τοποθετείται άφθονο στα τραπέζια. Είναι χαρακτηριστική και η παλαιότερη ίσως συνήθεια όσον αφορά τα εδέσματα του γάμου και του τρόπου προσφοράς του μεταφερμένη από την εποχή που το γλέντι γινόταν στο σπίτι.

Σήμερα ο γάμος είναι το χορευτικό γεγονός όπου η συμμετοχή του κόσμου είναι μεγάλη και θεωρώ ότι υπάρχει αυθορμητισμός περισσότερο από κάθε άλλο χορευτικό γεγονός. Εδώ μπορούμε να διακρίνουμε τις αλλαγές που έχει υποστεί ο χορός και τα συμφραζόμενά του στην διάρκεια του χρόνου.

Κατά τη διάρκεια του φαγητού ακούγονται από τους οργανοπαίχτες τραγούδια της τούλας όπως «σ’ αυτή τη τάβλα που ‘μαστε»

Τον χορό άρχιζε πάντα ο κουμπάρος με το τραγούδι «κάτω στο δάφνο ποταμό» όπως και σήμερα. Ο ίδιος καθορίζει και τη σειρά του χορού, αφού είναι το τιμώμενο πρόσωπο (Μέτσιος, 2004). Επίσης σε ένα γάμο θα ακούσουμε από τον τραγουδιστή να καλεί από το μικρόφωνο κάποιον καλεσμένο να χορέψει πρώτος.

Δεύτερος χορεύει ο πατέρας του γαμπρού το τραγούδι «κάτω σε πέτρα»
(Μπάος, 2004)

Η νύφη μπαίνει στον χορό πριν χορέψει ο πατέρας της ενώ φυλούσε το χέρι όλων των συγγενών για να πάρει την ευχή τους (θ. Ελένη 2003, Φάφαλης, 2004). Χορεύει το τραγούδι «πέρα στον πέρα μαχαλά». Το ζευγάρι χόρευε τελευταίο από όλους τους καλεσμένους για να τους τιμήσει.(Φάφαλης, Θεία Ελένη). Σήμερα το ζευγάρι χορεύει μετά τους γονείς του.

Η σειρά που ακολουθείται στον χορό είναι ιεραρχική. Οι νέοι είχαν σεβασμό στους γεροντότερους οι οποίοι χόρευαν πρώτοι (θ. Ελένη 2003, Μέτσιος, 2004). Αρχικά χόρευε ένα ζευγάρι από τον κουμπάρο, ένα από τον γαμπρό και ένα από τη νύφη. Συνεχιζόταν ο χορός με αυτή τη σειρά (θ. Ελένη, 2003). Σήμερα δεν είναι τόσο αυστηρό το τυπικό αυτό όμως πάντα δίνεται προτεραιότητα σε μεγαλύτερους σε ηλικία ανθρώπους. Είναι κανόνες που καθορίζονται από το σύστημα αξιών της Μεσοβίτικης κοινωνίας και από τις ανάγκες που καλύπτει το χορευτικό δρώμενο (Δήμας 1993:28- 40)

Όταν χορέψουν όλοι οι καλεσμένοι μπροστά χορεύει τελευταίο το ζευγάρι και «κολλάνε» όλοι χρήματα στα «όργανα»
το γλέντι του γάμου τελειώνει και κλείνει με συγκαθιστά.

Αν κάποια οικογένεια έπρεπε να φύγει πριν το τέλος του γάμου έδινε ευχές στο ζευγάρι και τους γονείς του και αποχωρούσε.

Αφού τελειώσουν και τα συγκαθιστά τα «όργανα παίρνουν πατινάδα» για τον γυρισμό στο νέο σπίτι τον νεόνυμφων. Οι καλεσμένοι μπαίνουν με την σειρά που αναφέραμε πιο πάνω και στο τέλος τα «όργανα».

Σε κάθε γάμο βλέπουμε «πίσω στα όργανα» καλεσμένους που έχουν έρθει στο κέφι να τραγουδάνε και να χορεύουν επί τόπου καθ' όλη την διάρκεια της πατινάδας. Όταν υπάρχουν λόγια σε κάποιο τραγούδι σταματάνε να περπατούν. Οι καλεσμένοι γυρίζουν προς τα όργανα και τραγουδούν μαζί τους με πάθος. Περπατούν μόνο όταν δεν υπάρχουν λόγια στο τραγούδι.

Οι υπόλοιποι καλεσμένοι όπως και ο γαμπρός με την νύφη είναι υποχρεωμένοι να περπατήσουν με τους ρυθμούς των τελευταίων. Δεν μπορεί κανείς να φύγει από την καθιερωμένη σειρά.

Υπάρχουν κάποιοι που έχουν πάει πιο νωρίς στο σπίτι, συνήθως του γαμπρού όπου και κατευθύνονται, να τους υποδεχτούν.

Το ζευγάρι έως και πρόσφατα περνούσε την υπόλοιπη ζωή του στο σπίτι του γαμπρού. Κατοικούσαν δηλαδή στο σπίτι τρεις γενιές. Σήμερα αυτό δεν συμβαίνει. Οι νεόνυμφοι ανοίγουν δικό τους σπιτικό αλλά πολλές φορές πολύ κοντά από την οικία των γονιών του γαμπρού γεγονός που φανερώνει τους στενούς δεσμούς της οικογένειας ακόμη και σήμερα.

Μόλις οι νιόγαμπροι έφταναν στα σκαλιά, ή την είσοδο του σπιτιού, οι παραπάνω έβγαιναν στο κατώφλι και τους τραγουδούσαν:

*έσιου ουάμα, έσιου αφέντη , κα να γίνε μβιάστα ανουάστρα.
Κα να γίνε μβιάστρα ανουάστρα, άλμπα- άλμπα και σκαμάγκε
Άλμπα – άλμπα κα σκαμάγκε, ρόσα – ρόσα κα πιπέρου.
Και β' αρούσι μ' κούσκριλι, και βου λό μ' μβιάστα ντι κάσα
Και βου λό μ' μβιάστα ντι γκάσα, και βου λου σουντόμ ανουάστρα.
Κου σκουτέρα σ' νου διξίμου, σ' κου παλάτζα σ' νου μουτρίμου*

Μετάφραση τραγουδιού

έβγα μάνα, έβγα αφέντη, γιατί να! Έρχεται η νύφη μας.

Έρχεται η νύφη μας, άσπρη – άσπρη σαν τη φωτιά.

Άσπρη – άσπρη σαν τη φωτιά, κόκκινη - κόκκινη σαν το πιπέρι.

Και σαν «γελάσαμε» συμπέθεροι, και θα σας πάρουμε την νύφη από το σπίτι.

Και θα σας πάρουμε την νύφη από το σπίτι, και θα την βάλουμε στο δικό μας.

Με την ζυγαριά δεν μετράμε, με την ζυγαριά δεν φαινόμαστε.

Το ζευγάρι έμπαινε στο σπίτι περνώντας πάνω από ένα σιδερένιο τσεκούρι για να είναι γεροί.

Αρχίζει το γλέντι στο σπίτι με τον χορό «πέρα στον πέρα μαχαλά» τον οποίο χορεύει το ζευγάρι. Κατά την διάρκεια του χορού ο «βλάμης» η «μπράντιμος» έβγαζε το πέπλο της νύφης και το έδενε στη μέση του γαμπρού. «Είναι το τραγούδι της νύφης» λένε οι παλαιότεροι (Φάφαλης, 2004)

Στη συνέχεια κάποια γυναίκα οδηγούσε τη νύφη σε όλους τους συγγενείς που βρισκόταν στο σπίτι και φιλούσε το χέρι τους ενώ αυτοί είχαν στην παλάμη τους χρήματα τα οποία έδιναν στη νύφη. Η νύφη με τη σειρά της τα έδινε στην γυναίκα που την οδηγούσε.(Πέρτσαλη, 2003)

Το σόι της νύφης έφευγε ενώ έμενε το σόι του γαμπρού. Από το σόι της νύφης έμεναν μόνο 4 – 5 ζευγάρια οι «μποκτζήδες». Ήταν φύλακες της νύφης οι οποίοι έφευγαν από το σπίτι με το ξημέρωμα. Ούτε το πρώτο βράδυ ο γαμπρός δεν έπρεπε να αγγίξει την νύφη.(Πέρτσαλη, 2003))

Όταν σε κάποια από τις δύο οικογένειες δεν ήθελε να κάνει γλέντι λόγω πένθους το έκανε πιο «κλειστό» στο σπίτι του γαμπρού το προηγούμενο Σάββατο βράδυ.(Πέρτσαλη, 2003)

Την Δευτέρα: το πρωί κάνανε «το αμίλητο νερό». Η νύφη συνοδευόμενη από δύο κοπέλες πήγαινε στη βρύση της γειτονιάς με ένα «κανάτι». Η νύφη γέμιζε το κανάτι και έριχνε χρήματα στη βρύση. Όσοι παρακολουθούσαν το έθιμο μπορούσαν να τα πάρουν.(Πέρτσαλη, 2003) Με την εισαγωγή των

υδραγωγείων και της παροχής νερού μέσα στα σπίτια το έθιμο σταμάτησε αφού σταμάτησε να υφίσταται και η λειτουργικότητά του.

Την Δευτέρα το απόγευμα γινόταν η μεταφορά της προίκας. «έφερναν τα προικιά» από το σπίτι της νύφης στο σπίτι του γαμπρού (Πέρτσαλη, 2003, Μπάος 2004). Για την διαδικασία αυτή χρειαζόταν περισσότερα κορίτσια και λιγότερα αγόρια. Οι μεγάλες γυναίκες με τους «φωτάδες» από τον γάμο φόρτωναν όλα τα παιδιά με τριχιές πολύχρωμες φτιαγμένες από μαλλί του αργαλειού.

Όταν ολοκληρωνόταν «το φόρτωμα» έβαζαν τα παιδιά σε συγκεκριμένη σειρά χωρίς να είναι αυστηρό το τυπικό :

Αρχικά μπαίνουν τα αγόρια στη σειρά. Πρώτα από όλα τοποθετείται η «πλόσκα». Είναι ξύλινο παγούρι το οποίο περιέχει κρασί. Είναι πάντα στολισμένο με γαρίφαλα και άλλα λουλούδια. Δεύτερο μπαίνει το σεντούκι. Η νύφη είχε πάντα δύο σεντούκια τα οποία φορτωνόταν και αυτά. Ένα μεγάλο, και ένα μικρό για τα μαντήλια (Πέρτσαλη, 2003). Στη συνέχεια καθρέφτες ή κάδρα. Πρώτα τα μεγάλα και μετά τα μικρά. Τα παπούτσια της νύφης και αρχίζουν τα υφαντά. «φλοκάτες», «διάδρομοι», «ιχράμια», «ντιβάνια». Στη συνέχεια μπαίνουν τα κεντήματα, τα παπλώματα, τα έτοιμα χαλιά και τα σεντόνια. Στο τέλος θα δούμε μεγαλύτερες σε ηλικία κοπέλες να κρατάνε

καλάθια με κεντήματα. Εδώ βλέπουμε τη προτεραιότητα τω Μετσοβίτικων – υφαντών ενώ σε δεύτερη μοίρα έρχονται τα «έτοιμα».

Ακολουθούν οι γονείς της νύφης και το σόι της. πολλές από της γυναίκες Στο τέλος θα δούμε νέα παιδιά με «φωτάδες» και... μπίρες να τραγουδούν, μαζί με τα όργανα στο τέλος. Υπάρχουν πολλές γυναίκες οι οποίες επιβλέπουν τη σειρά και ακολουθούν τα προικιά μέχρι το σπίτι του γαμπρού.

«τα προικιά πρέπει να περάσουν από την πλατεία. Υπάρχει πολύς κόσμος ο οποίος είναι μαζεμένος στα δεξιά και αριστερά του δρόμου κυρίως γυναίκες για να θαυμάσουν και να σχολιάσουν την προίκα. Ρίχνουν ρύζι στα φορτωμένα παιδιά και σε όσους τα ακολουθούν.

Όταν φτάσουν στο σπίτι του γαμπρού, τους περιμένει ο γαμπρός στη πόρτα του σπιτιού και τους δίνει χρήματα και μία κοπέλα κερνάει γλυκό. Τα παιδιά μπαίνουν στο σπίτι και τα ξεφορτώνουν γυναίκες. Υπάρχουν γυναίκες που ξεφορτώνουν τα παιδιά. Στο σπίτι μπαίνει και το σόι της νύφης με τα όργανα.

Η νύφη δεν πρέπει να παρευρεθεί στο έθιμο αυτό. Κάποιος από το σόι του γαμπρού βάζει στους ώμους της αδελφής της νύφης το μαντήλι που θα φορέσει η νύφη την ημέρα του γάμου. Ακούγεται το τραγούδι «μαύρα ματάκια που είδα εγώ».

Αρχίζει το γλέντι με το χορό της αδελφής της νύφης και του γαμπρού. Στη συνέχεια των γονιών του και ακολουθούν τα αδέλφια του και στη συνέχεια οι γονείς της νύφης.

Σήμερα τα προικιά γίνονται την προηγούμενη μέρα του γάμου και την τελευταία δεκαετία σπάνια. Το έθιμο τείνει να εξαλειφθεί.

Τρίτη: την Τρίτη οι νιόγαμπροι και οι οικογένειές τους επισκεπτόταν τον κουμπάρο. Του πρόσφεραν « plataria a noumpilii» (πλατάρια α νούμνιλι), δηλαδή την πλάτη ενός ψημένου αρνιού σε ένα ταψί στολισμένο με λουλούδια (θ. Χάιδω). Ο κουμπάρος ή νονός τους κερνούσε μεζέδες, τηγανίτες, γλυκά και άλλα (Πέρτσαλη 2003, Μπάος 2004)

Το γλέντι συνεχιζόταν και εκείνη την ημέρα μέχρι το βράδυ (Μάσιος, 2004)

Σήμερα στον γάμο δεν υπάρχουν όλα τα παλαιά έθιμα όμως θα δούμε πολλά από αυτά. Οι παλιοί όμως είναι δυσαρεστημένοι με τον τρόπο που γίνεται σήμερα ο γάμος. «Άμα τρώνε και πίνουν, θα σηκωθεί ο άλλος να χορέψει, αυτός που δε θέλει θα φύγει και τελείωσε η υπόθεση» (Μάσιος, 2004)

Την αμέσως επόμενη Κυριακή του γάμου η νύφη και ο γαμπρός ντύνονται με τα «Μετσοβίτικα» και οδηγούνται στην εκκλησία από τους συγγενείς τους. το έθιμο έχει σαν σκοπό να οδηγήσει η πεθερά τη νύφη στο καινούριο της πια «καφάσι» της εκκλησίας. Σήμερα το έθιμο αυτό τείνει να εξαφανιστεί.

Δ. ΧΟΡΕΥΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

❖ Κυριακάτικα γλέντια γινόταν και στο αλώνι – προαύλιο του κεντρικού δημοτικού σχολείου (Φαφαλης, 2004),

Επίσης έχουμε μαρτυρίες(Φάφαλης, 2004) αλλά και φωτογραφίες από χορό στο «Κουλτούκι» στο προαύλιο της Αγίας Παρασκευής.

❖ Χορός γινόταν και στο καφενείο του Γιώργου Ρέκατα το οποίο τώρα δεν υπάρχει και βρισκόταν επάνω στο δρόμο πριν την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (Μάσιος, 2004). Στα καφενεία οι άνθρωποι χόρευαν συνήθως της Κυριακές του Χειμώνα όταν έξω είχε κρύο και χιόνι (Αυγέρας).

❖ Ως ένα μεμονωμένο χορευτικό γεγονός θυμάται ο Μάσιος την ημέρα του Αγίου Χαραλάμπους. Είναι η μέρα που έπαιξε για πρώτη φορά για το

«τάγμα του Γαλάνη με τς' αντάρτες» σε ηλικία 18 ετών, το 1948. «Έξω από τον Μπαρμπαγιάννη, είχε τότες ταβέρνα ο Κώστας ο Κιούρας εκεί. Μου έβαλαν το πιστόλι (από τα συμφραζόμενα εννοεί το μαχαίρι) στο λαιμό και μου λέει «παίξε». Βάζω τα κλάματα...παίζω, τι να κάνω; Του πατάω μία... πώς έκανα και έφυγα!»

❖ Άνθρωποι με κέφι και μεράκι χορεύουν ακόμη και σήμερα όμως σπάνια σε ταβέρνες με την παρέα τους έστω και με μουσική από κάποιον ραδιοφωνικό σταθμό. «*Δεν ήταν τα όργανα. Μερακλώθηκα και είχε βάλει το studio 3 κάτι ωραία τραγούδια και χορέψαμε!*» (Φάφαλης, 2004) μου είπαν χαρακτηριστικά.

❖ Γλέντια γινόταν και τη ημέρα που κούρευαν τα πρόβατα. Τις ημέρες εκείνες μαζευόταν όλο οι συγγενείς του τσέλιγκα για να βοηθήσουν. Στο τέλος οι γυναίκες έστρωναν τραπέζι με ψητά και γλεντούσαν . πολλές φορές φώναζαν τα όργανα για το γλέντι(Μέτσιος, 2004))

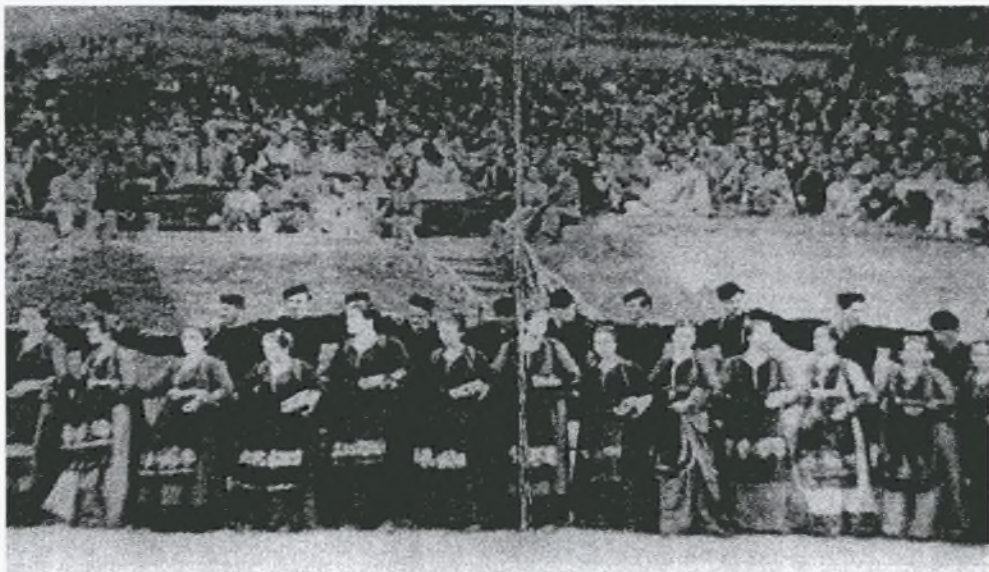
❖ **Αντάμωμα Βλάχων** ιδρύθηκε το 1985. Μπροστάρη του χορού θα δούμε κάθε χρόνο τον Βασίλειο Φάφαλη, αντιπρόσωπο του βλαχόφωνου πληθυσμού αφού η λεβεντιά που τον διακρίνει είναι σπάνια και χαρακτηριστική.

Το αποκορύφωμα των εκδηλώσεων γίνεται στην τοποθεσία «πολιτισίора» ή «πολιτσές», μέρος αμφιθεατρικό και κατάλληλο για μεγάλες εκδηλώσεις τέτοιου είδους.

ΒΑΣΙΛΙΑΣ

Το 1958 ο τότε Βασιλιάς της Ελλάδος Παύλος με την οικογένειά του επισκέφτηκε το Μέτσοβο. Οι κάτοικοι του χωριού θυμούνται με λεπτομέρειες το γεγονός. «Από εδώ ξεκινήσανε 100 άλογα ντυμένα με μπατανίες, με μαξιλάρια, με χαϊμαλιά στο λιμό. Ήτανε και ο συχωρεμένος ο Ευάγγελος Αβέρωφ, πήγανε στην «βακαράτσα» στο μέρος του «Φλαμπουραρίου» μετά την «Μουτσάρα» που είναι η λίμνη πηγών Αώου, κάτω από τον «Φλέγκα». Είχανε ψήσει κάπου 60 αρνιά . Μετά γυρίσαμε εδώ πέρα και κάναμε χορό στην «Γκούρα» (Φάφαλης, 2004).

Από το βίντεο που υπάρχει από την επίσκεψη αυτή, παραγωγής του Μιχάλη Γαζιάδη παίρνουμε πολλά στοιχεία για την ζωή και τη μορφή που είχε τότε το Μέτσοβο. Ένα μικρό κομμάτι είναι αφιερωμένο στο χορό που μας περιγράφει πιο πάνω ο πληροφοριτής μας. Δυστυχώς όμως δεν έχουμε τον πραγματικό ήχο και δεν μπορούμε να έχουμε το άκουσμα των μελωδιών που έπαιζαν οι «γύφτοι». Μπορούμε για λίγο μόνο να έχουμε εικόνα με φιγούρες και το ύφος των χορευτών. Το σχόλιο του ανθρώπου που περιγράφει ό,τι βλέπουμε είναι: «όπως πάντα χορεύουν στο Μέτσοβο σε διπλό στίχο, μπρος οι γυναίκες και πίσω οι άντρες. Θαυμάζονται ιδιαίτερος και χειροκροτούνται λεβεντόκορμοι άντρες που σέρνουν το μεγάλο κύκλο με τρόπο συχνά πολύ ιδιόρρυθμο αλλά πάντα πάρα πολύ ωραίο. ....και ακολουθεί ο Συγκαθιστός χορός...»

Είναι το παλαιότερο – έως τώρα – βίντεο που έχουμε στα χέρια μας και τα στοιχεία που παίρνουμε είναι πολύ σημαντικά και χρήσιμα. Πρέπει όμως να σταθούμε επιφυλακτικά απέναντί του γιατί δεν παύει παρόλα αυτά να είναι ένα μεμονωμένο χορευτικό γεγονός το οποίο πραγματοποιήθηκε για σκοπούς θεάματος.

Τα στοιχεία λοιπόν που παίρνουμε με την παρατήρηση είναι: η διάταξη των χορευτών είναι διπλοκάγκελο: μέσα οι γυναίκες και έξω οι άντρες. Οι «δίδυμοι» των αντρών είναι όλες μαύρες αν και στο χωριό υπάρχουν και οι «τσελιγκάδες» με άσπρο μάλλινο ένδυμα. Απορρίπτουμε την περίπτωση της απουσίας των, λόγω χειμαδιών. Οι βασιλείς επισκέφτηκαν το Μέτσοβο καλοκαίρι και οι «τσελιγκάδες» είχαν γυρίσει στο χωριό να ξεκαλοκαιριάσουν. Επίσης βλέπουμε μόνο γυναίκες παντρεμένες. Αυτό το συμπεραίνουμε από την στολή τους. Οι παντρεμένες γυναίκες φοράνε την στολή ολοκληρωμένη.

Η λαβή των αντρών είναι ανάμεικτη. Βλέπουμε τα χέρια σε χαμηλή λαβή, σε λαβή από τους ώμους και «από τα χέρια» με λυγισμένους αγκώνες. Δεν υπάρχει τυπικό όπως στις γυναίκες. Οι γυναίκες είναι πιασμένες «αγκαζέ».

Ο πρωτοχορευτής κρατάει μαντήλι. Τον βλέπουμε να αφήνει τον κύκλο και να χορεύει μόνος του - χωρίς το ζευγάρι του – μπροστά από τα «όργανα» σε ελεύθερο κινητικό μοτίβο ενώ ο κύκλος πίσω του χορεύει «τσάμικο». Είναι ο Θεόδωρος Ναζίρης ο οποίος μου είπαν χαρακτηριστικά ότι «αυτός έτσι χόρευε!!» είναι δηλαδή μία προσωπική χορευτική έκφραση και όχι ο κανόνας.

Η πρωτοχορεύτρια κρατάει και αυτή μαντήλι ενώ την βλέπουμε να κοιτάζει τον πρωτοχορευτή ο οποίος βρίσκεται πίσω της, με χαμηλωμένο βλέμμα.

Τα κινητικά μοτίβα που διακρίνονται είναι «το καλαματιανό» το «τσάμικο», και κάποιο Συγκαθιστό τύπου « τα μεσάνυχτα» .

14. ΧΟΡΟΙ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Είναι απαραίτητο να αναφερθώ σε αυτό που πιστεύω για την καταγωγή των χορών κάποιας περιοχής προσπαθώντας να μην επηρεαστώ από το γεγονός ότι έχω μεγαλώσει και ζήσει στο Μέτσοβο. Οι κάτοικοι μιας περιοχής νιώθουν ότι έχουν μια ταυτότητα, ανεξάρτητα από το τι πιστεύουν οι γύρω τους ή ακόμη και η χώρα τους για αυτούς. Οι λαοί και οι άνθρωποι είναι ότι αισθάνονται! Το ίδιο συμβαίνει και με τους χορούς τους. Την καταγωγή, την ονομασία, τα βήματα, τα λόγια, το ύφος και οτιδήποτε άλλο χαρακτηρίζει ένα χορό θα πρέπει να τα δεχόμαστε όπως ακριβώς νιώθουν οι χορευτές για αυτόν χωρίς εμείς οι «τρίτοι» να έχουμε το δικαίωμα να αλλάξουμε κάτι.

Οι χορευτές ασυνείδητα χωρίζουν τα τραγούδια και τους χορούς που ακούγονται στο χωριό σε «δικά τους» και «ξένα». Θα ήταν φρόνιμο να τα ταξινομήσουμε με αυτόν τον τρόπο.

Οι κάτοικοι του Μετσόβου συνήθως ονομάζουν τους χορούς τους με τα λόγια του τραγουδιού και πιο σπάνια με την μορφή του χορού. Π.χ. λένε «πέρδικα» και όχι «τσάμικο». Επίσης τα τραγούδια τα παραγγέλνουν με τα ονόματά τους π.χ. «νίρα βντάρα», «45 λεμονιές».

Η συλλογή τραγουδιών έγινε από τις συνεντεύξεις, την καταγραφή που γλεντιού της Τσικνοπέμπτης, της κοπής της πίτας του χορευτικού συλλόγου, την επιτόπια έρευνα παραδοσιακού γάμου, του βίντεο παραδοσιακού γάμου.

«δικούς τους» χορούς οι Μετσοβίτες θεωρούν τα:

«la patrou tsitzi marmare» (λα πάτρου τσίτζι μάρμαρε)(Μέτσιος) μτφρ:στα τέσσερα πέντε μάρμαρα, ή
«naparte nti mare(a) lai» (νάπαρτε ντι μάρεα λάϊ) μτφρ: απέναντι από τη Μαύρη Θάλασσα. Πολλοί από τους Μετσοβίτες πήγαιναν στη περιοχή αυτή για εμπόριο (Μέτσιος), ή
«niira vdarā» (νίρα βντάρα) μτφρ: ξακουσμένη, ή
«astasiara nou ntournii» (ασασιάρα νου ντουρνιι) (Μέτσιος, 2004) μταφρ: χθες το βράδυ δεν κοιμήθηκα, ή
«ma nti kou niika ti astiptamou» (μα ντι κου νίικα τι αστιπτάμου) (Μέτσιος, 2004) μτφρ: από μικρή σε περίμενα. Το συγκεκριμένο τραγούδι ακούγεται κυρίως στο «χορό των κοριτσιών». Η διασκευή με όργανα έγινε από τους μουσικούς (Μέτσιος, 2004), ή
«κάτω σε πέτρα» , «τώρα το βαρύ Χειμώνα» ή
«Ναΐ – Ναΐ» (Αυγέρας 2004, Μπάος 2004, Σταχούλη 2004, Μπούμπα (Βαδεβούλη) 2004, Όπω (Καλλιόπη στα βλάχικα). Είναι μελωδία η οποία χορεύεται όπως τα παραπάνω τραγούδια και δεν έχει λόγια. Ο Σωτήρης Μπάος μου είπε ότι αλλιώς λέγεται και «Μετσοβίτικο» (+ Μέτσιος 2004).

Ο χορός έχει δσημο ρυθμό. Αν αναλύσουμε τα βήματα του χορού θα δούμε αμέσως ότι είναι τα βήματα του συγκαθιστού «άντε μωρ´ μηλιά» προσαρμοσμένα στη φορά του κύκλου.

« Κώστα αλ΄ Τάση»:

Ο συγκεκριμένος χορός είναι μία παραδοσιακή σουίτα φτιαγμένη από τους μουσικούς (Μέτσιος, 2004). Στο βιβλίο του Γεώργιου Πλατάρη «ΚΩΔΙΚΑΣ ΜΕΤΣΟΒΟΥ ΤΩΝ ΕΤΩΝ ΑΨΗ – ΑΤDΖ» σελίδα 115 με ημερομηνία κώδικα «2 Ιουνίου 1854» αναφέρεται το όνομα «Κώστας Τάσης» του οποίου το σπίτι κάηκε στο μαχαλά του Φλόκα. Επίσης στη σελίδα 249 υπάρχει το χειρόγραφο του Γ. Πλατάρη με την φιγούρα ενός μουσικού με τη λεζάντα : « Ο φιλικός και μουσικός Κώστα Τάση με τον ταμπουρά του». Δε θα πέσουμε καθόλου έξω αν υποθέσουμε ότι η σουίτα αυτή είναι δημιούργημα του Κώστα Τάση αφού έχει πάρει και το όνομά του από τους μουσικούς και τους χορευτές. Όσο αναφορά

«Τσάμικο» ή «45 λεμονιές» ή :

«πλάτανος», «νιάτα», «νταιάνα» (Μάσιος, 2004), «πέρδικα, περδικούλα μου», «ζήσε 'σύ κι εγώ ας πεθάνω», «εψές προψές σαν πέρναγα», «ένα παλικαράκι», «τι να της κάνω της καρδιάς», « Γρίβα, σε θέλει ο Βασιλιάς»

«σε ωραίο περιβόλι», «τι σε μαλώνει η μάνα σου», « ένα παλικαράκι», «εψές, προψές επέρασα από τη γειτονιά σου», « μου τάζουν λίρες και φλουριά», «τ' αστέρια βασιλεύουνε».

Βασιλαρχόντισσα :

το τραγούδι παλαιά ήταν μοιρολόι για την βασιλαρχόντισσα του Μετσόβου το οποίο έβγαλε ο λαός για την αρπαγή της. στο «ημερολόγιο ενός Μετσοβίτη», σελίδα 10 διαβάζουμε: « 1884 Ιουλίου 27. «σιμίοσι κάνο ότι σίμερον κλέφτες άρπαξαν τι Δούκο του Κουλάκι κέ τι Λινούσιου του Θεοδωρί»

Αξίζει να αναφέρουμε την ιστορία: Οι αρχοντάδες του Μετσόβου καθότανε στο «κουλούκι» (μικρή πλατεία μπροστά από τον ναό της Αγίας Παρασκευής όπου εκεί γίνονται και σήμερα πολλά γλέντια και το πανηγύρι της Αγίας). Στην πλατεία απαγορευόταν να μπουν άνθρωποι κατώτερης τάξης ή και να περάσουν από τον διπλανό δρόμο. Κάποιοι νεαροί Μετσοβίτες συζητούσαν σε διπλανό δρόμο ότι κανένας δεν τολμάει να περάσει από εκεί. Τότε ο νεαρός Φλέγκας λέει: «εγώ ωρέ θα περάσω απ' εμπροστά τους και θα το δείτε» και έτσι έκανε. Ο Κουλάκης του Χάλη (Νικολάκης Μιχάλη Αβέρωφ) τον φώναξε κοντά του και τον χαστούκισε. Ο Φλέγκας πέφτει κάτω και του λέει: « θα μου το πληρώσεις ακριβά αυτό». Τότε συνωμότησε την αρπαγή της κόρης του Αβέρωφ Δούκω και τη φίλη της Λενούσιω με τον Τακοβαγγέλη και τον Θυμιογάκη.μετά την αρπαγή των δύο κοριτσιών οι κλέφτες έστειλαν γράμμα στον Νικ. Αβέρωφ : « Το βάρος της Δούκω σε χρυσό και το βάρος της Λενούσιω σε ασήμι». Μέσα σε 17 ημέρες μαζεύτηκαν οι 10. 000 χρυσές λίρες. Ο Νικ. Αβέρωφ φόρτωσε τις λίρες στο άλογο και πήγε στη Βάλια Κάλντα με τον Νικ. Μήτσια και τον Κυρ. Τέτσιο.

«Δεν είναι κρίμα κι άδικο, δεν είναι κι αμαρτία

Να 'ναι η Βασίλω σ' ερημιά

Να στρώνει μπάτσες στρώματα κι οξυές προσκεφαλάκια

Τακοβαγγέλης τη ρωτά και τη συχνοξετάζει

Κι ο Θυμιωγάκης στο πλευρό σιγά τη κουβεντιάζει:

- Σήκω Βασίλω μ' κι έφεξε και πάει η πούλια γιόμα,
Να σου περάσει ο καημός να φύγει η στεναχώρια
κι η ξαγορά μας έρχεται σε μούλα φορτωμένη»

Τα παραπάνω είναι παλαιά λόγια του τραγουδιού τα οποία σήμερα δεν ακούγονται. Το τραγούδι σήμερα έχει την παρακάτω μορφή στίχων:

ώρε δεν είναι κρίμα, κι άδικο, Βασιλαρχόντισσα
ώρε δεν είναι κι αμαρτία να 'ναι η Βασί-,
ώρε να 'ναι η Βασίλω Βάσω σε ερημιά
ώρε σε κλέφτικα λιμέρια να στρώνει πέ-,
ώρε να στρώνει πεύκα Βάσω στρώματα
ώρε να στρώνει πεύκα στρώματα Βασιλαρχόντισσα
ώρε κι ο μαξιλαράκια κι ο Θυμιωγά-,
ώρε κι ο Θυμιωγάκης φώναξε Βασιλαρχόντισσα,
ώρε ν' από ψηλή ραχούλα : «για ξυπνα Βα -
ώρε για ξύπνα Βάσω μου και έφεξε»

Στο χορό τα βήματα μπήκαν αργότερα. Τη «βασιλαρχόντισσα» τη συναντάμε και στο Συρράκο όπου τη χορεύουν με βήματα «Ζαγορίσιου».

Στα τρία:

«περιπατείς ανάρια ανάρια», «όταν 'μουν νιος και παλικάρι», «φεγγάρι μου λαμπρό», «θάλασσα πλατειά» (ο χορός είναι καγκέλι με ρυθμό 2/4 αλλά τον χορεύουν στα τρία. Γίνεται πάντα γύρισμα σε χασαπιά), « Ν' αγιάσμος και ο βασιλικός»(ο χορός ακούγεται κυρίως στο «χορό των κοριτσιών». Η σύνθεση έχει γίνει από τους μουσικούς), «συ που σέρνεις το χορό», «εγώ το αρχοντόπουλο», « δόντια πυκνά», « πέντε μήνες περπατούσα» (το τραγούδι ακούγεται στο «χορό των κοριτσιών»), «την άμμο, άμμο πήγαινα», « τα πήραμε τα πρόβατα», « θα 'ρθω το βράδυ στη μάνα σου μωρ' Λένη», « θέλω

να 'βγω, να παϊένω»(το τραγούδι ακούγεται στο χορό των κοριτσιών»,
«σιδιροβέργινο κλουβί», « ντάου λάι φιάτε»

ιστορικά: «ένας πασάς διαβαίνει», «παιδιά της Σαμαρίνας», ,

«ήχος βαρύς ακούγεται, Δημάκη, Δημάκη
ήχος βαρύς ακούγεται, Δημάκη και λεβέντη.
Ούτε βουβάλια σφάζονται Δημάκη, Δημάκη
Ούτε και παλικάρια, Δημάκη και λεβέντη...»

(ο χορός είναι $\frac{3}{4}$, καγκέλι. Το χορεύουν στα τρία)

Συρτοί χοροί:

«Για μια βραδιά», «Βούλω μωρ' Τσιβούλω», «πέρα σε 'κείνο το βουνό» οι μουσικοί λένε ότι έχει έρθει από την Πελοπόννησο (Μέτσιος), «κουνώ (ή ρίχνω) το μαντηλάκι μου», «αυτά τα μαύρα μάτια», «δεν στο 'πα χαλασιά μου», «κάτω απ' το παράθυρό σου», «θα αλλάξω σπίτι», «ροτου νου s'gipou la noi» (πότου βου σ'γίνου λα βόι) μτφρ: πότε θα έθρω σε σας, «στου παιδιού μου τη χαρά», « Μαρία λεν' τη Παναγιά» (χορεύεται και στα τρία), «τι τα μαλώνεις τα παιδιά», «αφήστε με να φύγω», «βρύση μου μαλαματένια», «τι έχεις βασιλικέ μου», «σαν ήθελες να παντρευτείς», «σαράντα οι βάρκες στο γιαλό», «μαραίνομαι ο καημένος», «πως με 'χεις καταντήσει τον μαύρο», « από μικρός ορφάνεψα», «Κυτρολεμονιά και μαντζουράνα μου», « Καραμπιριά», «κάκτους κι αγκάθια», « διαμάντι, δαχτυλίδι», «τι έχεις Χόντζα και φωνάζεις», «μανουσάκια», «λεβεντογέννα», «μια κοπέλα απ' το Πωγώνι», « το πονεμένο στήθος μου», « μπήκαν τα γίδια στο μαντρί», «μες το δικό μας το χωριό», «τριανταφυλλιά», « Διαμάντω ποιος σε φίλησε»
«Σέλφω» (Η μελωδία είναι μεταφερμένη από τα Ιωάννινα. Παρόλα αυτά αποτελεί γύρισμα σε πολλά συρτά κυρίως όταν χορεύουν νέοι).

«Κυρατζήδικο» :

το «Κυρατζήδικο» ή «Κερατζήδικο» είναι οργανικός χορός που το βρίσκουμε σε της περιοχές της Ηπείρου. Ονομάστηκε έτσι από της Κερατζήδες, της αγωγιάτες, της μεταφορείς.

Ο χορός έχει δύο μέρη τα οποία επαναλαμβάνονται κατά την διάρκεια του χορού. Το πρώτο μέρος είναι σόλο και ο πρωτοχορευτής πέφτει στο έδαφος κάνοντας τον μεθυσμένο (Μέτσιος, 2004). Οι γυναίκες προσπαθούν να τον συνεφέρουν κάνοντάς του αέρα με της ποδιές – αν φοράνε στολή - ενώ οι άντρες του ρίχνουν νερό ή και κρασί. Το δεύτερο μέρος είναι συρτό σε ρυθμό 7/8 όπου ο πρωτοχορευτής σηκώνεται από το έδαφος και σέρνει το χορό. « το Κερατζήδικο της το ζητούσαν οι παλαιοί» (Αυγέρας) και το χόρευαν συνήθως στο καφενείο του Χρόνα. (Μέτσιος, 2004). Σήμερα πρωτοχορευτές στο χορό αυτό είναι συνήθως νέα παιδιά.

« Βασιλιάς»

Οι κάτοικοι του Μετσόβου γνωρίζουν ότι είναι πολύ παλαιό και υποθέτουν ότι μιλάει για τον παππού του Κωνσταντίνου , τον "Κωνσταντίνο τον στρατηλάτη"(Φάφαλης, 2004). Οι μουσικοί το θυμούνται να παίζεται από πολύ παλαιά χωρίς να μπορούν να προσδιορίσουν κάποια χρονολογία. Κάποιοι το ζητάνε σε γάμους, όχι μόνο σε κυκλικούς χορούς αλλά και της πατινάδες (Μάσιος , 2004)

«πόλκα».

Κάποιοι από της χορευτές ξέρουν ότι είναι ευρωπαϊκός χορός. Χορευόταν μόνο σε χοροεσπερίδες. «δεν χορεύαμε πόλκα στην πλατεία. Σε παραδοσιακό γλέντι δεν χορεύαμε. Μόνο όταν κάναμε χοροεσπερίδες στο περίπτερο του «Γαλαξία» χορεύαμε «πόλκα» (Φάφαλης, 2004). Πόλκα θα δούμε και στο τέλος του γάμου πριν τα συγκαθιστά. Υπάρχουν τρεις-τέσσερις διαφορετικές μελωδίες πόλκας όπου ακούγονται σαν γυρίσματα επάνω στην αρχική μελωδία. «το κόρου είναι ένα» (ο χορός είναι ένας) απάνω στο ένα γυρνάω και τα άλλα» λέει ο Μάσιος.

Χασάπικα

Χασάπικο έπαιζαν τελευταίο από όλους της χορούς (Μάσιος, 2004). Σε έναν γάμο θα ακούσουμε πολλά χασάπικα πάντα σαν γυρίσματα κυρίως μετά από συρτό, και ποτέ μετά από παραγγελία εκτός αυτό του «βασιλιά». Γι'αυτό το λόγο οι χορευτές δεν έχουν ονομασίες για της μελωδίες που ακούγονται. Ο

Αυγέρας μου ανέφερε το «Μακεδονικό», ενώ για τα άλλα μπόρεσε μόνο να τραγουδήσει την μελωδία τους.

Υπάρχει μία μελωδία που οι Μετσοβίτες την χορεύουν χασάπικο. Είναι η «καζάσκα» η οποία είναι μελωδία του Πόντου (προσωπική συζήτηση με Παπακώστα, 2004), «σ' αυτό το αλώνι το φαρδύ».

«Πως το τρίβουν το πιπέρι» (Αυγέρας, 2004)

Είναι χορός που τον συναντάμε σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Είναι εύθυμος χορός και χορεύεται μετά από παραγγελία κυρίως όταν το γλέντι πλησιάζει στο τέλος όπου οι χορευτές έχουν έρθει στο κέφι. Θα δούμε στο χορό περισσότερο νέους, λιγότερο μεγαλύτερους και σπάνια γυναίκες.

Γύρισσε σιρτό με παλαμάκια: (η ονομασία αυτή είναι περιγραφική για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει ονομασία).

Η μελωδία η οποία ακούγεται σαν γύρισμα μετά από συρτά ή και τσάμικα και ποτέ δεν παίζεται μετά από παραγγελία. Έχει ρυθμό 7/8 και χορεύεται με τα βήματα του συρτού. Στη μελωδία αυτή ο πρωτοχορευτής με δική του πρωτοβουλία χορεύει προς τη δεξιά φορά του κύκλου και χτυπάει παλαμάκια ενώ κάποια στιγμή αλλάζει κατεύθυνση, προς την αντίθετη φορά του κύκλου. Οι υπόλοιποι χορευτές τον ακολουθούν.

Τα όργανα δεν θα κάνουν ποτέ το γύρισμα αυτό όταν πρωτοχορευτές είναι ηλικιωμένοι.

Συγκαθιστά:

Τα συγκαθιστά είναι ζωνροί και ερωτικοί χοροί. Οι νέοι πραγματικά εκφράζονται μέσα από της και «παίζουν» μεταξύ της. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία χορεύουν πιο σεμνά, και οι φιγούρες της είναι λιγότερες. «Όταν χορεύεις δεν πρέπει να χορεύεις με το κεφάλι κάτω... χορεύεις με την καρδιά σου». (Φάφαλης, 2004)

Τα συγκαθιστά χορεύονται στην αρχή της γλεντιού (Μέτσιος, 2004) ενώ σε γάμο στο τέλος. Ισχύει και εδώ η διαδοχή του ρυθμού από το αργό στο γρήγορο χωρίς να είναι αυστηρή. Τα συγκαθιστά αρχίζουν πάντα με το

❖ Σε 8σημο : «άντε μωρ' μηλιά» και ακολουθούν

❖ Σε 3σημο : «το μαύρο το μαντήλι», «καράβι караβάκι», «καλέ το φουστανάκι σου» και τέλος το

❖ Σε 9σημο: «δεν μπορώ να καταλάβω» (Αυγέρας, 2004).

Παίρνοντας σαν δείγμα το βίντεο ενός γάμου είδα ότι παίζονται με τη σειρά

❖ Σε 8σημο : «άντε μωρ' μηλιά»

Σε 3σημο: «το μαύρο το μαντήλι», «κοφτό», «κάρε μπάτε νουάπτα», «Τασιά», «τι να σου κάνω Χαΐδω»,

Σε 7/8 : «θέλησα να κάνω γιούρια» (γάμος)

Επίσης:

❖ Σε 8σημο: «άντε μωρ' μηλιά»

❖ Σε 7/8 (μελωδία χωρίς λόγια), «για πάρε με», «νοσοκόμα μου ωραία»

❖ Σε 3σημο : «το μαύρο το μαντήλι», «κοφτό», «καλέ το φουστανάκι σου», «τι να σου κάνω Χαΐδω», « κλώσσα τα πουλιά» (προικιά)

Σε 8σημο υπάρχει και το τραγούδι «θέλεις το βεράδου, έλα» που όμως ακούγεται σπάνια.

Πατινάδες:

Υπάρχει η πατινάδα της νύφης, η πατινάδα για τα προικιά με πολλά γυρίσματα. Σε έναν γάμο θα ακούσουμε σε πατινάδες τραγούδια παραπονιάρικα του έρωτα και της αγάπης από αυτούς που έχουν έρθει στο κέφι και τραγουδάνε με τα όργανα: «τι να σου κάνω Χαΐδω», «πάρε Μαριώ τη ρόκα σου» «εσύ κοιμάσαι με τη μαμά σου», «γιούρια», «κλώσσα τα πουλιά», «πέρα στον πέρα μαχαλά», « θα σου ρίξω φόλα στο σκυλάκι σου», «τις παντρεμένες αγαπώ», «βασιλιάς», «θέλω να βγω να παιένω» (το τραγούδι είναι από το «χορό των κοριτσιών»)

Οι πατινάδες πρέπει να περάσουν από την πλατεία του χωριού με κατεύθυνση πάντα δεξιά, για να τους πάνε όλα καλά. Επίσης δεν έπρεπε να περάσουν από τον ίδιο δρόμο. Το θεωρούσαν «γρουσουζιά».

«ξένα» οι χορευτές θεωρούν τα :

«Καπέσοβο» ή «Ζαγορίσιο»: είναι χορός με ρυθμό 5σημο. Από τη βιωματική μου εμπειρία στους δημόσιους χορούς και στους γάμους δεν παίζεται ο «Ζαγορίσιος» και οι Μετσοβίτες δεν γνωρίζουν τα βήματα.

Το 2001 είχα παρευρεθεί σε έναν γάμο όπου καλεσμένα ήταν και πολλά παιδιά τα οποία αποτελούσαν μέλη του χορευτικού συλλόγου. Παρήγγειλαν και χόρεψαν «Ζαγορίσιο» χωρίς να σηκωθεί να χορέψει κανένας μεγάλος σε ηλικία Μετσοβίτης. Επίσης από το βίντεο του γάμου του Δημήτρη και της Χάιδης Σταχούλη στις 2 Σεπτεμβρίου 2002 βλέπουμε ότι κάποιος Γιαννιώτης ιερέας παρήγγειλε το χορό αυτό. Οι Μετσοβίτες δεν ήξεραν τα βήματα, ενώ κάποιες γυναίκες που μπόρεσαν εμπειρικά να μπουέ στο ρυθμό, χόρευαν «βασιλαρχόντισσα» αφού οι ρυθμοί τους είναι ίδιοι.

«Βαλς» (Φάφαλης, 2004) κάποια από τα βαλς που θυμούνται οι παλαιότεροι είναι το «άσ' τα τα μαλάκια σου ανακατωμένα»

«ταγκό» (Φάφαλης 2004, Αυγέρας 2004)

«Ζευπέκικο» (Φάφαλης) χόρευαν το « στα Τρίκαλα στα δυο στενά» (Μάσιος 2004), το «βρίσκω την πόρτα σου κλειστή» και το «Μεμέτης» (Αυγέρας, 2004) το οποίο ακούγεται και χορεύεται περισσότερο από όλα τα άλλα.

«Γενοβέφα» την θεωρούν «ξένη» (Φάφαλης, 2004)

Νησιώτικα : Στο Μέτσοβο ακούγονται και νησιώτικα τραγούδια κυρίως συρτά, αν και είναι κάθετα με τα ακούσματα της περιοχής (Μάσιος, 2004).

«λυγαριά», «μάτια σαν και τα δικά σου», «πάρε με», «ντάρι , ντάρι» στα τρία: «Καραγκούνα» (συνήθως δεν ακούγονται λόγια), «να σ' αγαπώ ιντάθελα»

συρτά: συγχρονο: «τι πρέπει τι δεν πρέπει»

επιρρεασμένο από Μακεδονία: «μήλο μου κόκκινο» (χωρίς λόγια)

αστικοποιημένα: « πριν αρχίσεις την μουρμούρα», «νοσοκόμα μου ωραία», «σημαδάκι στο λαιμό», « παρήγγειλα να φέρουνε στο γάμο σου λουλούδια», «καναρίνι μου γλυκό», «άντρα μου παραπονιάρη», «στου παιδιού μου τη χαρά», « μουρμούρα», «μελαχρινάκι», «με κοιτάς, σε κοιτώ» «μπρος τη φωτογραφία σου»

Λαικά: «ο ουρανός κι αν γκρεμιστεί», «ποιος στο 'πε πως δε σ' αγαπώ»

Οι παλαιότεροι υποστηρίζουν ότι οι χοροί είναι οι ίδιοι (Πέρτσαλη, 2004) Έχουν αλλάξει όμως οι μελωδίες. Μοιάζουν με τις αυθεντικές αλλά δεν είναι οι παλιές που θυμούνται. Πολύ σημαντικό και συγχρόνως λυπηρό είναι το γεγονός ότι σήμερα “βλέπουν” άλλα βήματα. Από την έρευνα και την παρατήρηση που έγινε το 2003 -2004 συμπεραίνω ότι δεν υπάρχει αλλαγή του κινητικού μοτίβου όμως υπάρχει αλλαγή του ύφους των βημάτων αν συγκρίνουμε νέους σε ηλικία χορευτές με ηλικιωμένους. Αυτό είναι που κάνει τους μεγαλύτερους να θεωρούν ότι υπάρχει αλλαγή.

15. «ΟΡΓΑΝΑ»

Οι άνθρωποι που παίζουν επαγγελματικά στους γάμους, τα δημόσια γλέντια και σε άλλα χορευτικά γεγονότα δεν διαφέρουν κατά των πλείστων από μία κλασσική Ηπειρώτικη κομπανία. Ο Γεώργιος Μέτσιος μου είπε ότι οι κομπανίες της Ηπείρου ήταν Τουρκαλβανοί τους οποίους έφερνε μαζί του ο κάθε σουλτάνος προς διασκέδασή του. Είναι «γύφτοι» και οι κάτοικοι τους αποκαλούν «όργανα» (Πέρτσαλη, 2004), «τύμπανα» (Χρόνα, 2004), «οργανοπαίχτες», «μάστοροι» (Φάφαλης, 2004). Οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται «συγκρότημα» και τους συναδέλφους τους «σύντεχνους» (Μπάος, 2004).

Τα «όργανα» αποτελούνται από τον κλαριτζή όπου θεωρείται και από τους ίδιους αλλά και από τον κόσμο ο «αρχηγός της κομπανίας» (Μέτσιος, 2004) , «αυτός που έχει την ομάδα», «ο επικεφαλής», «ο μπροστάρης που έχει την ομάδα πίσω του» (Φάφαλης, 2004). Πολλές φορές θα δούμε τον κλαριτζή να μπαίνει μέσα στον κύκλο και να παίζει με πάθος για τον πρωτοχορευτή κοντά στο αυτί του. Θυμούνται με νοσταλγία τον Γεώργιο Πίνα, και τον Νίκο Μπάο, Μεταγενέστεροι και σύγχρονοι είναι ο Αυγέρας Μπάος και ο Στέργιος Τσούτσος (από το βλάχικο τσουτσίκου νι, που σημαίνει «μικρούλη μου»), όπως φώναζε η θετή μητέρα τον πατέρα του και το οποίο το έκανε επίθετο . Το επίθετο έχει ξεχαστεί και τον ξέρουν όλοι οι κάτοικοι με το παρατσούκλι του πατέρα του, «Μάσιος». Με αυτό το όνομα έχει υπογράψει και στα cd του. Ο συγκεκριμένος από τα 18 του πήγαινε στο Μαλακάσι και έπαιζε σε αρραβώνες και γάμους. Αργότερα «ανταμώθηκα με αυτούς από το Μαλακάσι, τον Δημητρούλα». Στο χωριό Μαλακάσι η χορευτική ταυτότητα μοιάζει πολύ

με αυτή του Μετσόβου και ίσως για αυτό είναι υπεύθυνοι οι κλαριτζίδες και οι οργανοπαίχτες οι οποίοι πήγαιναν εκεί να παίξουν. Μπορούμε όμως να υποθέσουμε και ότι χορευτικά στοιχεία από το Μαλακάσι μεταφέρθηκαν με τον ίδιο τρόπο στο Μέτσοβο. Το ζήτημα αυτό αποτελεί στοιχείο έρευνας από το οποίο θα διαπιστώσουμε την επιρροή και την ανταλλαγή χορευτικών μοτίβων και μελωδιών ανάμεσα στα δύο αυτά χωριά. Στο Μαλακάσι σύμφωνα με τον «Μάσιο» καλά κλαρίνα είναι ο Κώστας Δημητρούλας, ο Γιάννης Ντόκος, ο Μιχάλης Ντόκος, ο Γιώργος Ντόκος.

Πολύ νεότερος είναι ο Προκοπής Μπάος, γνωστός με το παρατσούκλι «Πάκης».

«Τα όργανα» αποτελούνται και από «το ντέφι» και το νταούλι. Ο άνθρωπος που παίζει το ντέφι έχει και το νταούλι. Οι κάτοικοι συνήθως το ονομάζουν «τύμπανο» . Είναι χαρακτηριστική η έκφραση των κατοίκων «shande tambane» (σιάβντε τάμπανε) δηλαδή «ακούγεται το τύμπανο» (θ. Χάιδω) ενώ δεν λένε ποτέ για παράδειγμα «ακούγεται το κλαρίνο» αν και θεωρούν ότι είναι το κύριο όργανο της κομπανίας. Το «τύμπανο» παίζεται σε πατινάδες ή σε χορούς που γίνονται σε ανοιχτούς χώρους. Το ντέφι παίζεται μόνο σε κλειστούς. (Μπάος 2004 , Μάσιος 2004), Πολλές φορές θα δούμε και το ντέφι να μπαίνει μέσα στον κύκλο ενώ το νταούλι ποτέ όπως γίνεται στην περιοχή της Μακεδονίας. Νταούλι στην περιοχή γύρω από το Μέτσοβο θα δούμε μόνο στο Ανήλιο και τη Μηλιά.

Παλαιό νταουλιέρη θυμούνται τον Κώστα Χρόνα , τον Μάνη, τον Γιασά. Σήμερα παίζουν οι Σωτήρης Μπάος, Γάκης (Γιώργος στα βλάχικα) Μπάος και ο Πιξομάτης.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το Μέτσοβο είναι από τις ελάχιστες περιοχές της Ηπείρου που όργανο της κομπανίας αποτελεί το νταούλι. Οι οργανοπαίχτες δεν έχουν ακούσει τίποτα σχετικό για την προέλευση του νταουλιού. Αρκετές φορές θα δούμε το νταούλι να μπαίνει στον κύκλο του χορού και να συνοδεύει τους πρωτοχορευτές. Το ίδιο θα δούμε και στην περιοχή της Μακεδονίας.

Συνοδευτικό όργανο είναι το «λαούτο» ή «λαγούτο». Παλαιός λαουτιέρης ήταν ο Γιώργος Μπάος, πατέρας του σημερινού λαουτιέρη Στέριου Μπάου ο οποίος είναι και ο κύριος τραγουδιστής της σημερινής κομπανίας. σήμερα ο λαουτιέρης έχει αντικαταστήσει το όργανό του με την ηλεκτρική κιθάρα την

οποία παίζει μόνο σε ιδιωτικά γλέντια πχ. Χοροεσπερίδες και ποτέ σε δημόσια ή σε γάμους. Άλλωστε ο Μιχάλης Μερακλής λέει ότι από τη «φυσική κλίμακα» οι οργανοπαίχτες πέρασαν στη «συγκερασμένη κλίμακα» και αρχίζουν να χρησιμοποιούν στο τραγούδι, στους οργανικούς σκοπούς και στην οργανική συνοδεία την τεχνική της δυτικής αρμονίας. Με έναν τέτοιο συνδυασμό μπορούσαν να εκτελέσουν και «ευρωπαϊκούς χορούς» και σύγχρονα ελαφρά τραγούδια.

Τέλος έχουμε το βιολί. Οι παλιοί θυμούνται τον Κόλα (ο Νίκος στα βλάχικα) Πίτσα, τον Πίνα (παρατσούκλι : Νταής) και τον Τάκη Κόπη (Σωτήρης Μπάος). Σύγχρονος είναι ο Γιάννης ο Μπάος.

Παλαιότερα οι γάμοι γινόταν χωρίς της μεγαφωνικές συσκευές και τα μικρόφωνα, όπως βλέπουμε σήμερα. «όταν χορεύαμε τα όργανα ερχόταν γύρω – γύρω». Και πολλές φορές υπήρχαν δύο κομπανίες. Η μία έπαιζε για το «κεφάλι» και η άλλη ήταν προς το τέλος του χορού.

Σήμερα θα δούμε σε όλα τα χορευτικά γεγονότα «τα όργανα» να κάθονται σε κάποιο υπερυψωμένο σημείο στον χώρο και να παίζουν από εκεί.

Όταν κάποιος επιθυμεί να «φωνάξει» τα όργανα για να παραστούν και να παίζουν για αυτόν είτε σε κάποιο γάμο, είτε σε κάποιο ιδιωτικό γλέντι (χοροεσπερίδα κ.α.) απευθύνεται στον «κλαριτζή» «γιατί το κλαρίνο είναι πιο πάνω από τους άλλους» (Μάσιος 2004).

Ποτέ παλαιά δεν καθοριζόταν το ποσό «των οργάνων». Δεν υπήρχε συμφωνία μεταξύ των μελών της κομπανίας με αυτόν που διοργάνωνε τον γάμο ή το γλέντι. Όποιος χορεύει κάθε φορά «μπροστά» είναι υποχρεωμένος να «ρίξει» η να «κεράσει» τα «όργανα» χρήματα πάντα κατά την διάρκεια του χορού (Φάφαλης, 2004). Ο πρωτοχορευτής πρέπει να ρίξει χρήματα πριν αρχίσουν τα όργανα να παίζουν. Πολλές φορές όταν ο πρωτοχορευτής είχε έρθει στο κέφι χάρη στον κλαριτζή, του «κολλούσε» χρήματα στο μέτωπο. Πολλές φορές θα το δούμε και σήμερα αυτό (Μέτσιος 2004). Αυτό δεν το κάνει μόνο ο πρωτοχορευτής αλλά και κάποιος από τους συγγενείς του ανεξάρτητα από τη θέση που βρίσκονται στον κύκλο. Επίσης είδα σε κλειστά γλέντια, όπως στη χοροεσπερίδα της τρίτης λυκείου στις 12 Φεβρουαρίου το 2004, πολλούς από όσους καθόταν στα τραπέζια και τους άρεσε ένα τραγούδι, να σηκώνουν το χέρι στο οποίο κρατούσαν χρήματα για να τα προσφέρουν στα

«όργανα». Σε αυτές τις περιπτώσεις περισσότερο αυτός που κρατάει το ντέφι και λιγότερο ο βιολιτζής σταματάει να παίζει και πηγαίνει να πάρει τα χρήματα.

Από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήσα με τους μουσικούς της περιοχής, μου έδωσαν να καταλάβω πόσο προσεκτικοί και εγκρατείς είναι στο να δείξουν την τέχνη τους σε άλλα πρόσωπα. Πάνω σε αυτή την τακτική τους δεν κάνουν διακρίσεις. Οι πατεράδες τους ακόμη δεν τους μάθαιναν τη τέχνη. «το κρεμούσε ο πατέρας μου το ντέφι απάνω για να μην το φτάσουμε εμείς τα παιδιά. Εγώ σαν είχα μεράκι και όρεξη έπαιρνα την πιτσέτα...και το χτυπούσα για να μάθω...» (Μπάος, 2004).

Επίσης δεν θεωρούν «καλούς» άλλους συναδέλφους τους εκτός αν αυτοί δουλεύουν εκτός Μετσόβου.

Για τις άλλες περιοχές έχουν την εντύπωση ότι παίζουν διαφορετικά από αυτούς. Ο Μάσιος υποστηρίζει ότι μόνο στο Περιβόλι από όπου κατάγεται ακούγονται οι ίδιες μελωδίες. Αντίθετα για την Μακεδονία λένε ότι « ούτε εμείς μπορούμε να πιάσουμε τα δικά τους, ούτε αυτοί τα δικά μας» (Αυγέρας, 2004).

16. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΧΩΡΙΣ ΣΥΝΟΔΕΙΑ ΟΡΓΑΝΩΝ

Νερατζούλα φουντωμένη

- Νερατζούλα φουντωμένη, που' ναι τ'άνθη σου
Που 'ναι τα άνθη που 'χες πρώτα (2)
Που 'ναι κι ομορφιά (2)
- φύσηξε βοριάς κι αέρας Νερατζούλα και τα γκρέμισε
σε παρακαλώ βοριά μου (2)
φύσα σιγανά Νερατζούλα, φύσα σιγανά.
Να γυρήσουν τα καράβια (2)
Στα Ζαγοριανά Νερατζούλα, στα Ζαγοριανά.
Που 'χουν μέσα ευζωνάκια(2)
Κι έμορφα παιδιά Νερατζούλα, κι έμορφα παιδιά.
Για να πάρουμε απ' την Πόλη (2)
Τα χρυσά κλειδιά Νερατζούλα, τα χρυσά κλειδιά.

Μωρ' Μαγκιόλα

Μωρ' Μαγκιόλα , μωρ'μαρί- λα σιάσε,
Μωρ' μαρίτσου κου σ' ντουάρμε φιά-, βρε φιάτα σίγκουρα.
Κου σ' ντάρμε φιάτα σίγκουρα, σίγκουρα σ' ισιοσίτα,
Σ' Ντάντο, σιά- , μα ιιό τσι τσιά
Σ' Ντάντο σα μα ιιό τσι τσιά σι Ντάντο σα ιιό τζούτσε
για σκούαλου,φιάτα αμιά.
Για σκούαλου, σκούαλου φιάτα αμιά, σι νου τσι παραντόρνι.
Κα λιά γίνε κού-, βρε κούσκριλιι σι ντι λιά
Κα λια γίνε κούσκριλιι σι ντι λια ντι ανάμεσα ντι σουάτσε,
Μακάρι σ' κγίνε.
Μακάρι σ' κγίνε, σ' βίνιρε, σ' γκίνε σι σκοποσάσκου
Σι λιά κλάϊα, κλάϊα ντι τζούπτε αμιά,
Σι λιά κλάϊα ντι τζούπτε αμιά ,σ' ντι λο γλυκόλου σ' μάγκου
Σι μάγκου σ'νου, μα σ' νου λου σκουάτε
Σι μάγκου μα σ' νου λου σκουάτε κ έου Ντάντα βου ιμί μόρου
Σι Ντάντοσ, Ντάντα βου ιμί μόρου.

Μετάφραση τραγουδιού

Μωρέ Μαγκιόλα

Μωρέ Μαγκιόλα παντρεύεσαι στις έξι,
Μωρέ παντρεύεσαι ,και κοιμάται η κοπέλα μόνη της
Και κοιμάται η κοπέλα μόνη της ,μόνη της και ισιωμένη.
και ο πατέρας λέει – μα εγώ σου έλεγα
και ο πατέρας λέει «-σήκω κοπέλα μου,
σήκω κοπέλα μου και μην πακοιμάσαι
γιατί να! Ήρθαν οι συμπέθεροι να σε πάρουν
γιατί να! Ήρθαν οι συμπέθεροι να σε πάρουν ανάμεσα από τις φίλες
μακάρι καλά(να έρθουν).
Μακάρι να έρθουν καλά , και να έχουν καλό σκοπό.
- Να πάρεις το κλειδί, το κλειδί από τη τσέπη μου
Να πάρεις το κλειδί από την τσέπη μου και να τους δώσεις γλυκό να φάνε
και να το φάνε αλλά να μην, αλλά να μην «το βγάλουν»
και να το φάνε και να μην το βγάλουν κι εγώ πατέρα θα πεθάνω.
Και πατέρα, πατέρα θα πεθάνω.

Αφήνω γεια στις έμορφες¹⁰

Αφήνω γεια στις έμορφες, και γεια στις μαυρομάτες .
Εγώ είμαι βλάχα έμορφη, βλάχα ξακουσμένη.
Που 'χω τα χίλια πρόβατα, τα πεντακόσια γίδια.
Λύκος να φάει τα πρόβατα (δισ)
Και τσάκαλος τα γίδια.

.....

Μας ήρθε Απρίλης δώδεκα

Μας ήρθε Απρίλης δώδεκα Παναγιωτούλα μου, ώρε και Μάϊος δεκαπέντε,
βγαίνουν οι βλάχες στα, μωρ' στα ιβουνά.
Βγαίνουν οι βλάχες στα ιβουνά βρε Παναγιώτη μου.
'Ωρε κι αυτές οι βλαχοϊπούλες,
βγαίνουν τα λάϊα βρε πρό-, βρε πρόβατα .
Του Παναγιώ-, μωρέ τα πρόβατα, δεν φάνηκαν ακόμα.
Στους κάμπους μένουν μωρέ ε-, βρε έρημα.
Στους κάμπους μένουν έρημα Παναγιωτούλα μου
Δίχως κανάς δικός τους, σαν τα κοσε, μωρέ Παναγιώτενα.
Νύχτα σιλώνει το άλογο, νύχτα το καβαλάει
Πέτρα σε πέτρα, βρε περιπατεί,
πέτρα σε πέτρα περιπατεί, λιθάρι σε λιθάρι
Να βρεί τον Πάνο μωρέ ζω-, βρε ζωντανό.
Να βρει τον Πάνο ζωντανό Πάναγιώτα μου.

¹⁰ Η έκφραση «αφήνω γεια» θυμίζει μοιρολόι και δεν αποκλείεται παλιά να το έλεγαν και σε τέτοιες στιγμές.

- Τσοπάνοι το τι 'στε ακούρευτοι μωρέ το τι 'στε λιρωμένοι;
- τον Παναγιώτη μωρέ χα-, βρε χάσαμε.

Κίνησαν τα καράβια

- Κίνησαν τα καρά(νά)βια (δισ),
Να παν στη ξενιτιά μωρέ γιε μου,
Να παν' στην ξενιτιά.
Κίνησε κι ο καλό(νό)ς μου (δισ),
Να πάει στα μακρινά μωρέ γιε μου
Να πάει στα μακρινά
Κι ούτε γράμμα μου στέ(νέ)λνει (δισ)
Κι ούτε αντιλογιά μωρέ γιε μου
Κι ούτε αντιλογιά.
Μου στέλνει ένα μαντή(νί)λι(δισ)
Με δώδεκα φλουριά μωρέ γιε μου
με δώδεκα φλουριά.
Στην άκρη απ' το μαντή(νί)λι (δισ)
Μου 'χει αντιλογιά μωρέ γιε μου,
Μου 'χει αντιλογιά.
Και πάω και το διαβά(νά)ζω
Σε πνευματικό μωρέ γιε μου
Σε πνευματικό.
- θέλεις κόρη μ' παντρέ(νέ)ψου (δισ)
θέλεις καλογριά μωρέ γιε μου,
θέλεις καλογριά.
Να 'νάψεις τα καντύ(νί)λια (δισ)
Μεσ' την ερημιά μωρέ γιε μου
Μεσ' την ερημιά.
Ν' εγώ κόρη μ' παντρε(νέ)υτηκα (δισ)
Μεσ' την ξενιθιά μωρέ γιε μου

Μεσ' την ξενιτιά.
Πήρα γυναίκα φρά(νά)γκα (δισ)
Μαγίστρα η πεθερά μωρέ γιε μου
Μαγίστρα η πεθερά.
Μαγεύει τα καρά(νά)βια (δισ)
Που 'ναι στην ξενιτιά μωρέ γιε μου,
Που 'ναι στην ξενιτιά.
Με μάγεψε κι ε(νε)μένα,
Που 'μαι μακριά μωρέ γιε μου
Που 'μαι μακριά.

Μάνα μου είδα όνειρο

- Απόψε ονειρευόμουν, μάνα, μανούλα μου
εξήγησέ μου το 'νειρο.
Ψηλό πύργο ανέβαινα, σε περιβόλι έμπαινα
Και δυο ποτάμια με νερό, έλαμπα με το νερό.
Ξήγα μάνα μ' το 'νειρο.
- Ο πύργος είναι ο γάμος σου, το περιβόλι ο τάφος σου
Τα δυο ποτάμια με νερό, είναι το συμπεθεριό.

Άλλα τραγούδια χωρίς συνοδεία οργάνων είναι τα :

«μια Παρασκευή»

«ξύπνα περδικομάτα»

«εχθές, προψές επέρασα»

«τούτε φιάτιλε σ' μαρτάρε»

«το κλίμα που'χεις Μάρω στην αυλή»

«μάνα με κακοπάντρεψες και μ' έδωσες στον βλάχο»

«μάνα με κακοπάντρεψες και μ' έδωσες στον κάμπο»

«45 Κυριακές»

«μια Κυριακή πρωί»

«απόψε μαυρομάτα μου»

αστικοποιημένα:

«αγκινάρα μου, παιχνιδιάρα μου», «θέλω κάποιος να με πάρει»

Ένας νέος και μια νέα

Ένας νέος και μια νέα που αγαπιόταν μια φορά,
Μα νιος την αγαπούσε και την παίδευε σκληρά (δισ)
Αποφάσισε η νέα εις τα μαύρα να ντυθεί,
Για να πάει σε μοναστήρι, καλογραία να γενεί (δισ)
Κυνηγός που κυνηγούσε εις τα δάση μιας φορά
Έτυχε να συναντήσει μια ερημοεκκλησιά (δισ)
Προχωρεί και μπαίνει μέσα με λυπητερή καρδιά
Βλέπει εκεί να προσκυνάει μια μικρή καλογριά (δισ)
- καλογραία μου της λέει τ' όνομα σου ερωτώ
- το όνομά μου δεν στο λέω γιατί θα με λυπηθείς(δισ)
- καλογραία μου της λέω το όνομά σου ξαναρωτώ

- το όνομά μου δεν στο λέω γιατί θα με λυπηθείς,(δισ)
- γιατί εσύ ήσουν αιτία καλογραί-, καλογραία να με δεις
- καλογραία μου της λέω το όνομά σου ξαναρωτώ(δισ)
- το όνομά μου είναι Μαρία της μαμάς Μαγδαληνής
- που 'ναι χρόνια πεθαμένη τώρα ει-, τώρα είμαι ορφανή (δισ)
- καλογραία μου της λέω έχεις φαγητό να φας;
- 'Η να πάω να κυνηγήσω, να σου φέρω έναν λαγό; (δισ)
- Η τροφή μου είναι το χόρτο και το στρώμα μου αυτό,
- Και μια πέτρα μαξιλάρι, έτσι μου 'τανε γραφτό. (δισ)
- έλα πάτησε τον όρκο και παντρέψου μια φορά
- πάρε με τον κυνηγάρη που σ' αγάπησε πιστά (δισ)
- πως τον όρκο να πατήσω την Παναγιά ν' απαρνηθώ;
- Που 'χω τώρα πέντε χρόνια εδώ μέσα ασκητώ (δισ)
- Ανάμεσα απ' τα δυο βουνά και στη μέση μια οξιά,
- Εκεί μέσα είναι θαμμένη η μικρή καλογραία (δισ)
- Ανάμεσα απ' τα δυο βουνά και στην μέση ένας λαγός,
- Εκεί μέσα είναι θαμμένος ο μικρός ο κυνηγός.(δισ)

Λαϊκά :

«απόψε τα ματάκια μου»

απόψε μαυρομάτα μου»

17. ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Μαύρα μου χελιδόνια (4)

Μαύρα μου χελιδόνια από την αραπιά,
Άσπρα μου περιστέρια από το Μέτσοβο.
Αχ! εκεί ψηλά που πάτε ορέ πουλιά, να χαμηλώσετε ,
Να κόψω μια φτερούγα, να γράψω μια γραφή.
Να γράψω στην μανούλα μου να μην με καρτερεί.
Να γράψω στην γυναίκα μου να μην με καρτερεί
Να γράψω στα παιδάκια μου να μην με καρτερούν.

.....

Σαρανταπέντε Κυριακές

Σαρανταπέντε Κυριακές κι εξηνταδυό Δευτέρες

Μην είδα τη, χαιΐ ,χαιΐ ,μην είδα την αγάπη μου.

Μην είδα την αγάπη μου, την αγαπητικιά μου

Ν' εφές, προφές, χαιΐ, χαιΐ, την είδαμαν.

Ν' εφές, προφές την είδα στο χορό που χόρευε

Και στο χορό που χόρευε όλο μπροστά πηγαίνει

και με το μα-, χαιΐ, χαιΐ, και με το μάτι της πατώ

ν' αμάν, και με το μάτι της πατώ.

Και με το μάτι της πατώ και με τα χείλη της κάνω

«-που ήσαν εφές», χαιΐ, χαιΐ, «-που ήσαν εφές παραπροφές ;»

-«ν' εφές ημούν στη μάνα μου, προφές στην αδελφή μου,

κι απόψε θα, χαιΐ, χαιΐ,κι απόψε θα 'μαστε τα δυο,

αμάν κι απόψε θα 'μαστε τα δυο

κι απόψε θα 'μαστε τα δυο, τα δυο τα αγαπημένα

σου 'χω ψαρά-, χαιΐ, χαιΐ, σο 'χω ψαράκια στο ταψί

ν'αμάν σο 'χω ψαράκια στο ταψί.

σο 'χω ψαράκια στο ταψί και πέρδικα ψημένη,

σου 'χω και 'να , χαιΐ, χαιΐ , σου 'χω και 'να γλυκό κρασί,

ν' αμάν , σου 'χω και 'να γλυκό κρασί

σου 'χω και 'να γλυκό κρασί, σου έχω

και 'να διπλό κριβάτι, χαιΐ, χαιΐ, σου 'χω και 'να διπλό κρεβάτι.

«με γέλασε μια χαραυγή»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Μερακλής Μ. (1992) *Λαϊκή τέχνη, ελληνική λαογραφία, γ' τόμος*
Αθήνα: Οδυσσέας.
- ❖ Δήμας (1993) *όψεις του χορού*, Αθήνα: Θέατρο «Δόρα Στράτου»
- ❖ Τρίτος Μ. (1995) *ΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ*, έκδοση όγδοη, Ιωάννινα
- ❖ Πλατάρης Γ. (1982) *ΚΩΔΙΚΑΣ ΧΩΡΑΣ ΜΕΤΣΟΒΟΥ ΤΩΝ ΕΤΩΝ ΑΨΗ – ΑΤΔΖ* Αθήνα
- ❖ Πλατάρης Γ. (1972) *Το σημειωματάριο ενός Μετσοβίτη 1871 -1943*
Αθήνα
- ❖ Χορευτικός σύλλογος Μετσόβου *Τα τραγούδια του Μετσοβίτικου Γάμου*
- ❖ Κορναράκης Ε. (2003) *7^ο σεμινάριο διδασκαλίας παραδοσιακών χορών της Κρήτης.*
- ❖ **Συνεντεύξεις :**
  1. **Πάτερ Σεραφεΐμ Καχριμάνης.** 11 Φεβρουάριου 2004. συνέντευξη.
  2. **Γεώργιος Μέτσιος.** 9 Φεβρουάριου 2004. συνέντευξη.
  3. **Βασίλειος Φάφαλης.** 2 Απριλίου 2004. συνέντευξη.
  4. **Αυγερινός Μπάος.** 1 Απριλίου 2004. συνέντευξη.
  5. **Στέργιος Τσούτσος (Μάσιος).** 31 Μαρτίου 2004. συνέντευξη.
  6. **Σωτήρης Μπάος :** 1 Απριλίου 2004. συνέντευξη. Στη συνέντευξη παρευρέθηκε και η Χάϊδω Χρόνα.
  7. **Σταχούλη Ελένη** το γένος Τέσια . Συζητήσεις καθ' όλη την διάρκεια του έτους και τραγούδι.
  8. **Μαρία Βαδεβούλη** το γένος Γιωργέλη. Συνέντευξη.
  9. **Κούλα (Βασιλική) Μπούμπα** το γένος Βαδεβούλη. Φεβρουάριος 2003. τραγούδι.
  10. **Ελένη Πέρτσαλη** το γένος Τζαλονίκου. 23 Δεκεμβρίου 2003. συνέντευξη.
- ❖ Ως βιβλιογραφία χρησιμοποιήθηκε το βίντεο του χορού του γάμου της Χάϊδης και του Δημήτρη Σταχούλη που έγινε στις 1 Σεπτεμβρίου 2002.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ :

- ❖ Ευχαριστώ τους καθηγητές μου Γιάννη δήμα και Χρήστο Παπακώστα για τη στήριξη και τη καθοδήγησή τους.
- ❖ Τους ανθρώπους των συνεντεύξεων για την παραχώρηση προσωπικού τους φωτογραφικού υλικού.
- ❖ Τους φωτογράφους Έφη Φούφα και Σταύρο Γιαννούκα για την συνεργασία τους
- ❖ Ευχαριστώ θερμά τη Χαΐδη και τον Δημήτρη Σταχούλη για τη σύμφωνη παρουσία μου στο γάμο τους στις 1 σεπτεμβρίου 2002 και για την εμπιστοσύνη του βιντεοσκοπιμένου υλικού από το γλέντι της ίδιας ημέρας.
- ❖ Ιδιαίτερα ευχαριστώ την οικογένειά μου η οποία με στήριξε τόσο ψυχολογικά όσο και οικονομικά για την επίτευξη, όχι μόνο της εργασίας αλλά και κάθε μου στόχου.
- ❖ Όσους με βοήθησαν στην ολοκλήρωση της ταπαινής μου καταγραφής και μελέτης μιας τόσο για μένα μεγάλης και γοητευτικής παράδοσης.